

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

MÜCADELE SURESİNİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Prof Dr. Abdullah ÖZBEK

Hazırlayan
Mehmet Fatih ÖZTÜRK

Konya 2008

ÖNSÖZ

İslam dini, insanların birbirleriyle görüşüp konuşmalarına, medeni ve uyumlu bir şekilde yaşamalarına büyük önem vermektedir. Özellikle insani ilişkilerde sevgi, saygı, şefkat, adalet, hukuk ve hoşgörü gibi unsurları ana ölçü olarak ele almaktadır. Herkese karşı tatlı dilli, güler yüzlü ve alçak gönüllü olmayı başkasından ziyade kendi aybıyla uğraşmayı erdemli insanın temel vasıfları olarak kabul etmektedir. Müslüman'ı, eliyle ve diliyle başka insanlara zarar vermeyen kişi olarak nitelendirmektedir.

İnsanlar birbirleriyle ne kadar iyi ve güzel ilişkiler kurarlarsa huzur ve uyumları da o oranda sürekli olmaktadır. Bu huzur ve uyum devamlılığı için insanın bir takım huy ve davranışlara dikkat etmesi gerekmektedir. Kişi beğenilmeyen, dinin uygun görmediği huylarını ve davranışlarını ter ettiği ya da hatalarını en aza indirdiği sürece değeri artmaktadır. Ancak insanın, neyin doğru neyin yanlış olduğu, kimlere nasıl davranılacağı noktasındaki eksikliklerinin ve sosyal ilişkileri zedeleyen, Müslümanlar arasında kırgınlıklara sebep olan bazı kötü davranışların, din eğitiminin yetersizliğinden kaynaklandığı bilinmektedir.

Araştırmamız, ferdin ve toplumun huzuru ve mutluluğu için gerekli olan birtakım sosyal davranış kurallarının, Mücadele Suresi açısından değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

Çalışmamız üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde, kavramsal bir çerçeve çizilmiştir. Eğitimle alakalı bazı temel kavramlar ile konumuz olan Mücadele Suresi'ndeki temel kavramlar izaha çalışılmaktadır. İkinci bölümde ise, Kur'an ve eğitim ilişkisi göz önünde bulundurularak, Kur'an'ın eğitim amacı, Kur'an eğitiminin özellikleri ve Kur'an'a göre insan eğitiminde fitratın önemine vurgu yapılmakta; Kur'an eğitiminin temel metodlarından lüzumlu gördüklerimiz ve konuyla alakası olan bazı metodlara değinilmektedir. Üçüncü bölümde ise, Mücadele Suresi'ne giriş yapılarak, surenin nüzul sebebi, genel bütünlük içerisindeki yeri, sureden çıkan temel ilkeler ve surenin iniş sebebi olması dolayısıyla sure bağlamında kadın olgusuna genel bir bakışla, suredeki temel eğitim metodları açıklanmaya çalışılmaktadır.

Konunun izahında, İslami ilimlere kaynaklık eden tefsirlere, İslam tarihi ve siyer kitaplarına ve İslam hukuku kitaplarına, konuyla ilgili bulduğumuz hadislerle, müracaat edilmiş; eğitimle alakalı kaynak kitaplara, din eğitimi ve öğretiminde metodlar, eğitime giriş, pratik öğrenme ve öğretim bilgileri gibi eserlere

başvurulmuştur. Bununla birlikte, konuyla alakalı günümüz din eğitimiyle ilgili çalışmalardan da faydalanılmış, yine bu alanda yazılmış makale, dergi ve seminerlere de ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmalarında yardımlarını esirgemeyen eşime, aileme, tüm hocalarıma ve özellikle danışman hocam sayın Prof. Dr. Abdullah ÖZBEK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet Fatih ÖZTÜRK

KONYA- 2008

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A- ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR	4
1- Eğitim.....	4
2- Din	5
3- Genel Eğitim	6
4- Din Eğitimi.....	7
5- Din Eğitimi ve Kur'an	11
B. MÜCADELE SURESİYLE İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR	13
1- Mücadele	13
2- Zıhar	14
3- Allah'a ve Peygamber'e Karşı Gelenler	18
4- Fısıltıyla Konuşma	20
5- Meclislerde Yer Açılması.....	25
6- Sadaka Verme	27
7- Münafıklarla İlişkiler	28

İKİNCİ BÖLÜM

KURAN VE EĞİTİM

A-KUR'AN- EĞİTİM İLİŞKİSİ	33
1- Kur'an Eğitiminin Amacı	36
2- Kur'an Eğitiminin Özellikleri	39
3- Kur'an Işığında İnsan Eğitiminde Fıtratın Önemi	41
B - KUR'AN EĞİTİMİNİN TEMEL METODLARI	43
1. Yumuşak ve Dostça Tavır	43
2- Güzel Konuşma.....	45
3- Düşündürme ve Akıl Yürütme.....	47
4- Müjdeleme ve Kolaylaştırma	49
5- Mükâfat ve Ceza	51
6 - Kişisel Farklılıklara Dikkat Etmek	54
7- Terğib ve Terhib	56
8- Tartışma Metodu.....	58

9- Model Alma Yoluyla Öğrenme	60
10- Soru-Cevapla Eğitim.....	63
11 - Kıssalarla Anlatım.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜCADELE SURESİNE GİRİŞ

A- MÜCADELE SURESİ’NİN TANITIMI VE EĞİTİM AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	66
1- Surenin Nüzul Sebebi	66
2- Surenin Genel Bütünlük İçindeki Yeri.....	69
3- Mücadele Suresi’nden Çıkan İlkeler.....	70
4- Sure Bağlamında Kadın Olgusuna Genel Bir Bakış.....	74
B. MÜCADELE SURESİNİN EĞİTİM AÇISINDAN İNCELENMESİ	79
1- İtaat ve Otorite	79
2-Hayat Boyu Eğitim.....	81
3- Fert ve Toplum Eğitimi	82
4- Fırsat ve İmkân Eşitliği.....	83
5- Yanlış Davranışların Düzeltilmesi	84
6- Davranışların Disiplin Altına Alınması.....	85
B- MÜCADELE SURESİNDE KULLANILAN EĞİTİM METODLARI	87
1- Dolaylı Anlatım	87
2- Telkin Metodu.....	88
3- Soru - Cevap Metodu	89
4- Terğib ve Terhib Metodu.....	91
5- Kıssa İle Eğitim Metodu.....	92
6- Alternatifle Eğitim.....	93
7- Örnekle Eğitim.....	95
8- Öğütle Eğitim.....	96
9- Örf ile Eğitim	97
SONUÇ.....	99
BİBLİYOGRAFYA	102
EKLER.....	109
Ek 1. Mücadele Suresinin Arapça Metni	109
Ek 2. Mücadele Suresinin Türkçe Meali	112

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
A.Ü.E.F.	: Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
A.Ü.İ.F.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
a.y.	: Aynı Yer
Bkz.	: Bakınız
Bsk.	: Baskı
C.	: Cilt
C.C.	: Celle Celalühü
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Fak.	: Fakültesi
H.z.	: Hazreti
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi
M.E.B	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ü.İ.F.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
S.A.V.	: Sallallahü Aleyhi ve Selem
S.Ü.	: Selçuk Üniversitesi
S.Ü.İ.F.	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
T.D.V	: Türkiye Diyanet Vakfı
T.Ö.V.	: Türkiye Öğretmenler Vakfı
Trs.	: Tarihsiz
Üniv.	: Üniversitesi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınevi, yayınları

GİRİŞ

Kur'an, nereden, nasıl ve hangi amaçla geldiğini kendi açıklamaktadır.¹ Onun amacı, insanlığı inandırmak ve ikna etmektir. Çünkü insan, inanmadan bilgilerini davranış haline getiremez. Bunun için Kur'an, kendi üzerinde duyulan bütün şüpheleri gidermiştir². Kur'an, Hz. Muhammed'e, onu uydurdu diyenler için bir benzerini getirmeleri hususunda meydan okumuş, ancak bütün insanlık toplansa, yardım etseler bile bunun mümkün olmayacağını bildirmiştir.³ Bütün bunlardan sonra, bütün metod ve ilkelerini kullanarak insanları eğitmeyi hedeflemiştir.

İnsan doğası gereği eğitime muhtaçtır. Çünkü insan biyo-psiko- kültürel bir donanımla dünyaya gelmiştir. İnsanın maddi-manevi donanımları, ancak eğitilmek suretiyle, insanı hayata hazırlar ve insana sosyal hayatta belli bir konum verir.

İnsan eğitime müsait bir varlıktır. Eğitim de bir anlamda insanı, bir seviyeden ya da seviyesizlikten alıp üstün bir seviyeye ulaştırma çabasıdır.⁴ Bu işlemin uygulanması esnasında Kur'an, insanlara farklı usul ve yöntemlerle yaklaşmış ve insanları bunlara göre eğitmiştir.

Kur'an incelendiğinde, peygamberlerin eğitim faaliyetlerini yaparlarken birtakım sıkıntılarla karşı karşıya olduklarını görmekteyiz. Bu da bizlere eğitim-öğretim işinin çok zor, sıkıntılı ve sabır isteyen bir faaliyet olduğunu göstermektedir.

Şahsiyetli, dengeli bir insan modeli sunan ve böyle bir insan yetiştirmeyi her zaman kendisine hedef seçen⁵ din eğitimi, Allah inancını öğreterek hayatının değerini ve yaşama amacını insana hatırlatmaktadır. İnsanın sıradan bir varlık olmadığını, ruh ve bedenden oluştuğunu, bedeni zevklerin yanında ruhun da belli isteklere sahip olduğunu insana hatırlatarak, yaşamında bunu dikkate almasını istemektedir.⁶

Sağlıklı verilen bir din eğitimi, insandaki iyilik, adalet, toplum içinde uyumlu yaşama gibi nitelikleri güçlendirmektedir. Sosyal ilişkilerin belli bir düzende devam

---

¹ K. Kerim, Âli İmran, 3/7, Nisa, 4/ 82,166, Yûnus, 10/37, Hûd, 11/1- 35, Bakara,2/97, Nahl, 16/102, Tekvir,81/15-24, İbrahim,14/52, Enbiya,21/106.

² K.Kerim Bakara,2/2.

³ K. Kerim, İsra,7/78.

⁴ Beyza BİLGİN, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara 1988, s. 9

⁵ Muhiddin OKUMUŞLAR, Fıtrattan Dine, Din, Fıtrat, Eğitim ilişkisi, Yediveren Yay., Konya 2002, s. 66

⁶ Halis AYHAN, Din Eğitimi ve Öğretimi, 21. Yy. da Beklentiler, Sedar Yay, 1. Bsk., İstanbul 2001 s.

etmesine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda sevgi ve kardeşlik duygularına önem vererek başta Allah sevgisi olmak üzere, insan ve tabiat sevgisini geliştirmektedir. Bu sayede insanlar, sosyal bir çevre içinde paylaşma duygusuyla, insanlar içinde uyumlu yaşamayı öğrenmektedirler.⁷ Çünkü Kur'an'ın eğitim anlayışında zorlama, yıldırma ve nefret ettirme yoktur. Sevgi ve kardeşlik duyguları esastır. Sevginin sadece kalplerde saklı bir duygu olmadığını, her davranışta kendini gösterdiğini⁸ bilen insan bu duygularla insana tahammül etme, katlanma ve hoşgörülü olma bilincini faaliyete geçirecektir.⁹

Bugün Müslümanlar, aynı kitaba, aynı peygambere inandıkları halde Kur'an'ın istediği çerçevede bir toplum oluşturamamaktadırlar. Kanaatimizce bugünkü sorun bilgi sorunu değil, bilgilerin aktarılması ya da yanlış uygulanması sorunudur.

Kur'an, İslam eğitiminin ilk kaynağıdır. O, cahiliye diye adlandırılan, bir toplumu, gericilikten ve cehaletten kurtararak ilim ve medeniyetin ışığına çıkarmıştır. Yine Kur'an eğitimi sayesinde, pek çok insan, çok tanrılık kavgasından, putperestliğin çirkinliğinden İslam'ın şerefine ve tevhid anlayışına geçmiştir.

Eğitim çalışmasının başarılı olabilmesinin, büyük oranda eğiticinin kendine seçtiği hedefleri ve varmak istediği amaçları sınırlamasına ve kullandığı metotlara bağlı olduğu bilinen bir gerçektir.

Şüphesiz Kur'an uyguladığı eğitim metotlarıyla, inanan insanlara bir rehberlik ve danışmanlık yapmıştır. Kaynağını Kuran'dan alan din eğitimi, yine Kur'an'ın öğretileriyle bir takım metotlar geliştirmiş ve bunun uygulamasını yapmıştır. 23 yıl gibi kısa bir süre içerisinde istenilen sonuca ulaşılması da bu metotların doğruluğunun ve geçerliliğinin isbatıdır.

Kuranın, cahiliye toplumunu eğittiği tarihi bir gerçektir. Birbirine düşman olan kalplerin arasını birleştirmiş, uygulamış olduğu eğitimle onları, ilim ve amelde, iyilik ve takvada yarışır hale getirmiştir. Kur'anın bu başarısını nasıl gerçekleştirdiği, bu başarıya nasıl ulaştığı araştırılması gereken bir konudur.

İlk vahiyle, okuma-yazma bilmeyen bir peygambere "Oku" emrini vererek, ilmin gerekliliğine ve eğitimin önemine vurgu yapmaktadır. Bunu pekiştirmek için "kaleme" yemin etmekte¹⁰ eğitimin sonucunda bir amaç olduğunu ifade etmek için de

---

⁷ Halis AYHAN, a.g.e. , s. 291.

⁸ Abdullah ÖZBEK, BirEğitimci Olarak Hz. Muhammed, Esra Yay., 2. Bsk., Konya 1997, s. 13

⁹ K. Kerim, Âli İmran, 3/103, Hucurat, 49/10.

¹⁰ K.Kerim, Kalem, 68/11.

“ Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? ¹¹” ifadesiyle, eğitimin amaçlı bir program olduğunu ve bu programın neticesinin bilgi ve ilme bir dayalı toplum oluşması gerektiğini vurgulamaktadır.

Konumuz olan Mücadele Suresi de, Kur'an'ın eğitim anlayışının ve uygulamalarının açıkça görüldüğü bir suredir. “Zihar” uygulamasıyla hakkı yenilen bir kadının çaresizliğinin neticesinde hakkını araması, iki- yüzlülük ya da söz-eylem tutarsızlığı diyebileceğimiz, münafıklıktan bahsetmesi, şeytanın insan üzerindeki etkilerini anlatarak, insanlar üzerinde psikolojik davranış analizlerinin yapılması, ilim ve ilim adamlarına değer verilmesi, meclislerdeki davranış şekilleriyle bir ahlak eğitimi vermesi ve bunları yaparken bir program dâhilinde yapması, surenin eğitimsel değerini ortaya koymaktadır.

Mücadele suresi bağlamında Kuran'ın eğitim metodlarını araştırmaktaki amacımız, Kur'an'ın cahil sayılabilecek bir toplumu kısa bir sürede nasıl medeniyete doğru yükselttiğini, bireysel ve toplumsal hayatta nasıl değişiklik yaptığını göstermektir. Kur'an'ın bu eğitimi yaparken takip ettiği ilke ve metodlarla, bu konuda geliştirdiği alternatiflerin tespiti de araştırmamızın hedefleri arasında yer almaktadır.

Konuların işlenişinde ilk önce kavramlara yer verilmiş, ayetler ve mealler verilerek, ayetlerin daha iyi anlaşılması için çeşitli tefsir kaynaklarına müracaat edilmiş, ayrıca konuyla ilgili gördüğümüz, diğer ayetlere de müracaat edilmiş, bazı ilmihal ve İslam hukuku kaynaklarından da istifade edilmiştir.. Konuyla ilgili hadislerden yararlanılmıştır. Konunun eğitimle ilgili yönlerini incelerken de genel eğitim ve din eğitimi kitaplarından, dergi ve makalelerden istifade edilmiştir.

Eğitim ilkeleri tespit edilirken, konuyla alakalı gördüklerimiz ya da Kur'an'ın genel bütünlük içindeki metodları esas alınmıştır. Bu metodlar çeşitli eğitim bilimi kitaplarından taranmış, bazen de yoruma gidilmiştir.

Böylece, Kur'an'ın Mücadele Suresi'nde geçen, insan eğitimi ile alakalı temel ilkeleri, sure bağlamında ve genel bütünlük içerisinde değerlendirilerek, Kur'an'ın eğitim metodunun günümüz modern eğitimine uygulanabilirliği izah edilmeye çalışılmıştır.

---

¹¹ K.Kerim, Zümer, 39/9.

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE
A- ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR

1. Eğitim

Eğitimin çeşitli bilim dallarına göre çok çeşitli tarifleri yapılmıştır. Eğitim, insanların belli amaçlara göre yetiştirilme sürecidir. Bu zaman zarfında kişinin kazandığı bilgi ve becerilerle, insanın kişiliği değişir.¹² Eğitim sosyal bir süreçtir. Bu süreçte kişi, edindiği tecrübe ve kazanımlarla, kendini topluma adapte eder ve toplum standartlarını ve toplumdaki geçerli olan yaşam kurallarını yollarını kazanır.¹³

Amaç olarak ise Eğitim, insandaki kabiliyetleri dengeli bir şekilde geliştiren toplumun gelişmesini hızlandıran, kalkınmasını destekleyen, kültür değerlerini koruyan ve nesilden nesile aktaran, milli birlik ve bütünlüğü sağlayan, en önemli ve etkin faaliyettir.¹⁴ Kişinin zihni, bedeni, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının istenilen doğrultuda geliştirilmesi ya da ona birtakım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümü eğitimidir.¹⁵

Kısaca özetlemeye çalıştığımız eğitim tariflerinden anlaşılıyor ki; eğitim, geçmişin bize vermiş olduğu kültür ve medeniyet mirasının, kuşaktan kuşağa ve toplumdan topluma aktarılması ve sosyal davranışların öğrenilmiş şekli olan kültürün¹⁶ aktarılması sürecidir. Eğitim hakkında yapılan farklı tarifler ise eğitimin kişisel ve toplumsal olarak farklılık arz etmesinden kaynaklanmaktadır. Bütün tariflerdeki ortak nokta ise, kişinin yetişmesi, gelişmesi, topluma ayak uydurması için yapılan disiplinli, metodik bir çalışma olmasıdır.

---

¹² Nurettin FİDAN, Münire ERDEN, Eğitime Giriş, Meteksan A.Ş., Dördüncü Bsk. Ankara, 1993, s. 12

¹³ Mehmet KOCATEPE, Hz. Muhammedin Mekke Döneminde Uyguladığı Yaygın Eğitim, Damla Ofset A.Ş., Konya, 1999, S.16

¹⁴ Mustafa TAVUKÇUOĞLU, İlköğretimde Din eğitimi ve Program geliştirme Üzerine Bazı Düşünceler, s.Ü.İ.F. Dergisi, Ayrı Bsk., sy.3. Konya,1990, s.425

¹⁵ Yahya AKYÜZ, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e) 3.Bsk., AÜEBF., Yay., Ankara, 1989, s. 2

¹⁶ Halis AYHAN, Eğitime Giriş ve İslamiyet'in Eğitime Getirdiği Değerler, Damla Yayınevi, 2.Bsk. İstanbul, 1986, s.14

2. Din

Dil bilimcileri, “Din” kelimesinin Arapça “Deyn” kökünden mastar veya isim olduğunu kabul etmişlerdir. Kur’an da din kelimesi 92 yerde geçmektedir. ¹⁷Din, sözlükte, sahip, yönetme, yönetilme, itaat, hüküm, tapınma, tevhid, şeriat, İslam, hudud, âdet, ceza, hesap, millet anlamlarını taşımaktadır.¹⁸

“Din”, akıl sahiplerini peygamberlerin bildirdiği gerçekleri kabul etmeye çağıran ilahi bir kanundur. ¹⁹ Zebidi’ye göre din, akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle hayırlı olan şeylere götüren ilahi bir kanundur. ²⁰

Tariflerden ortaya çıkan ortak noktalardan biri, dinin ilahi kaynaklı olduğunun vurgulanması, diğeri ise gerçek dinin ilahi bir kanun olduğudur. Yine tariflerde dinin akıl ve irade yönüne vurgu yapılmıştır. Bu da bizlere göstermektedir ki din, bilgi ve tercih konusudur.

Ayrıca din, fert ve toplum hayatında bir gereklilik arz etmektedir. Yaratılış itibarıyla insan medenidir. Toplum içinde yaşama zorunluluğu olan sosyal bir varlıktır. Bu sayede insan, sadece kendisinin olmadığını, toplum içinde bir konuma sahip olduğunu şahsi sorumluluklarının yanı sıra toplumsal sorumluluğunun da olduğunu her zaman hatırd tutacak, toplum içinde kendi ihtiyaçlarını karşıladığı gibi, paylaşma kültürünün de kendisinde olduğunu bilecek ve diğer insanlarla sürekli etkileşim içinde olduğunu aklından çıkarmayacaktır.²¹

---

¹⁷ Günay TÜMER, “Din İslam Ansiklopedisi, T.D.V yay, C. IX, İstanbul 1994 s. 312-314

¹⁸ Mehmet AYDIN - Osman CİLACI, Dinler Tarihi, Tekin Kitabevi, Konya 1992, s. 15

¹⁹ Mehmet AYDIN -Osman CILACI, a.g.e. , s. 17.

²⁰ Günay TÜMER; a.g.y., s. 314.

²¹ Kur’an’ kerim’de, Hucurat Suresi 13. ayette “ *Ey İnsanlar! Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir. Hakkıyla haberdar olmaktadır. O na karşı gelmekten en çok sakınmanızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir. Hakkıyla haberdar olmaktadır.*” Buyurarak bu gerçeği dile getirmektedir. İnsanların takva dışında bir üstünlüğünün olmaması, onların eşit haklara sahip olduğunun göstergesidir.

3. Genel Eğitim

Günümüzde üzerinde en çok konuşulan ya da tartışılan konulardan biri de şüphesiz eğitimidir. Sosyal devlet için eğitim, vatandaşları yetiştiren, onları geleceğe hazırlayan en önemli bir araçtır. Devletin temel görevlerinden biri de vatandaşların eğitim ihtiyaçlarına cevap vermektir. Bu açıdan bakıldığında devlet, milletin ruhi ve fiziki yapısını, sağlam temellere dayandırmak zorundadır. Çünkü ruhsuz ve kültürsüz bir toplumun oluşturduğu devletten bir ilerleme beklemek mümkün değildir.²²

Genel eğitim, geniş anlamda, bireylerin toplum standartlarını, inançlarını ve yaşama yollarını kazanmasında etkili olan bir süreçtir. Kişinin yaşadığı toplum içerisinde değeri olan yetenek, davranış ve tutumların gelişmesine katkıda bulunan bir süreçtir.²³

Gelişen ilim ve teknik, insanları çok yakından etkilemiş fert ve toplum hayatında pek çok değişmelere yol açmıştır. Teknolojik gelişmeler (haberleşme, basın, yayın vs.) alanındaki yenilikler artık günümüzde, hiçbir toplumun kendi içinde kapanık yaşamasına müsaade etmemektedir. Dünyanın herhangi bir yerindeki bir olaydan etkilenmemek ya da ona karşı kayıtsız kalmak artık mümkün değildir. Bir ülkede cereyan eden fikri, siyasi, iktisadi ya da sosyal olaylar o ülkenin yakın komşusundan başlayarak hızla dünyaya yayılmaktadır. Bu açıdan baktığımızda, günümüzde eğitim açısından da karışık ve bütün milletleri ilgilendiren olaylarla karşı karşıya olduğumuzu söylemek mümkündür.

Bu karmaşık ortam günümüz eğitim anlayışının önündeki engellerin çok olduğunu bize göstermektedir. Ezbere dayalı olan öğretim sistemimizde bilgi yüklenilmesi ağırlıktadır. İlköğretimde, çocuk kendine yabancı olan yaygın bilgiden sorumlu tutulmakta özellikle düşünmeye yer verilmeyen, araştırmaya yönlendirmeyen eğitim sistemi ilkokuldan üniversiteye kadar öğretmenin söylediklerini ezberlemeye, sınavlarda ise bu ezber bilgileri nakletmeye yönlendirilen öğrenci, ilmi düşünmeyi gerçekleştirememektedir. Öğrenci bilgi yığılan bir nesne olmaktan çıkarılıp, anlama ve bilgi üretme dönemine giren bir özne vasfını kazanınca daha ilkokuldan başlayarak ezberlemeye değil, anlamaya yönelik bir eğitim gördüğünde, yüksek öğretim sırasında

---

²² Cahit BALTAÇI, Türkiye’de Genel Eğitim İçinde Din Eğitimi, Din Öğretimi dergisi, Haziran,1985, Sy.3, s. 84–85

²³ Mustafa ÖCAL, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, T.D.V. Yay., Ankara 1993 s.4

artık yalnız öğretim üyesinden bir şeyler öğrenen kişi olmaktan çıkıp, kendisi de bir şeyler inceleyen, araştıran derse katkıda bulunan bir kişi olacaktır.²⁴

Buradan anlaşılıyor ki eğitimde amaç, düşünen üreten ve uygulayan bireyler yetiştirmektir. Bu da yetiştireceğimiz insanı doğru tanımakla mümkün olabilir. Bir insanı sosyal hayatta ve kişisel anlamda yetiştirmek ve mükemmelleştirmek istiyorsak onu doğru tanımalı ve iyi analiz etmeliyiz.²⁵ Ayrıca eğitim sahasında yapılan yeni, modern araç ve gereçler sayesinde öğrenmeyi kolaylaştıran pek çok imkân ortaya çıkmıştır. Eğitimciye düşen görev ise bu imkânları gereği gibi kullanarak, istenilen hedefe ulaşma gayretini göstermektir.²⁶

Bütün bu yaşanan olaylar etrafında genel eğitimi; yeniden yorumlamak istersek genel eğitim: bireylere bilgi ve beceri kazandırmanın ötesinde toplumun yaşamasını ve kalkınmasını devam ettirebilecek ölçüde ve nitelikte değer üretmek, mevcut değerlerin dağılmasını önlemek, yeni ve eski değerleri birbiri ile bağdaştırmaktır.²⁷ diye tarif etmemiz yerinde olacaktır.

4. Din Eğitimi

Tarih sürecine baktığımızda, insanoğlu, genç nesilleri hem fiziksel hem de ruhsal yönden içinde yaşadığı topluma faydalı bir şekilde eğitim vermeyi hedeflemiştir. Sosyal hayat geliştikçe insanların yetiştirilmesi de buna göre ayarlanmış yeni şartlara göre eğitim yapılmaya başlanmıştır. Bu sebeptendir ki zaman içerisinde eğitim, milletlerin inanç, ahlak ve geleneklerine göre değişiklik göstermiştir

Din eğitimi dinden gelen bilgilerle eğitim biliminin verilerini birleştirerek, insanların Allah'ın istediği insan olarak yetişmelerine katkıda bulunulacak çalışmaların yapılmasıdır. Onların hayatları boyunca karşılaşılabilecekleri, dini anlayış ve yaşayışla ilgili teorik ve pratik problemleri araştırır, inceler, çözümler üretmeye, geleceğe yönelik teoriler geliştirmeye çalışır. Bu çalışmaların bütünü insanla ilgilidir. Dolayısıyla din eğitiminin de konusu insandır.²⁸

Din belli bir amaç taşır. İnsanları tarihi, sosyal ve psikolojik şartların ortaya koyduğu bütün olumsuzlukları gidermek suretiyle Allah'a boyun eğen, daima iyiliği

---

²⁴ Selim AYDIN, Eğitime Farklı Bir Bakış, TÖV. Yay., İzmir, 1993, s.174

²⁵ Enver UYSAL, Eğitime Felsefi Antropoloji Çerçevesinde Kavramsal Bir Yaklaşım, C.Ü.İ.F.D. c.VIII, Sivas, 2004, s. 83

²⁶ Halis AYHAN, a.g.e., s. 61.

²⁷ Fatma VARİŞ, Eğitim Bilimine Giriş, A.Ü.E.B.F. Yay., Ankara, 1985, s.3

²⁸ Suat CEBECİ, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi, Akçağ Yay. Ankara 1996 s. 28

emredip, kötülükten alıkoymaya çalışan ideal bir tipe ulaştırmak için, insanı eğitmeyi hedef edinmiştir.

Din eğitimi bir çeşit sosyalleşme aracıdır. Kişinin kendisini tanımasında bir rehberdir. Öğretilen dini bilgiler sayesinde kişinin ihtiyaç ve sorunlarına cevap veren ve içine düştüğü bunalımlardan kurtulmasına vesile olan bir araçtır. Kişiye ve sosyal gruba göstermiş olduğu iyi ve doğru hedefler sayesinde, toplumdaki uyum ve ahengi sağlayarak, ideal bir topluluk oluşmasına yardımcı olur.²⁹ Kişilerin başka din mensuplarıyla birlikte uyum içinde yaşamalarını da olumlu yönde etkilemektedir. Dinler arasındaki ortak noktaların doğru bilgilendirilmesiyle, dinler arası diyalog konusunda yardımcı olabilmektedir. Bütün din mensuplarına, sevgi, saygı ve huzur içinde birlikte yaşamanın ve gerekli görülen durumlarda işbirliği yapmanın yolları din eğitimiyle öğretilir.³⁰

Aynı zamanda Din Eğitimi insana, Kur'an'ın ahlakını vermeyi amaç edinir. Sözlükte, “huy, seciye, tabiat, mizaç, karakter” gibi anlamlara gelen ahlak, terim olarak ise, insanın iyi ya da kötü olarak nitelendirilmesine sebep olan manevi vasıfları, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışların bütününe verilen isimdir.³¹ İnsan, ahlakını kur'andan alır. Kur'an ahlakıyla ahlaklanan insan, davranışlarında, ne kendisine ne de kendi dışındaki bir varlığa ruhsal ve fiziksel bir sıkıntı vermeyerek, davranışlarında gerekli olan ideal ölçüyü ayarlayacaktır.³²

Din eğitimi, fertleri Kur'an'ı kerim okuyacak duruma getirmekle beraber, onlara hayatta gerekli olan her türlü bilgi ve maharetleri de kazandırma amacını gütmektedir.³³ Çünkü insan, yaratılış itibariyle cahil³⁴ ve bazı zaafı olan bir varlıktır.³⁵ Bu durum eğitim ve öğretimi daha zorunlu bir hale getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında iyi bir

---

²⁹ Halis AYHAN, 21. yy. da Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, Sedar yay., İstanbul, 2001, 1. Bsk., s. 289

³⁰ Halis AYHAN, a.g.e., s.291.

³¹ Dini Kavramlar Sözlüğü, D.İ.B. Yay, 3.Bsk., Ankara 2007 s. 14

³² Müfit Selim SARUHAN, Kur'an'da Din Ahlakı, Dini Araştırmalar Dergisi, c.3, Sy.8 Seba Ofset, Ankara, 2000 s.32

³³ Burhanettin CANATAN, Eğitim Psikolojisi, yıldız Basımevi, Konya, 1967, s. 11

³⁴ Ahzab Suresi 72. *Ayette; Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler. Ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir. Yine Nahl Suresi 78. ayette de; Allah sizi analarınızın karnından, siz hiçbir şey bilmez durumda iken çıkardı. Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi*” buyurarak bu gerçeğe işaret ediyor.

³⁵ Mehmet ŞANVER , Kur'an'da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi, Pınar yay., İstanbul, 2001, s.37

insan yetiştirme amacını güden din eğitimi, ferdin zihnî, bedenî ve ruhî mükemmelliğini dinin istediği anlamda oluşturmak ve yerleştirmek amacını taşımaktadır.³⁶

Sağlıklı Din eğitimi, iyilikleri sosyal adalet ve dayanışmayı desteklediği gibi sosyal rahatsızlık ve bozukluklarında önüne geçer. Ayrıca sosyal ilişkilerin uyumlu ve ahenkli olması korku, tasa, güvensizlik duygularından uzak olarak yaşayabilmesi için sevgi duygusunun geliştirilmesi çok önemlidir. Din Eğitimi aynı zamanda, sevgi, kardeşlik duygularını da geliştirerek, başta Allah sevgisi olmak üzere, insan sevgisini, çevre ve tabiat sevgisini geliştirir. Böylece kişilerin sosyal gruplarla daha uyumlu ve ahenk içerisinde yaşamasını öğretir.³⁷ Kur'an'ın eğitim anlayışında sevgi ve kardeşlik duygusu esastır. İnsanların birlik ve beraberlik içerisinde yaşayarak, birbirlerini sevmelerini, birbirlerine tahammül etmeleri gerektiğini ve hoşgörülü olmalarını Kur'an her zaman öğütlemiştir.³⁸ Sevgi, insanlar arasındaki kardeşlik ve saygı temeli üzerine oturur. Aralarındaki müşterek insanî sıfatlar, sevgiyi doğurur. Sevgi sadece kalplerde saklı bir duygu değildir. Her davranışta kendini gösteren bir değerdir.³⁹

İnsanın gerek hayata uyum sağlayabilmesi, gerek yüksek yaratılışındaki safiyetin korunup geliştirilebilmesi, çekirdekten başlayarak önce kendine, ailesine ve topluma faydalı olabilmesi, kişiliğinin gelişmesi ve bazı alışkanlıklar kazanabilmesi bilinçli ve metotlu bir eğitim programından geçer. İşte Din Eğitimi önce din konusunda kişiyi ve toplumu sağlıklı bilgilendirmeyi hedefler. Dinin referansının ne olduğunu açıklar. Kişiyi yaratılış gayesini öğretirken, yaratanını tanımaya da yardımcı olur.

Bu anlamda din eğitiminin hedefine baktığımızda da “ iyi insan yetiştirmek olduğunu görmekteyiz. . İyi insan, Allah'ın hidayetine uyan, duygu, düşünce ve yaşayış şeklini bu hidayet kaynağı Kuran'dan alan, başka kaynaktan beslenmeyen insandır.⁴⁰ Bu

---

³⁶ Yahya AKYÜZ, a.g.e., s.2.

³⁷ Halis AYHAN, a.g.e., s.291.

³⁸ K. Kerim bu gerçeği şöyle dile getirmektedir. “ *Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an) sınıksız sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirlerinize düşmanlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de o, sizi oradan kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yola eresiniz.* Bknz. K. Kerim; Âli İmran, 3/ 103) Ayrıca “ *Mü'minler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının kisize merhamet edilsin.*” Bknz. K. Kerim Hucurat; 49/10

³⁹ Abdullah ÖZBEK, Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed, Esra Yay., 2.Bsk., Konya, 1997, s. 13

⁴⁰ Muhammed KUTUB, İslam Terbiye Metodu ve Ahlak Sistemi, Çev. Ali ÖZEK, 2. Bsk. Hisar yay. İstanbul 1977, s. 21

bakımdan din eğitimcileri, Din Eğitimi, İslam dini esaslarına uygun olarak insan fikrini geliştirme, duygu ve davranışlarını düzenleme, fikir ve düşüncede, usul ve nizamda doğru yolu gösterme, dünya ve ahirette mutlu olacak iyi insan yetiştirme sanatı olarak tarif etmişlerdir.⁴¹

Din eğitiminin amaçlarını düşünürken de dinin, ilahi kaynaklı olduğunu unutmamamız gerekir.⁴² Kaynağını kur'andan alan Din Eğitiminin amacına baktığımızda, şahsiyetli, dengeli, bir insan modeli sunmakta ve böyle bir insan yetiştirmeyi hedeflemektedir.⁴³ İnsana Allah inancını öğretmekle hayatının değeri ve üstünlüğünü anlatır. İnsanın sıradan bir canlı olmadığını, bedeni zevklerinin yanında ruhunda isteklere sahip olduğunu ve insanın bunu dikkate almasını ister. İnsandaki iman fikrini geliştirir.⁴⁴

Kur'an, akıl ve duygu yoluyla insanları etkilemiş ve onları eğitmek için bazı kurallar koymuştur. Bu kurallar hayatın her döneminde geçerli olan kurallardır. Çünkü din, yaşadığımız hayatın içindedir ve onun ayrılmaz bir parçasıdır. Yani, dünyanın bütün nimetleri insan tarafından yaşanacak ve insan, dünyayı imar edecektir. Bu anlamda din, insanları dünya hayatından koparmayan bir olgudur. Gönderilen bütün peygamberler dünyevi hayatı düzenlemek için gönderilmişlerdir.⁴⁵ Bunun içindir ki din eğitimi de, sadece eğitim kurumunda değil, hayatın içinde ve bütününde olmalıdır. Hayatın tamamında yer almayan bir eğitim eksiktir. Çünkü Kur'an'ı Kerim insanları, hem dünya hem ahiret sevabına teşvik etmektedir.⁴⁶

Genel eğitim, insanın yetişmesi için nasıl bir amaç taşıyorsa, Din Eğitimi de aynı amaçları taşımaktadır. Din eğitimi bu amaçlarını uygularken kendi metodolojisi içinde hareket eder. Her ikisinde insanlara karşı sorumludur. Bunun içindir ki din eğitimi genel eğitimin ayrılmaz parçasıdır.

---

⁴¹ Seyfullah KARA, Hz. Peygamber Döneminde Gençliğin Eğitimine Tarihsel Bir Yaklaşım, Din Bilimleri Akademik Araştırma dergisi 2, Sy. 1, 2002, s.65

⁴² Bayraktar BAYRAKLI, İslam'da Eğitim Batı Eğitim Sistemleriyle Mukayeseli, İstanbul, 1980, s.269

⁴³ Muhiddin OKUMUŞLAR, Fıtrattan Dine, Din Fıtrat Eğitim İlişkisi, Yediveren Yay., Konya, 2002 s. 66

⁴⁴ Halis AYHAN , Din Eğitimi ve Öğretimi, 21. Yy. da beklentiler, Sedar Yay., 1.Bsk., İstanbul, 2001 s.288

⁴⁵ Ramazan ALTINTAŞ, Din-Dünyevileşme İlişkisi,, Diyanet Aylık Dergi, Sy. 180, Ankara, 2005, s.10

⁴⁶ K.Kerim, Nisa,4/ 34, Şura, 20.

Ancak Zaman içerisinde ülkemizde Din Eğitimi, genel eğitimden ayrı tutulmuş bunun neticesinde de Din eğitimi, kötü şartlar ve ilkel metotlarla, olumsuz yönde gelişme göstermiştir.⁴⁷ Batı eğitim sistemleri incelendiğinde, genel eğitim içerisinde, din eğitiminin çok önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Federal Almanya’da ilkokulların her sınıfında, haftada 4 saat; Avusturya’da ise, ikişer saat din dersi verilmektedir.⁴⁸

Ayrıca, günümüzde batı dünyasına baktığımızda insanın içinde bulunduğu ruhi ve sosyal sorunların çözümünde dinin moral gücüne sarıldıklarını görmekteyiz. Bu nedenle eğitim çalışmalarında din eğitimine büyük önem vermektedirler.⁴⁹

Sonuç olarak, kaynağını Kur’andan alan din eğitimi, insanlara dünya ve ahiret dengesini sağlamak başta olmak üzere, insanın yetişmesinde, topluma ayak uydurma noktasında insanları eğitmeyi hedeflemiştir. İnsan, dünyaya nötr olarak gelmektedir. Din eğitimi, nötr olarak dünyaya gelen insanı yoğurarak eğitimin tarifleri içinde yer aldığı gibi bir yerden, diğer yere taşımayı amaçlamıştır. Bunu yaparken kendi metotlarıyla hareket etmiştir. Amaçlı ve programlı bir eğitim hedefinin kesin olarak bir sonuca ulaşacağını da bu anlamda bizlere göstermiştir.

5. Din Eğitimi ve Kur’an

Arapça karşılığı “terbiye” olan eğitim kelimesi; ıslah etmek, düzene koymak, eğitmek, anlamlarına gelir.⁵⁰

Terbiye kökünden gelen “Rab” Allah’ın isimlerinden biri olup Kur’anda 965 defa geçmektedir.⁵¹ Çünkü Rab, bütün varlıkların yetiştirilmesini ve eğitilmesini yüklenmiştir.⁵² Bu kelimeyi mutlak manada alırsak, en büyük eğiticinin Allah olduğu sonucuna varırız.⁵³

---

⁴⁷ Beyza BİLGİN, Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri, A.Ü.İ.F. Yay. , c. XXIV, Ankara, 1981 s.242

⁴⁸ Hasan ÖZTÜRK, Camilerimizin Çocuk Eğitimindeki Yeri ve Yaz Kursları Üzerine Deneysel Bir Araştırma, Basılmamış yüksek Lisans Tezi, Konya, 1996, s.8

⁴⁹ Şükrü ÖZBUĞDAY, Din Eğitiminin Önemi, Diyanet Aylık Dergi, Ankara, 1995, s. 42

⁵⁰ Hasan Basri ÇANTAY, Kur’an-ı Hâkim ve Meal-i Kerim, İstanbul 1969 c. 1 s. 12

⁵¹ M. Faruk BAYRAKTAR, İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri, M.Ü.İ.F. Yay., İstanbul 1987 s. 18

⁵² K. Kerim, Seb’e, 34/15, Âli İmran, 3/80.

⁵³ BAYRAKTAR Bayraklı, İslam’da Eğitim, İstanbul 1989 s. 105

Kur'an, hem eğitim hem de öğretim yapmaktadır. Bu eğitim hayatın içinde olduğu için öğrenilenlerin bizzat hayatta tatbikini ister. Kur'an'ın emirlerine uyan ve onu hayatına tatbik eden kişi, Kur'an'ın istediği dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşır.

Kur'an'da Terbiye'ye yakın olarak kullanılan "talim" kelimesi vardır. Talim, eğiterek öğretmek demektir. Kur'an'da peygamberlerin vazifeleri "talim" kendileri de "muallim" olarak zikredilmiştir.⁵⁴

Terbiye kavramını Hz. Peygamberin görevi ve uygulamasına bakarak düşündüğümüzde tebliğ ve irşad olarak anlam kazanır. Tebliğ, eğitim ve öğretimi de içine alan bir terimdir. İrşad ise, rehberliktir.⁵⁵

Kur'an'ın öğretilerini öğretme ve insanları eğitmekle görevli olan Hz. Muhammed, bedevi bir toplumu medeni hale getirmeyi başarmıştır. Buradan da anlaşılmaktadır ki, kaynağını Kuran'dan alan din eğitimi, ferdi ve sosyal hayatta bir değişimi içerir. İnsanların başlangıç yeri ve sonunda vardıkları yer, eğer farklıysa, bir değişimden ve eskisinden daha iyi bir konuma gelmişse, din eğitiminin başarısından söz etmek mümkündür. Hz. Muhammed, bu değişimi Kur'an'ın rehberliğinde gerçekleştirmeyi başarmıştır.

İnsan davranışlarının bir yönünde psikolojik olaylara dayanmaktadır. Çünkü dışardan gelen olaylar kadar iç olaylarda etkilidir.⁵⁶Eğitimde aslolan, insandaki dayanma gücünü geliştirmek, iyimserliği, ümit ve idealleri pekiştirmek şartlar ne kadar zor olursa olsun insana bir kurtuluş yolu bulabilecek bilgiyi ve gücü vermektir.⁵⁷

Kuran'a göre din eğitimi, dinin esaslarına bağlı, insanlığı karanlıktan aydınlığa çıkarmak için, zaman ve mekân ne olursa olsun her türlü şartlarda gerçeği bütün insanlara anlatmayı ve onların kurtuluşunu aramayı hedefler.⁵⁸ Ayrıca din eğitimi, insanlara iki şeyi sağlamak zorundadır. Birincisi, insana Allah'ı tanıma ve anlama imkânı vererek, onun birliğine bütün kalbiyle inanarak ona kulluk etmesi ve emrolunduğu şeyleri yapması, diğeri de; Allah'ın yeryüzünde kurduğu dünyayı inceleme, araştırma ve yorumlama kabiliyetlerini sunarak, O'nun dinini yaymak için çalışmasıdır.⁵⁹

---

⁵⁴ K.Kerim, Bakara, 2/151, Mustafa ÖCAL, a.g.e. , s. 24.

⁵⁵ Mustafa ÖCAL, a.g.e., s. 25.

⁵⁶ Feriha BAYMUR, Genel Psikoloji, İnkılâp Kitabevi 7. Bsk. İstanbul 1993 s. 23

⁵⁷ Halis AYHAN; a.g.e. , s. 61.

⁵⁸ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e. s. 6.

⁵⁹ Muhammed KUTUB, İslam'da terbiye Metodu, Çev: Ali Özek,2. Bsk. Hisar Yay. İstanbul, 1977 s. 19

İşte din eğitimi kaynağını Kuran'dan alarak insanları, onların fitratına göre eğitmeyi başarmıştır. Kur'an'ın açıklayıcısı ve ilk Öğretmen olan Hz. Muhammed'in başarısı da ortadadır. Bu başarı Kur'anda da tescillenmiştir.⁶⁰

B- MÜCADELE SURESİYLE İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR

1. Mücadele

Ayet metninde geçen *مُجَادِلٌ* (mücadele) kelimesi, münakaşa etme ve karşısındakini yenmeye çalışma, bir meseleyi çözme, karara bağlamak için karşılıklı görüşme anlamına gelir.⁶¹ Fiilin aslı *جَادِلٌ* (Tücadilü) dür.⁶² Kaynaklarda “Mücadele” nin “muhavere” anlamına geldiği ifade edilmektedir. Muhavere; bir sıkıntıdan çıkış yolu bulunabilmesi için konunun tekrar tekrar konuşulması anlamını taşımaktadır.⁶³

Mücadile, dal harfinin kesresiyle, ismi- fail müfred (tekil) müennes (dişi) olup *“kocası hakkında seninle tartışan”* ayetinde ifade edildiği gibi mücadele eden kadın demektir. (dal) harfinin fethiyle el- mücadele ise, bunun mastarıdır. Bu, gerek kadının mücadelesine ve gerekse surenin diğer ayetlerinde geçen kâfirlerle ve münafıklarla olan mücadele manalarına da uygun düşmektedir. Mücadele esasen çekişmek, yani iki tarafın kendi davasını ispat etmek için tekrar tekrar soru ve cevap ile birbirlerine karşılık vermesi, şiddetli münakaşa ve tartışmaya girmesi demektir.⁶⁴

Mücadele, iki kişinin bir şey üzerinde çekişmesi, uğraşması savaşması anlamalarına da gelmektedir.⁶⁵

2- Zihar

Zihar, sırt anlamındaki “zahr” kökünden gelmektedir. Kelime olarak; iki şey arasında münasebet ve mutabakat sağlama anlamlarına gelmektedir.⁶⁶ Bir fıkıh terimi

---

⁶⁰ K.Kerim, Âli İmran,3/164; Cuma, 62/2.

⁶¹ İsmail Hakkı BURSEVİ, Muhtasar Ruhul Beyan Tefsiri, c.8, Damla Yay. , İstanbul, 1995 s. 515

⁶² Süleyman ATEŞ, Yüce Kur'anın Çağdaş Tefsiri, C.9, Yeni ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1990, s. 303.

⁶³ Vehbe ZUHAYLİ, Tefsirül Münir, Çev. Hamdi ARSLAN, c.14 ‘.Bsk., Risale Yay, İstanbul,2005, s.30

⁶⁴ Elmalılı M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Feza Yay. C. 7. feza Yay. İstanbul, 1999s. 4772

⁶⁵ Abdullah YAĞIN, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat, TÜRDAV. A.Ş., İstanbul, 1990, s. 691

olarak zihar ise bir kişinin karısına “ *Sen bana anamın sırtı gibisin*” demesidir. Bir çeşit perhiz yemini olan zihar, eski bir cahiliye geleneğidir. Cahiliyede zihar boşama sayılırdı. Kadının aleyhine olan bu boşama tarzı İslam’da kaldırıldı.⁶⁷

Bu ayeti kerimede “Zihar” yapmakla, kadınların kocalarına haram olmayacaklarını beyan ediyor. Bir erkeğin karısına “Sen bana, anamın sırtı gibisin.” demekle karısının, kendisine anne olamayacağını bildiriyor. Ayrıca bu tür sözlerin çirkin ve uydurma sözler olduğunu, bu itibarla böyle sözlerin söylenmemesi gerektiğini bizlere öğretiyor.⁶⁸ Fahreddin Razi’ye göre, “Zihar, kişinin karısına, “Sen bana annemin sırtı gibisin.” demesinden ibarettir. Yani seninle cinsi münasebette bulunmam, annemle cinsi münasebette bulunmam gibi bana haramdır. Araplar, kadını boşarken, vazgeçtim, karımdan indim yani onu boşadım derlerdi. Onların zihardan maksatları, eşlerini, annelerine benzeterek onunla bir arada bulunmayı haram kılmaktır. Ayette geçen sizden sözü, Arapları kınamak ve zihar hususundaki adetlerini ayıplamaktır. Çünkü zihar sadece Cahiliye halkı yeminlerinden olup diğer toplumlarda yoktu.⁶⁹

Araplar arasındaki yaygın geleneğe göre, karı ve koca birbirleriyle münakaşa ettiklerinde öfke içindeki erkek hanımına, bu lafzı kullanırdı. Böylelikle erkek hanımına, "Seninle cinsel ilişkide bulunmak, anamla cinsel ilişkide bulunmak gibidir" demiş oluyordu. Nitekim günümüzde de bazı cahil kimseler, hanımlarıyla münakaşa ederken, "Sen bana annem, kız kardeşim veya kızım gibisin" gibi sözler sarf ederek, eşlerinin hanımları olmaktan çıktığı düşüncesine kapılmaktadırlar. İşte bu davranışın adı zihardır. Zihar Arapçada sırtlarına binilen binek hayvanlarına atfen kullanılır. Bu yüzden Araplar hanımlarına, "Senin sırtına binmek, anamın sırtına binmek gibi bana haramdır" derlerdi. Dolayısıyla bu yemine, "zihar" adı verilmiştir. Ayrıca bu söz cahiliye döneminde talak (boşanmak), hatta daha ileri bir anlamda kullanılıyordu. Yani bu sözü söyleyen erkek, karısının artık kendisine haram olduğunu ve ömür boyunca kendisiyle birleşmeyeceğini ilan etmiş oluyordu. Bu nedenden ötürü, her ne kadar talaktan sonra evlenmek mümkün idiyse de, zihardan sonra yeniden evlenmek mümkün değildi.

---

⁶⁶ Abdullah YEĞİN, a.g.e. s. 692.

⁶⁷ Süleyman ATEŞ, a.g.e. s.305.

⁶⁸ İbn Cerir et-Taberi-Tefsir, Hisar Yayınları: C.8, s. 205.

⁶⁹ Fahreddin Razi, Mefatihul-Ğayb: c. 29, s. 251

Bu, zihar hakkındaki ilk hükümdür. Şöyle denilmektedir: "Sen hanımını annen yerine koydun diye, o asla annen olamaz. Çünkü annen seni doğurmuştur ve sana ebediyen haramdır. Dolayısıyla başka bir kadın -sen annene benzettin diye- nasıl olur da, sana aklen, ahlâken, kanunen annen gibi olabilir? Bu, hakikate aykırıdır" Bu şekilde bir tespit yapılmakla, zihar yapan kocanın, hanımıyla nikâhının sona ermesi ve böylece o kadının kendisine annesi gibi haram sayılması şeklindeki düşünce ortadan kaldırılmıştır.

Erkeğin hanımını annesine benzetmesi anlamsız bir davranıştır, hatta bunu düşünmek bile kişi için utanç vericidir. Söylemek ise daha çirkin daha kabadır. Şerefli ve asil bir insanın bu tür yalan ve gerçek dışı bir söz sarf etmesi mümkün değildir. Çünkü bir kimsenin "Benim hanımım artık bana annem gibidir." demesi yalanın ta kendisidir. Benzetme yaparak kişinin hanımı annesi olamaz. Anne doğrudan bir kadındır. Biyolojik, yani kişiyi doğuran annenin anneliği paylaşamaz. Tevhid inancı gereği Allah tektir, anne de tektir. Bir çocuğu iki annenin doğurması mümkün değildir.⁷⁰

Bu suç aslında ağır bir cezayı gerektirecek kadar çirkindir. Ancak Allah merhameti gereği, böyle bir yasa koymakla sizlerin aile hayatını mahvolmaktan kurtarmış ve bu suçun cezasını çok hafif olarak belirlemiştir. Öyle ki, bu suçta karşılık olarak dayak, hapis vs. gibi cezalar vermek yerine, nefisleri ıslah edecek ve böylelikle topluma iyiliği yayacak bazı ibadetler koymuştur.

Ancak burada bir noktanın vurgulanması gerekmektedir. İslâm'da verilen bu tür cezalar, yani günahların kefareti şeklindeki ibadetler, sadece ibadet ruhundan uzak cezalar veya sadece eziyetten yoksun ibadetler değildir. Bunun içinde, her iki unsur da mevcuttur. Yani günah işlemiş olan kişinin, işlediği günahı telafi edebilmesi için kendisine, hem eziyeti hem de iyilik ve ibadeti içeren bir ceza verilmektedir.⁷¹

Kadınlara "zihâr" yapan kimseler yani zihâr denilen sözle kadınlarından uzaklaşan kimseler. Sırt ve arka manasındaki "zahr" kelimesinden alınan zihâr veya müzâhere: Bir kimsenin karısına "Sen bana anamın sırtı gibisin." demesi veya onun bir uzvunu kendine haram olan kadınlardan birinin karın, bel ve kasık gibi

---

⁷⁰ Bayraktar BAYRAKLI, Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri, c. 19, Bayraklı Yay. , İstanbul, 2006 s. 90

⁷¹ Mevdudi-Tefhimu'l-Kur'an, İnsan Yayınları: c. 6, s. 144-145.

bakılması haram olan bir uzvuna benzetmesidir ki, helâlî haram kılan çirkin bir sözdür.

. Cahiliye de o sözü söylemeyi âdet haline getirenler bilmelidirler ki, o zihâr yaptıkları kadınlar onların anaları değildirler. Onların anaları, ancak onları doğurmuş olan valideleridir ki "...sizi emziren analarınız..."⁷² Ayetinde ifade edilenlerle "Peygamber müminlere kendi canlarından üstündür. Eşleri onların analarıdır."⁷³ Ayetinde zikredilen Peygamber'in eşleri analar hükmündedir. Ve haberleri olsun ki o zihâr yapanlar, münker, yani meşru olmayan, çirkin bir lakırdı ve yalan bir söz söylüyorlardır. Çünkü kadınları, anaları değildir. Hem de başkalarına zarar veren bir yalan, bir günah ve kadının gönlünü kıran, hukuku yok sayan bir durumdur.

Bununla birlikte çirkin bir sözdür, çünkü zihâr anasının veya mahreminin (kendisine nikâhı haram olan yakınının) bir uzvunu ağzına almak demektir. Ayrıca Allah'ın helal kıldığını haram kılmak gibi bir küstahlıkla Allah Teâlâ'nın haklarına tecavüzdür. O halde ağza alınmaması lazım gelen bir cinayet, bir günahdır. Fakat söylenince de hükümsüz kalmaz. Haber vermek yalan olmakla beraber, gereği itibarıyla bir haramlığa yol açmaktan da uzak değildir. Öyle ki erkeğin ağzından çıkan bu çirkin söz, kadının hayız zamanındaki eziyete benzer bir haramlık ifade eder. Bununla beraber şu da muhakkak ki Allah, affi çok bir mağfiret sahibidir. Onun için günahkârlara, tövbe ve günahlardan dönmekle o sözü geri alma ve bir kefaretle o çirkinliği örtüp temizleterek af ve mağfiretine kavuşma yolunu açmıştır.⁷⁴

Cahiliye devrine ait gelenekler incelendiğinde, kadının erkekler karşısındaki konumu ve imtiyazları yok denecek kadar azdır. Kadınlar hor görülme ve itilmeye mahkûmdular. Nitekim Hz; Ömer (r.a.): "*Vallahi cahiliye döneminde bizim yanı-mızda kadınlar, hiçbir kıymet ifade etmezlerdi. Ne zaman ki, yüce Allah (c.c.) kadınlar hakkında indireceğini indirdi ve Allah Rasûlü (s.a.s.) de bu konuda gerekli açıklamaları yaptı, işte o zaman kadınlar, gerekli hak ve paylaşımlara kavuşmuş oldular.*" demiştir⁷⁵

Bir erkek karısına canı nasıl isterse öyle davranabilmekteydi.. Karısını boşamak istediği zaman sudan sebeplerle boşayabilirdi. Bu boşama hakkını ise erkeğe veren, tamamen cahiliye devrinin örf ve adetleriydi.

---

⁷² K.Kerim, Nisa 4/ 23.

⁷³ K.Kerim, Ahzab, 33/ 6.

⁷⁴ ELMALILI Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Azim Yayınları: 7/452-453.

⁷⁵ Buhari, 7/46. İst.

Zihar Cahiliyede talak (boşama)' nın en ağır şekliydi. Çünkü ziharla eş, ebediyen haram olan anneye benzetilmekteydi. ⁷⁶Bir koca, sevmediği veya öfkelenildiği hanımına “sen bana anamın sırtı gibisin” sözünü kullandığı zaman o hanım artık o adamın anası sayılırdı. Onunla evlilik hayatını sürdürmesi, eşiyile birleşmesi demek, annesiyle evli olması ya da cinsel birleşme yapması anlamlarına gelmekteydi. Bu sözün kullanılmasıyla iki kişi arasındaki evlilik hayatı sona ermiş olurdu. Hatta bazı kaynaklarda belirtildiğine göre, kocası boşamadığı sürece evlilik bağı devam ettiği için o kadın başka bir erkekle asla evlenemezdi. ⁷⁷

Ayrıca kişinin hanımıyla arasına “zihar” yapmak suretiyle bir engel koymasıyla İslam da, diğer organlar için zihar hükmünü verdi ve cahiliye döneminde olduğu gibi “zihar”ı bir boşama saymayıp kefarete şartı getirdi. ⁷⁸

Kanaatimizce zihar, psikolojik, sosyolojik ve kültürel bir olaydır. Kişinin eşine “anamın sırtı gibisin demesi” bir benzetmedir. Benzetme de aslının yerini hiçbir zaman tutamayacaktır. Bunun için zihar yapan kişi psikolojik açıdan söylediği sözün etkisine girecektir. Hiç kimsenin annesiyle evlilik hayatı ya da cinsel birleşme düşünemeyeceği muhakkaktır. Bunun içindir ki İslam zihara bir boşama değil, sözün ağırlığından dolayı bir kefarete yükü vermiştir. Bize göre bu sorumluluk Müslüman bir kişinin hata yaparak o lafı etmesi üzerine verilmiş bir cezadır.

Milletimize ait gelenekler arasında böyle bir zihar hadisesinin bulunmadığını bilmekteyiz. Ancak bazı yörelerimizde özellikle cahil gençlerimiz arasında yaygın olan “anam avradım olsun” lafı sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bu sözle de hanımını annesine benzeterek bir çeşit yemin etmiş olmaktadır. Annesini, hanımına benzeterek yemin etmesi, boşama niyeti olmadan hanımı için söylenmese de, annesini, cinsel ilişki bağlamında hanımına benzetmesi açısından düşünüldüğünde de ayette belirtildiği gibi “ hem çirkin hem de yalan bir sözdür.”Bu açıdan bakıldığında bu tarz kelimelerin kullanımının zihar olayını doğurmayacağı kanaatini taşımaktayız.

Her ne kadar zihar, cahiliye adeti olsa ve günümüzde kullanımına rastlanılmasada, böyle bir durum olduğu takdirde, zihar keffareti şartı konulmuş ve bir köle azad edilmesi istenmiştir. ⁷⁹

---

⁷⁶ Şamil İslam Ansiklopedisi, c.6., Şamil yay., s. 465, İstanbul, 1994

⁷⁷ M. Zeki DUMAN, Beş Surenin Tefsiri, (Sosyal Muhtevalı) Fecr Yay., Kayseri, 1999, s. 64

⁷⁸ İbn KESİR, Muhtasar Kur'an'ı Kerim tefsiri, Çev., Bekir KARLIĞA, Çağrı Yay., İstanbul, 1990 s., 2522

Ayrıca burada geçen “zihar” hadisesi, olayda adı geçen “havle” nin nispetiyle genel bir hüküm ifade etmektedir. Yani zihar, ister kendisiyle gerdeğe girmiş olsun, ister girmemiş olsun talak yapması caiz olan bir koca tarafından yapılmışsa, hangi durumda olursa olsun bağlayıcı genel bir hüküm ifade eder.⁸⁰

Sonuç olarak İslam, kadınla erkek arasındaki fizyolojik yapı farkını, fiziki güç durumunu ve kadınlardaki ruhî incelikleri göz önünde bulundurarak, halledilmesi gereken çeşitli sorunlara en sağlıklı çözümleri getirmiştir. Cahiliye dönemindeki bu gelenek, sağlıklı bir temele dayanmamaktadır. Çünkü insanın eşi onun annesi değildir ki, annesi gibi ona haram olsun. Anne insanı doğuran kadındır. Rastgele söylenen bir sözle kişinin eşinin onun annesine dönüşmesi imkânsızdır. Bu manasız-tutarsız bir sözdür. Gerçeğe aykırı düşmektedir. Basmakalıp, uydurma bir sözdür. Doğruya ters düşmektedir. Hayattaki işlerin açıklıkla ve tam bir şekilde hakka ve realiteye dayanmaları gerekmektedir. Bu kadar karmaşık hale gelmemeli ve bu kadar çelişkilerle yoğrulmamalıdır.

3- Allaha ve Peygambere Karşı Gelenler

Mücadele suresi 5. ayette Allah ve Rasülüne karşı gelmekten bahsedilmektedir. Ayette geçen (Yuhaddüne) kelimesi, Razi'nin nakline göre Müberred, “önlemek, mani olmak manasındadır.” Ebu Müslim el Isfahânî de bu kelimenin “demir” anlamına gelen “Hadid” kökünden geldiğini söylemektedir. Demirle, yani kılıçla, silahla karışı koymak, karşısında durmak anlamlarını ihtiva etmektedir. Allah'ın yasaklarına karşı gelmek, ona düşmanlık yapmak, ona savaş açmak anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca, Allah'ın koymuş olduğu kurallara ve peygambere karşı hudut koymak anlamlarındadır. Allah'ın dinini yaymasını engellemeye çalışanlar, insanları onun yolundan alıkoyanlar da bu ayetin ihtiva ettiği manaya girmektedir.⁸¹

Ayetlerden de anlaşılacağı üzere, Allah burada insanları uyarmaktadır. Allah ve Rasülüne karşı gelenler uyarılarak geçmişte bu işi yapmaya kalkanların düştüğü

---

⁷⁹ Muhammed b. Ahmed el Kurtubi, Bidayet-ül Müctehid ve nihayet-ül Muktesid, Çev: Ahmed Meylani, Arslan Yay., İstanbul, 1976, s. 140; Yusuf Kerimoğlu, Emanet ve Ehliyet(İslam İlmihali) Ölçü Yay., İstanbul, 1986, s. 74

⁸⁰ İmam KURTUBİ, El Cami-u Li Ahkam-il Kur'an, Çev:, M. Beşir ERYARSOY, c. 17, Buruc Yay., İstanbul 2003, s. 131

⁸¹ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e. , s 95.

durumu da anlatarak, karşı gelenlerin bir zillet içinde oldukları bildirilmiştir. İnsanlar bu zillete düşmesin diye Allah, ayetlerini açık bir şekilde açıklamaktadır fakat insanlar bu öğütlerden üzerlerine düşen nasibi almamaktadır.⁸²

Bu ayetler ilk dört ayetin devamı niteliğindedir. Zihar hadisesinin yanlışlığına dikkat çeken Allah, cahiliyenin köhnemiş zihniyetine, kadınlara davranış tarzlarına ve onlar üzerindeki baskıcı, despot anlayışa karşı çıkışı, gelenek-görenek adı altında yapılan, hukuki rezilliği, devrim niteliğinde bir düzenlemeyle yenilemiş, kadına hak ettiği ifade özgürlüğünü vermiş ve bütün bunlara rağmen, koyulan kanunlara gurur ve kibirleri yüzünden karşı gelenleri, İnatlarında ısrarcı davrananları, Allah ve Resulü'nün çizmiş olduğu çizgiden sapanları bu ayetlerde uyarmıştır.⁸³

Mücadele suresinin ilk 5 ayeti, insan hak ve özgürlüklerinden bahsetmektedir. 6. ayetten itibaren de ahlakın temeli anlatılmaktadır. İnsanlar yapıp ettiklerini dünyada unutsalar bile Allah unutmayacaktır. İnsanların bütün amelleri kayıt altına alınarak, yaptığı her iyi ve kötü şey hesap gününde karşısına çıkarılacaktır.⁸⁴

Ayrıca bu ayetler zihar'ın bir sonucu olduğu gibi diğer ayetlerde anlatılmakta olan necvâ, (gizli konuşma) nında girişi niteliğindedir.⁸⁵

Din eğitimi, bu bilinç üzerine oturtulmalıdır. Allah, her şeyi gören ve bilendir. O her şeyden haberdardır. Dolayısıyla insanlar yaşam tarzlarını bir gün hesaba çekilmek bilinciyle yapmalıdırlar. O zaman Allah'ın istediği ahlak bilinci fertte oluşarak toplumsal boyuta geçecek ve toplumlar her alanda daha ileri seviyelere gidecektir.

---

⁸² M. İzzet DERVEZE, Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri, C.6, 2. Bsk. , Çev. Mustafa ALTINKAYA, Ekin Yay. , İstanbul, 1998, s. 398

⁸³ Vehbe ZUHAYLİ, a.g.e. s. 30.

⁸⁴ K.Kerim Zilzâl, 99/ 7- 8.

⁸⁵ Süleyman ATEŞ, a.g.e. s. 315.

4- Fısıltıyla Konuşma

İnsan vücudunun en dikkat çeken yeri yüzü, yüzde de en çok dikkat çeken yer ise gözlerdir. Ancak yüz ifadelerini anlamak o kadar da kolay değildir. Çünkü yüz, karmaşık bir iletişim sistemi oluşturur.⁸⁶ Yüz ifadeleri, el kol hareketleri, beden konumları ve sesin yükselip alçalmasıyla gönderilen sözsüz mesajlar, iletişimde kullanılan mesajların daha büyük bölümünü kapsamaktadır.⁸⁷

İnsanların duygularını anlamak çok zordur. Ne hissettiklerini söylemek istemedikleri için, kendilerine soru sormanız mümkün değildir. Bu tür insanların, yüz ifadeleri, duruşları, jest ve mimikleri, insanların o anki hal ve durumları hakkında, muhataplarına bilgi verir. Örneğin, bir insan sizinle iletişim kurmaya çalışırken, onu dinlememeniz, sırtınızı dönmeniz, ya da başka bir şeyle meşgul olmanız, sizin ona değer vermediğinizi, dinlemek istemediğinizi, beden dilinizle ona anlatmanız demektir. Ya da iki kişinin, kendi aralarında, karşıdaki insana bakarak konuşması, bazen gülmesi ya da suratını asması, karşıdaki insana, kendisi hakkında olmasa bile sanki kendisi hakkında konuşuluyormuş izlenimini verebilir. Bütün bu olayları sözsüz iletişim olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.

Kişiler arasındaki iletişimi engelleyen ya da yanlış anlaşılmasına sebep olan en önemli etkenlerden biri de, kullanılan dilin ya da yapılan bedensel hareketlerin anlaşılmasındadır. Bir iletişim ortamında, karşıdaki insana verilmek istenen mesaj genel olarak sözle ifade edilir. Dilin, açık, sade ve anlaşılır olması, iletişimin etkinliğini ve gücünü artırır. Ancak sözsüz iletişimde, yüz ifadesi olan mimikler ve beden hareketleri olan jestler sözsüz iletişimin çerçevesini çizer. Yüz kaslarının hareketlerinden alıcıya verilmek istenen duygu ve düşünce yansıtılır.⁸⁸

Bu anlamda mücadele suresini incelediğimiz zaman kişilerin beden dilleriyle konuştuklarını, yüz hareketlerinden, jest ve mimiklerinden karşı taraftaki insanlara bir tedirginlik ve korku vermekte olduklarını görmekteyiz. Ayette geçen “necva” kelimesi, sır, söyleşmek, gizli konuşmak anlamlarına gelmektedir. Ayrıca “ikiden yukarı olan konuşmalara necva dendiği, iki kişi arasında olan gizli konuşmaya da sırar denildiği” rivayetleri de mevcuttur.⁸⁹ Yüksek tepe manasına نَجْوًا dan veya kurtuluş manasına نَجَاة ten gelmektedir. Yani, sır konuşmak isteyenler, herkesin çıkamayacağı yüksek yerlere

---

⁸⁶ Doğan CÜCELOĞLU, Yeniden İnsan İnsana, 26. Bsk. , Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001, s. 42

⁸⁷ Doğan CÜCELOĞLU, a.g.e. s. 33.

⁸⁸ Mevlüt KAYA, Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum, Etüt Yay. , Samsun, 1998 s. 97

⁸⁹ Ali ARSLAN. Büyük Kur'an Tefsiri, c. 15, Arslan Yay, İstanbul, Trs. S. 34

çekilmek istedikleri için ya da etrafın işitmesini istemedikleri için kelime bu anlamlarda kullanılmaktadır.

Surede kastedilen gizli konuşmayı yasaklama da; insanlar arası ilişkileri düzenlemeye yönelik faaliyetler, yardımlaşma, adil muamele etme dışındaki bir yasaklamadır.⁹⁰ Abdullah b. Mes'uddan gelen bir rivayette, Hz. Peygamber, “Üç kişi olduğunuz takdirde sair insanlarla karışincaya kadar birisi dışarıda tutularak iki kişi kendi arasında – onu kederlendirmesinler diye- fısıldaşmasınlar.”⁹¹ buyrulmaktadır.

Ayetin nüzul sebebi şöyle açıklanmaktadır. Hz. Aişe (r.a.) diyor ki: “Yahudiler Rasulullah’a geldiler ve ona: “Essamu Aleykum: Ölüm üzerinize olsun” dediler. Ben de onlara:

“Sizin üzerinize olsun. Allah size lanet etsin ve gazabına uğratsın.” dedim. Bunun üzerine Rasulullah:

“Yavaş ol ya Aişe, yumuşak davran, sert çıkmak ve kaba konuşmaktan kaçın.” dedi. Ben de dedim ki:

“Ne söylediklerini işitmedin mi?” Rasulullah da:

“Sen de benim onlara ne karşılık verdiğimi işitmedin mi? Benim onlar hakkındaki isteğim kabul edilir. Fakat onların, benim üzerimdeki istekleri kabul edilmez.” dedi.

A'meş'den gelen rivayette bu ayeti kerimenin nüzul sebebinin bu hadise olduğu zikredilmiştir.⁹²

Ayet-i Kerime gösteriyor ki ilk dönemlerde Hz. Peygamberin münafıklara karşı izlediği yol onlara öğüt verme, samimi olmalarını, doğru yola gelmelerini telkin etme, Medine'de yahudilerle birlikte ve onların yol göstermeleriyle planladıkları oyunlardan ve komplolardan sakındırma şeklindeydi. Ama onlar buna rağmen iğrenç bir tutum sergiliyor, gizliden oyun tezgahlamaya devam ediyor, müslüman topluluğun aleyhine birtakım karanlık planlar üzerinde çalışıyor, Hz. Peygamberin emirlerine karşı gelmek, O'nun ve samimi müslümanların aralarını bozarak, çabalarını boşa çıkarmak için başka yollar ve yöntemler kullanmaya. devam ediyorlardı.

Yine ayet-i kerimeden anlaşılıyor ki, onların bir kesimi selamlaşma için kullanılan cümleyi ağızlarında geveleyerek onu gizliden kötü bir anlama gelecek bir

---

⁹⁰ K. Kerim, Nisa,4/114.

⁹¹ Kurtubi. a.g.e. s. 160

⁹² Müslim, selam, 11

söz haline çeviriyorlardı: "Onlar sana geldiklerinde seni, Allah'ın selamlamadığı bir tarzda selamlıyorlar." Mesela yahudilerin dedikleri gibi "Essamu Aleyküm" diyorlardı. "Esselamu Aleyküm" demiş imajını vererek "sizlere ölüm" veya "siz de batın dininiz de batsın!" diyorlardı: Veyahut dış görünüşte güzel görünen fakat içteki anlamı çirkin olan başka sözler söylüyorlardı. Ve onlar bunları söylerken kendi içlerinde şöyle diyorlardı: Eğer o gerçek bir Peygamber olsaydı yüce Allah bu sözlerimizden dolayı bizi cezalandırırdı. Ya selamlaşma için kullandığımız sözlerden veya gizli olarak düzenlediğimiz toplantılar ve orada planladığımız hileler ve komplolardan dolayı bizi azaba uğrattırdı.

Surenin gelişinden ve girişinden rahatlıkla anlaşılıyor ki yüce Allah onların kendi içlerinde söylediklerini, toplantıların ve komplolarında konuştuklarını Hz. Peygambere bildirmiştir. Daha önce surenin girişinde yüce Allah kocası hakkında Hz. Peygamber ile konuşan kadının konuşmasını işittiğini bildirmişti. Ayrıca üç kişinin gizli buluşup konuştuğu... her yerde kendisinin onların dördüncüsü olduğunu belirtmişti. Bu da gösteriyor ki yüce Allah onların tüm toplantılarında bulunan ve onların kendi içlerinde söylediklerinin hepsini bilen biri olarak peygamberini münafıkların tüm komplolarından haberdar etmiştir.

Gizli komploların deşifre edilmesi, kendilerine yasak edilmesine rağmen yapmaya devam ettikleri gizli buluşma ve konuşmaların açığa çıkarılması ayrıca onların "Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi?" şeklinde içlerinde gizledikleri anlayışlarının ortaya konmasıdır. Bütün bunlar, yüce Allah'ın göklerde ve yerde ne varsa hepsini bildiğini, her gizli konuşmaya tanık olduğunu ve her buluşmaya şahit olduğunu doğrulayan birer pratik örnek ve uygulamadır. Bu ise münafıkların içine tüm yaptıklarının ortaya çıkacağı endişesini, müminlerin içine ise güven ve huzur gerçeğini vermektedir.

Burada iman edenlere yönelip onlara şu şekilde hitab ediliyor: "Ey iman edenler." Bu hitab ile onları, münafıklarınkine benzer bir fısıldaşmadan, günah, düşmanlık ve Peygambere karşı gelmeyi telkin eden gizli toplantılardan sakındırıyor. Onlara Allah'tan korkmaları gerektiğini hatırlatıyor. Ve onlara bu türden bir gizli buluşmanın inananları üzmemek için şeytan tarafından telkin edildiğini dolayısı ile buna benzer hareketlerin müminlere yakışmayacağını açıklıyor.⁹³

---

⁹³ Seyyid KUTUB, Fizilâli'l-Kur'an, Dünya Yayınları, C. 9 S. 546

Surede değinilen “gizli konuşma” Hz. Peygamber döneminde yaşayan inkârcıların Hz. Peygambere ve arkadaşlarına karşı hazırladıkları komploları ve onlara kurulan tuzakları ifade etmektedir. Daha geniş anlamda ifade edersek, Hz. Peygamberin, tebliğine ve öğretilerine karşı çıkmak için yapılan gizli çalışmalardır.⁹⁴ Günah, düşmanlık ve Peygambere isyan edip karşı gelme hususunda gizli konuşmamaları, eğer yapılacaksa iyilik ve takva hususunda gizli konuşma yapmaları müminlere emredilmektedir. Ayrıca müminlerin aleyhinde yapılan gizli konuşmaların müminleri üzme için şeytanın fısıltısıyla yapıldığını ancak; Allah’ın izni olmadan ne şeytanın ne de yapılan gizli konuşmaların hiç kimseye bir zarar veremeyeceğini, müminlerin ümidini kesmeden her zaman Allaha dayanmaları gerektiğini ayet bizlere hatırlatmaktadır.⁹⁵

Ayrıca gizli konuşmalar bize toplantı hukuku ve adabını da anlatmaktadır. Peygamberin yönettiği toplantılar, onun yanında hayatında cereyan ederdi. Hz. Peygamber bu anlamda önemli bir olay olan toplantı adabını da bizlere öğretmektedir.

Kanaatimizce, ayette geçen fısıltıyla konuşmak bir anlamda gıybet etmektir. Çünkü ayetten anlaşıldığına göre düşmanlık, kin ve peygambere isyan konusunda aralarında gizli konuşma yapılmaktadır.⁹⁶ Yahudiler ve münafıklar, Müslümanlara bakarak kaş göz işareti yapıyorlar ve Müslümanların aleyhinde konuşuyorlardı. Bu da onların, Müslümanlar hakkında, hain planlar yaparak, gıybet ettiklerinin göstergesidir. Ruhsal bir hastalık olarak kabul edilen gıybetin hem birey hem de toplum açısından büyük zararları vardır. Ayrıca bu olumsuz ahlâkî davranış, arakadan yapıldığı için gıybette bulunan kimsenin korkak ruh halini de yansıtmaktadır. Çünkü düşündüklerini yüze karşı söylemeye cesaret edememektedir.⁹⁷ Gıybet eden bir insan, bu işe devam ettiği takdirde fikir ölçüsünü ve yüksek ahlâkî seviyelerini kaybeder. Çünkü, insanın iç dünyasında, ruhunda var olan güzel ya da çirkin duygular dışa yansiyarak aksiyon kazanır.⁹⁸

---

⁹⁴ Muhammed ESED, Kur’an Mesajı, Meal-Tefsir, Çev.: Cahit KOYTAK, Ahmet ERTÜRK, C.3, İşaret Yay., İstanbul, 1991, s. 1122- 1123

⁹⁵ Süleyman ATEŞ, a.g.e., s. 316.

⁹⁶ K.Kerim, Mücadele, 58/ 8.

⁹⁷ Yusuf KARDAVİ, İslâm’da Helâl ve Haram, Çev. Ramazan Nazlı, İstanbul Trs. s. 330.

⁹⁸ Muhammed Hamdi YAZIR, Hak Dinî Kur'an Dili, İstanbul 1979, C. IV, ss. 2362–2363

Toplum içinde bir takım uyulması gereken kurallar olduğu şüphesizdir. Genel ahlaki kurallar, iyi- kötü davranışlar bütün toplumlarda aynı özelliği taşır. Örneğin hırsızlık her toplumda suçtur ve kötü bir davranıştır. Toplum içinde bozgunculuk yapmak, kutuplaşmalara yol açmak da böyledir. İnsan, gerçekleştirdiği yaşam tarzıyla ve ahlaki yaşantısıyla sosyal bir çevre oluşturmaktadır. İnsan bir taraftan çevreyi etkilerken, diğer taraftan da yaşadığı çevreden etkilenir. İnsan hayatının huzur ve mutluluğu oluşturmuş olduğu manevi çevresindeki ilişkileriyle doğru orantılıdır.⁹⁹ Ayetten anlaşıldığına göre, münafıkların tutum ve davranışları, hem kendi huzurlarını kaçırarak şekilde hem de yaşadığı toplumdaki sosyal ilişkileri ve manevi çevreyi bozacak niteliktedir. Bu davranışlarıyla münafıklar toplum içinde huzursuzluk çıkarmak ve toplum düzeninin bozmayı amaçlamaktadır. Davranışlarında ısrarlı olmaları ve yaptıklarını yanlış olarak görmemeleri, onlarda bir kişilik bozukluğu olduğunu açıkça ifade etmektedir.¹⁰⁰

Gizli konuşma konusunu sadece Hz. Peygamber döneminde yapılan gizli faaliyetlerin, Müslümanlara karşı oynanan oyunların anlatılmasıyla sınırlı tutmamak gerekmektedir. Çünkü Kur'an evrenseldir ve her ayeti her çağda tatbik edilebilir bir özelliğe sahiptir. Günümüz açısından da olay aynı özelliği taşımaktadır. Çünkü İslam'a ve Müslümanlara karşı gelenler, düşmanlık besleyenler, her fırsatta bu tür organizasyonlara girişmektedir. Nice gizli oturumlar da, İslam'a karşı yıpratıcı, onu yok edici planlar gün yüzüne çıkarak tatbik edilmektedir. İslam yeryüzünden silinmedikçe, Müslüman nesil bozulmadıkça ve islamdan uzaklaştırılmadıkça bu tür projeler devam edecektir. Bu bakımdan mücadele suresinde geçen bu konu, her çağda İslam düşmanlarının, bu tür entrikalara girebileceği hususunda bizleri uyarmakta ve dikkatli davranılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Netice olarak, Yüce Allah, yanlış ve doğru olan şeyi açıklamıştır. Gizli görüşme ya da gizli konuşmanın yapılması özündeki kötülük sebebiyle değil konuşulan konuların kötü olmasına veya bu tür gizliliklerin çevredeki insanlarda kuşku ve tedirginlik uyandırmasına bağlanmaktadır.¹⁰¹ 8. ayette açıklandığı gibi, münafıkların ya da Yahudilerin toplantı şekillerinden ya da aralarında yaptıkları gibi, insanlar arasında arabozculuk amacı olamamalıdır. Çünkü onların toplantısında günah, bozgunculuk ve

---

⁹⁹ Recep KILIÇ , Ayet ve Hadislerin Işığında İnsan ve Ahlak, T.D.V. Yay., Ankara 1995, s.126

¹⁰⁰ Doğan CÜCELOĞLU, İnsan ve Davranış, Remzi Kitabevi, 9. Bsk., İstanbul 1999, s. 474

¹⁰¹ Muhammed Ali Es SABUNİ, Safvetü't Tefasir, 6. Bsk. Çev: Sadrettin GÜMÜŞ, , Ensar Neşriyat, İstanbul, 1993 s. 359

düşmanlık vardır. İnananların toplantısında ise hayır, iyilik ve takva yer almaktadır. Böylece Yüce Allah iyi ve kötüyü insanlara açıklamıştır. Allah her şeyde olduğu gibi toplantı adabının temelini de ahlakla biçimlendirmiştir. Çünkü Ahlak Kur'an'ın eğitim anlayışında üzerinde durduğu en önemli konulardan biridir.

5- Meclislerde Yer Açılması

Mücadele suresinin 11. ayetinde “meclislerde yer açın denildiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin. Mealindeki ayetle, Müslümanlara başkaları için yer açmaları emredilerek bu davranışta bulunanlar övülmektedir. Ayetin nüzul sebebine baktığımızda, ashab-ı kiram birisinin kendilerine doğru geldiğini gördükleri zaman Hz. Peygamberin yanındaki yerlerine iyice yerleşmeleri, gelene yer vermemeleri sebebiyle nazil olduğunu görüyoruz.¹⁰² Bu ayetle Allah, müminlere edep öğretmeyi amaçlamıştır.¹⁰³

Ayet, Müslümanların hayır için toplandığı her ortamı ifade etmektedir. Geneli kapsamaktadır. Her ne kadar kişi hak olarak kendi yerine sahipse de, bir kişi o meclise girdiği zaman ona yer açması bir ahlak örneğidir. Kimse kendi isteği doğrultusunda değil, o meclisin oturum başkanının direktifleri doğrultusunda hareket etmelidir. Ayrıca mecliste başkasına yer vermek bir centilmenlik örneğidir. Bunun neticesinde Allah da “ yer açan kişiye genişlik vermekle” bu güzel hareketin mükâfatını vermektedir.¹⁰⁴

Günümüzde teknolojik imkânların ne kadar yüksek düzeye ulaştığını görmekteyiz. Ses ve görüntü sisteminin uzaklara taşınmasıyla artık toplantılar, oturumlar vs. fiziki anlamda birliktelikten öteye taşınmıştır. Kıtalar arası görüşmeler bu sayede sağlanabilmektedir. Bu anlamda düşündüğümüzde meclisler ya da toplantılar dar kapsamlı sohbetler değil geniş katılımlı oturumlardır. Ancak bu ayet sadece dar anlamdaki meclis sohbetlerini değil günümüzde de bahsettiğimiz geniş katılımları anlatması açısından insanlara evrensel anlamda bir terbiye vermeyi hedeflemiştir¹⁰⁵

Burada önemli olan bir diğer nokta ise; bir kişi meclise girdiği zaman diğer kişileri yerinden kaldırıp kendisinin oturması değil, ona yer gösterilmesidir. Çünkü Ebu Hureyreden gelen bir rivayette, *Hz. Peygamber; Kimse bir başkasını oturduğu yerden*

---

¹⁰² Vehbe ZUHAYLİ, a.g.e. , s. 323.

¹⁰³İbn KESİR. Muhtasar Kur'an'ı Kerim Tefsiri, Çev: Bekir KARLIĞA, Çağrı Yay. , İstanbul, 1999, s. 2528

¹⁰⁴Vehbe ZUHAYLİ, a.g.e. , s. 326.

¹⁰⁵ M. İzzet DERVEZE, a.g.e, s. 403.

*kaldırıp yerine oturmasın. Ancak birbirinize yer verin ki Allah size açıklık ve genişlik versin.*¹⁰⁶ buyurmuştur.

Özellikle ayetin son bölümünde, ilim ehlinin derecesinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Böylelikle, ilim ehline saygı gösterilmesi ve onlara yer verilmesi öğütlenmektedir.¹⁰⁷ Bu ayet, aynı zamanda Müslümanları ilme teşvik etmektedir. Allah katında gerçek üstünlük, bir meclise gelindiği vakit orada baş köşede oturmak değil, ancak ilim ve iman iledir. Hz. Peygamberin hadislerinde de ilme verilen değeri görmek mümkündür. “Âlimin, abide üstünlüğü, dolunay gecesindeki ayın yıldızlara üstünlüğü gibidir.”¹⁰⁸ sözüyle, ilme ve ilim adamına verilen değeri ortaya koymaktadır.

Hız. Peygamber burada bütün Müslümanlara, meclislerde nasıl davranılması gerektiğini öğretmektedir. Mecliste oturan kimselerin, sonradan gelen kimselere yer vermesi gerektiği, sonradan gelen kimselerinde, yer bulamadıkları takdirde, zorla o meclise girmeye çalışmamaları ve birini yerinden kaldırıp onun yerine oturmamaları gerektiğini belirtmiştir.

Burada Hız. Peygamber oturma şeklini de aslında kişilerin konumlarına göre belirlemektedir. Bu insanlara yapılan bir ayrımcılık olmayıp, kişilerin görev dereceleri ya da ilim dereceleri göz önünde bulundurularak yapılan bir düzenlemedir. Günümüz toplumunda da görüyoruz ki, bir toplantıda ya da geniş katılımlı olan yerlerde unvan dereceleri ya da katılımın durumuna göre konumları yüksek olanlardan itibaren oturma şekillerine önem verilmektedir. Örneğin cumhurbaşkanının katıldığı bir toplantıda, onu en arkaya atmak, arkadan bir izleyici getirip en öne protokol koltuğuna oturtmak çok mantıksız bir davranış olur. İşte Hız. Peygamber de oturma şekillerini kendi düzenlemektedir. Bu içtimai ve sosyal adabın gerekliliğidir. Hız. Peygamberin sağ tarafında daima Hız. Ebu Bekir, sol tarafında ise Hız. Ömer otururdu. Önünde ise çoğu kez Hız. Ali ya da Hız. Osman otururdu.¹⁰⁹

Bu oturma şekli iletişimin sağlanabilmesi için yapılan bir düzenlemedir. Bu düzenlemeyi trafik kurallarıyla özdeşleştirmemiz de mümkündür. Trafik akışının rahatça sağlanabilmesi için uyulması gereken bazı kurallar vardır. Bu kurallara uyulmadığı takdirde çeşitli kazalarla karşılaşmak mümkündür. Tıpkı trafikte olduğu gibi iletişim düzeyinde de uyulması gereken bazı kurallar vardır. İletişim kurallarına

---

¹⁰⁶ M. İzzet DERVEZE, a.g.e., s.404

¹⁰⁷ Süleyman ATEŞ, a.g.e. s. 322.

¹⁰⁸ KURTUBİ, a.g.e., s. 300.

¹⁰⁹ M. Zeki DUMAN, a.g.e., s. 359.

uyulmamasının sonucu da, elbette ki iletişim kazalarıyla neticelenecektir. İnsan ilişkileriyle ilgili bu kazaların sonucunda da, küsenler, o ortamdan ayrılanlar, gücenenler ve hatta kendi içine kapanıp yalnızlığa gömülenlerde olacaktır.¹¹⁰ İşte bu ayet, bu tip iletişim kazalarının önüne geçebilmek için Hz. Peygamberin uygulamasında bir dizi kurallar ortaya koymaktadır. Bu kuralların en başta geleni ise, meclise gelen şahıs için yer vermektir.

Netice olarak diyebiliriz ki, ayette Müslümanların oluşturduğu topluma bir onur ve değer verilmektedir. Yüce Allah, kişilerin değerini ilimle ölçtüğünü ifade etmektedir. İlim adamına saygı ona saygıdır. İman edenlere, ilimle uğraşanlara ayrı bir değer vermektedir. Çünkü Hz. Peygamberin meclisinde ondan uzak bir yere oturmakla insanın kıymet derecesi ve değeri düşmüş olmamaktadır.

6- Sadaka Verme

Mücadele Suresi 12 ve 13. ayetlerde yüce Allah, Hz. Peygamberle özel görüşmelerde, görüşmeye başlamadan önce sadaka vermeyi emretmektedir. Bu ayet özellikle Hz. Peygamberin meclisinde ona fısıltıyla bir şey arz etmek isteyenler, ya da onunla özel görüşmek isteyenler hakkında nazil olmuştur.¹¹¹

Bazı sahabeler lüzumlu ya da lüzumsuz Hz. Peygambere sorular sormak suretiyle Hz. Peygamberi yoruyor ve hatta üzüyorlardı. Hz. Peygamber'in engin hoşgörüsü onları kırmaya müsait olmadığı için her gelenle bizzat ilgileniyor, Bu da Hz. Peygamberi aşırı derecede yoruyordu.¹¹²

Bu ve buna benzer davranışlarla Yüce Allah insanlara bir davranış modeli daha sunmaktadır. Bu ayetle Allah özel görüşmelerinde ciddi önem arz ettiğini ve bir sınır içinde olması gerektiğini inananlara öğretmektedir.¹¹³

Allah'ın bu öğretilerine baktığımızda, Müslümanların özel görüşme neticesinde Hz. Peygamberi rahatsız edeceğini hesaba katmadan hareket etmelerine karşı bir tedbir niteliği taşıdığını görmekteyiz. Bu ayetin aynı zamanda müminlere sadaka

---

¹¹⁰ Doğan CÜCELOĞLU, a.g.e, s. 17.

¹¹¹ Elmalılı Hamdi YAZIR. A.g.e., s. 467.

¹¹² Elmalılı Hamdi YAZIR, a.g.e. , s. 468.

¹¹³ Vehbe ZUHAYLİ, a.g.e. , s. 331.

vermeyi öğretme amacını taşıdığını ve eğitsel bir değeri olduğunu düşünmemiz de mümkündür.¹¹⁴

Ayrıca, sadaka verme işinin ağır geldiği göz önünde bulundurularak Allah'ın bir hafifletme yoluna gittiğini görmekteyiz. Çünkü gizli konuşmadan dolayı sadaka vermek Müslümanlara ağır gelmişti ve ileri geri konuşmalar olmaya başlamıştı.¹¹⁵ Allah bu durumu yapmadıklarından dolayı onları eleştirmiş, ama affettiğini de beyan etmişti. Bunun yerine yüce Allah, namaz kılınmasını, zekât verilmesini ve Allah ve Rasülüne İtaatli kalınmasını emretmiştir.¹¹⁶

Bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere Allah, Müslümanların zoruna gidecek hiçbir konu üzerinde ısrar etmemiştir. Bu Allah'ın affediciliğini ve sorun yerine çözümler getirdiğini göstermektedir. Din eğitimi açısından olaya baktığımızda, din eğitimcisi, insanların zorda, darda kalacakları bir olay üzerinde asla ısrarlı olmamalıdır. Kişilerin, psikolojik ve biyolojik durumları göz önünde bulundurularak, eğitim- öğretim işini yaparken herkesin seviyesi göz önünde tutulmalıdır. Her zaman için geçerli alternatifler sunulabilmelidir. Bu insanları amaçlanan hedefe götürmede, sevgi ve sempati kazanmada ve sevdirmede en etkili yoldur. Çünkü psikolojik olarak insan, kendisini zorlayan bir durumda her ne kadar öğrenme amacı gütsede geri adım atacaktır. Din eğitimcilerinin görevi ise insanları ileriye götürmek ve yeni ufuklar açmaktır. Bu, zorla, baskıyla, ısrarla asla olması mümkün olmayan bir durumdur. Eğitim ve öğretimde her zaman alternatifler sunulabilmelidir.

7- Münafıklarla İlişkiler *

Kur'anın münafıklar hakkında yapmış olduğu tasvirler çok yönlüdür. Onların iç dünyalarından, amellerinden, bazı olaylardaki tutumlarından, gizli planlarından, yaptıkları nifaklardan dolayı kendilerine verilecek cezalardan Kur'an bazı ayetlerde bahsetmektedir. Ayrıca Kur'an'ın münafıkları eleştirmesi çok serttir. Onların yapmış olduğu nifak hareketlerinden dolayı, onlar hakkındaki azap ayetlerine baktığımızda cehennemden en aşağı yerinde cezaya çarptırılacaklarından bahsetmektedir.¹¹⁷

---

¹¹⁴Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e. , s 114- 115

¹¹⁵M. izzet DERVEZE, a.g.y.

¹¹⁶ K.Kerim, Mücadele 58/ 13.

* Kaybolmak, eksilmek, tükenmek anlamındaki “n-f-k” kökünden türeyen Münafık, din istilahında; kalbi ile inanmadığı halde inkârını saklayıp, dili ile inandığını söyleyerek Mü'min görünen kimsedir. Bkz. Dini Kavramlar Sözlüğü, “Münafık” Maddesi, s. 495

¹¹⁷ Adnan DEMİRCAN, Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar, Esra Yay., Konya, 1996, s. 15

Kur'an, münafıkların amellerinden bahseder. Onların diğer insanlarla ilişkilerine, ahlaki yapılarına, ibadetlerine yeri geldikçe değinmektedir. Yalan söylemeleri, namazı gösteriş için kılmaları gibi ferdi ibadetlerindeki tutumlarının yanı sıra, müminleri sıkıntıya sokan tehlikeli davranışlarından da bahsetmektedir.

Müminlerle karşılaştıklarında iman ettiklerini söyleyen münafıklar, yalnız kaldıklarında da bu sözleriyle onlarla alay ettiklerini söylerler.¹¹⁸ Yalan söylemek, yalan yere yemin etmek ve söz verdikleri halde yerine getirmemek münafıkların özelliklerindedir.¹¹⁹ Ayrıca, sadaka verme hususunda cimri olmaları, müminlerden sadaka verenleri alaya almaları, savaşa çıkmak istememeleri, yeryüzünde fesad çıkarmaları, namazı üşenerek kılmaları ve insanlara gösteriş için ibadet etmeleri münafıkların diğer özellikleri arasında zikredilmektedir.¹²⁰

Ayrıca Kur'an, münafıkların, Müslümanların aleyhine giriştikleri faaliyetlerden Hz. Muhammed'in aleyhinde yapmış oldukları faaliyetlerden ve çirkin sözlerden bahsederek, onların en büyük silahlarının yalan ve inkâr olduğunu haber verir.

Hz. Muhammed'de münafıklarla ilişkide belli ölçüler doğrultusunda hareket etmiştir. Öncelikle, kendisine tam itaati sağlayarak insanlar arasında birliği sağlamlaştırmıştır. Daha sonra nifak hareketleri konusunda ashabı uyarmış ve İslam toplumun nifak konusunda eğitmiştir. Bu bilinci alan toplum, nifak hareketlerine karşı verilecek mücadelede kendini görevli saymıştır. Ayrıca, ensar ve muhacir kendi aralarında bedevi toplumu yadırgamalarına müsaade etmemiş, onların yapmış olduğu kaba davranışları hoşgörülle karşılamalarını öğütleyerek bedevi toplumu da kendi tarafına çekmeyi başarmıştır. Ayrıca, ileride olabilecek bazı nifak hareketlerinden dolayı bazı sahabeleri fitneler konusunda uyararak onları bilgilendiriyordu. Bu ve buna benzer hareketlerle Hz. Peygamber eğitimciliği sayesinde münafıklara karşı bazı tedbirleri almıştır.¹²¹

Kur'an, münafıklarla ilişkilerde her zaman temkinli yaklaşmayı emretmiştir. Onların çıkarı olmadan hiçbir zaman bir Müslüman gibi olamayacağını ve tek amaçlarının Müslümanları kendilerine benzetmek olduğunu açıkça ifade etmiştir.¹²²

---

¹¹⁸ K. Kerim, Bakara,2/ 14; Nisa,4/ 81.

¹¹⁹ K. Kerim, Münafıkun,63/1, Mücadele, 58/ 14; Nur,247 53, Tevbe,9/54- 75-77.

¹²⁰ K. Kerim, Tevbe,9/45-47-48 – 79, Nisa,4/ 72- 142, Bakara,2/ 11.

¹²¹ Ahmet SEZİKLİ, Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri, T.D.V. yay., Ankara, 1994, s. 202- 213

¹²² Bakara Suresi 120. Ayette; “sen dinlerine uymadıkça, ne Yahudiler ve ne de hristiyanlar asla senden razı olmayacaklardır. De Ki; Allahın yolu asıl doğru yoldur. Sana gelen ilimden sonra, eğer onların arzu

Ayrıca Kur'an onlarla, dostluk ilişkilerinde de bir uyarıda bulunmaktadır. Çünkü toplum içindeki gerçek yakınlaşmalar dostlukla sağlanır. Menfaate dayalı ilişkiler, amaca ulaştıktan sonra sona erer. Ama gerçek dostluklar saftır, karşılıksızdır ve hiçbir menfaate dayanmaz. Dost, dostu kendine tercih eder.¹²³ Dostlukta saflık vardır. Onun içindir ki gerçek müminler şeytanla ve onun dostlarıyla asla dost olmazlar.

Kuran'a göre müminler birbirinin dostudur.¹²⁴ Ve müminler asla dostluklarını menfaate dayandırmazlar. Karşılıksız severler ve imanın tadını böylece alırlar. İnsanlar hakkında hayır isterler. Dost eğer dosta kızmışsa bile onun kötülüğünü istemez. Mevlana'nın ifadesiyle "adamın eline sopayı alıp bu sopayla kilime vurması ona düşmanlığından değil, onu, yük teşkil eden tozlardan arındırmak içindir."^{125,}

İslam'a göre, Müminlerin karşısında küfür bir tek millettir. Müslüman'ın dışında kalanlar (Yahudi, Hıristiyan, Müşrik vs) küfür milletini oluşturmaktadır. Kur'an'ı Kerimden anladığımıza göre, azgınlık, sapıklık ve haddi aşmada ileri giden topluluklar İslam'ın dışındadır. Bu, insanı bir dışlama değil, sadece son ve gerçek din olan İslam'ın dışında kaldığı için karşı grup oldukları için yapılan bir dışlamadır. Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrikler ve bunlara yandaşlık eden münafıklar, İslam'ın karşısında olduğu için İslam'ın onlara bakış açısını belli eden bir dışlamadır.¹²⁶

Bu bağlamda Mücadele suresi'nin 14. ayetinin, münafik Abdullah b. Nebtel hakkında nazil olduğu bilinmektedir. Rivayete göre bu şahıs, Hz. Peygamberin meclislerine katılır, konuşulanları dinler ve sonrada gider burada olan olayları Yahudilere aktararak onlarla birlikte Müslümanlar üzerine yapılan komplolara, çirkinliklere katılırdı. Hz. Peygamber, bunu kendisine sorduğunda ise yalan yere yemin ederek bunu yapmadığını ifade ederdi.¹²⁷ Münafıklar, Müslüman olduklarını

---

ve keyiflerine uyacak olursan, bilmiş ol ki, Allah'tan sana ne bir dost ne bir yardımcı vardır. "bu gerçek dile getirilmiştir.

¹²³ K.Kerim; Haşr suresi 9. ayette; *Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine'ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hürsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.*" Buyrulmaktadır.

¹²⁴ K.Kerim; Tevbe; 9/ 71.

¹²⁵ Ekrem KELEŞ, Dostluk, Diyanet Aylık Dergi, Y. 2003, s.50

¹²⁶ Hayreddin KARAMAN, Diyalog Üzerine, Yeni ümit, Sy. 68, Haziran 2005, s. 23

¹²⁷ M. İzzet DERVEZE. A.g.e., s.410

ortaya koyan bir tavır takındıkları zaman Müslümanlar tarafından sıkıştırılıyorlardı. Bunun için Müslüman olduklarına dair çeşitli yeminler ediyorlardı.

Onlar hem bir taraftan "Biz İslâm'a ve Müslümanlara sadık bir şekilde bağlıyız" diyerek kendilerini Müslümanların suçlamalarından koruyorlar, hem de diğer taraftan Hz. Peygamber ve Müslümanlar aleyhinde söylenti ve şüpheler yayarak, başkalarının İslâm'ı seçmesine engel olmaya çalışıyorlardı. Böylece, henüz Müslüman olmayan kimseler, "Müslümanlar böyle konuşurlarsa, muhakkak bu işte bir şey vardır" diyerek tereddüde düşmelerini sağlıyorlardı.¹²⁸

Yahudileri dost edinip, Müslümanların sırlarını onlara taşıyan münafıklara Allahın gazap edeceği açık bir şekilde dile getirilmektedir. Münafıkların böyle tutumlarından dolayı, Müslümanlarında kendileriyle dostluk kurmaları yasaklanmıştır. Ve gerçek dost olarak Allah'ın yeteceği ifade edilmektedir.¹²⁹

Münafıklarla ilgili Kur'an'da başlı başına bir sureye yer verilmiş olmasına rağmen, çeşitli surelerde de münafıklık konusuna değinilmiş ve müminlerin uyanık olmalarını ve münafıklara karşı duruşlarını ve konumlarını belirlemelerini istenmiştir.¹³⁰

Nitekim tarihin akışı içinde baktığımızda sayılan grupların Müslümanlar üzerinde oynamış oynadıkları oyunlar, entrikalar, kurmuş oldukları komplolar bu ayetleri tasdik edici niteliktedir. Kurmuş oldukları sahte dostluk sayesinde asırlar boyu İslam âlemini sömürme çabasına girmişler, batılılaşma adı altında Müslümanları öz kültürlerinden koparmaya çalışmışlardır. İngiliz asıllı Zwemer Samuel: "Bir kadeh alkol ve bir dansözün Muhammed ümmetini dağıtıp perişan etmedeki gücünü, bir top güllesi meydana getiremez" sözüyle, aslında dostluklarındaki samimiyetlerinin ne kadar olduğunu da bizlere göstermektedir.¹³¹

Buradan anlaşılmalıdır ki Allah ve Rasülü insanlar için gerçek dosttur. Bunun dışında dost arayanlar ve şeytan ve dostlarıyla dostluk kuranlar, Kuran'ın tabiriyle, evlerin en dayanıksız olan örümcek evi gibi yıkılmaya mahkûmdur.¹³²

Mücadele suresinde Allah, müminleri, münafıkların şerlerinden korumak, onlar üzerinde kurmuş oldukları çirkin oyun ve entrikalardan korumak adına bir uyarıda

---

¹²⁸ Mevdudi-a.g.e. ,: 6/167.

¹²⁹ Vehbe ZUHAYLi, a.g.e., s.330

¹³⁰ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e. , s. 117

¹³¹ Celal YILDIRIM, İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri,c. 12, Anadolu Yay., İzmir s. 6069

¹³² K.Kerim, Ankebut; 20 / 41.

bulunmaktadır. Çünkü münafıkların emellerine ulaşmak için yapamayacakları şey yoktur. Münafıkların hiç kimseden yana taraf olmadığı, sadece kendi çıkarları için hareket ettikleri aşikârdır. Bunun için Allah bu surede, münafıkların kişilik analizini yaparak münafıklardan ya da genel anlamıyla münafıklaşan insanlardan inananları korumak için uyarma yoluna gitmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM KUR'AN VE EĞİTİM

A-KUR'AN- EĞİTİM İLİŞKİSİ

Allah insana yeryüzünde bir halifelik* (idareci) olma şerefi ve değerini vermiştir. Bunun gereği olarak da insanı mükemmel bir varlık olarak yaratmış, birçok özelliklerle onu donatmış ve yaratılanlardan birçok şeyi de onun emrine vermiştir. Buna karşılık Kuran, insanlardan hak ve adalet duygularıyla hareket etmelerini, davranışlarına bu değerleri yansıtmalarını ve topluma yaymalarını istemektedir.¹³³ Bu görevlerin yerine getirilebilmesi için ise bilgi gerekmektedir. Bir şey önce bilinmeli ve sonra da uygulanmalıdır.¹³⁴ Bu anlamda bilginin önemi, insan için çok büyük bir kazanç olduğu, açıkça ortaya çıkmaktadır. Okuma yazma bilmeyen bir topluma “ümmi” bir peygamberin gelmesi ve ilk ayetlerin “oku”¹³⁵ ile başlaması, Kuran’ın öğrenmeye, bilgi edinmeye ne kadar büyük önem verdiğinin bir göstergesidir.¹³⁶ Kur’ân, ilk ayetlerinde okumaya, yazmaya, öğrenmeye ve öğretmeye yer vererek zihniyet değişiminin yollarını göstermenin yanında, Allah inancı, O’nun birliği ve sıfatları konusuna öncelik ve önem vererek, Allah’a niçin ve nasıl inanılacağı konusunu ortaya koymuş, temel ahlâkî ilkelerin ve toplumsal değerlerin üzerinde durmuştur.

Kur’an’ın muhatabı şüphesiz ki insandır. Fakat onun arzu ettiği insan sıradan bir insan değil; düşünen, akleden, zihnî ve fikrî hareketlerde bulunan ve taklitten kaçınan bir insandır. Onun içindir ki Kur’an, akıl yoluyla insanları etkilemiş ve akıllı insanı muhatap kabul ederek onu eğitmeyi amaçlamıştır. Kur’an, eğitim işini gerçekleştirirken, bir metod dâhilinde hareket etmiş, kendi metoduyla insan tabiatına uygun bir şekilde 23 yıl gibi bir zaman sürecinde insanları saplanmış olduğu bataklıktan kurtarmıştır.¹³⁷

---

* Halife: Başkasının yerine vekil olan demektir. Ancak burada insana halife sıfatının yüklenmesi, onun Allahın vekili olduğu anlamında değil, Allahın insana verdiği değer, şeref ve üstünlüğü ifade etmektedir.

¹³³ K. Kerim: Araf, 7/ 181.

¹³⁴ Şakir KOCABAŞ, İslam’da Bilginin Temelleri, İstanbul 1997, S. 15

¹³⁵ K. Kerim, Alak, 96/1.

¹³⁶ Mevlüt ERTEN, “Kur’an’da Bilgi-Amel (Eylem) İlişkisi”, Diyanet Aylık Dergi, C.43, Sy. 2, Ankara, 2007, s. 139

¹³⁷ İsmail CERRAHOĞLU, Kur’an’ı Kerim Nasıl Bir Kitaptır, Diyanet İlmi Dergi, c. 43, DİB. Yay. Ankara, 2007, s. 12

Kur'an, insanları eğitirken olaya iki yönlü bakmış, hem dünya hem de ahiret dengesini kurmuştur. Bunun için belli kurallar ortaya koymuş ve bu kuralların hayatın her aşamasında geçerli olması gerektiğine vurgu yaparak, ancak bu kurallara uyulduğu takdirde dünya ve ahiret dengesinin oluşacağını haber vermiştir.¹³⁸

Kur'an, "Yaratan Rabbinin adıyla oku" emriyle başlar. Rab, kelime olarak "ulu, malik, sahip" anlamlarına gelmektedir. Ayrıca terim olarak "Terbiye etmek, yetiştirmek, mesuliyetini yüklenmek" anlamlarını da içermektedir.¹³⁹ Rabbin, Allah ismi olarak terim manası ise, " Bir şeyi derece derece, halden hale geçirerek, olgunluk seviyesine getirinceye kadar yetiştiren mutlak kudret sahibidir. Bu da bizlere, İslam dininde eğitim sisteminin Allah'a dayandığını ve ilk ve mutlak yetiştiricinin Allah olduğunu göstermektedir.¹⁴⁰ Kur'an'ın ilk ayetlerine baktığımızda "rab" (eğitimci) olarak Allah, bilinmeyi insana öğretmektedir. İlahi eğitimin temelinde bu yatmaktadır. Allah insana bilinmeyi öğreterek, onu muhatap kabul etmiş ve insanın düşünmesini¹⁴¹ bilinmeyenleri bilinir hale getirmek için araştırmasını, mücadele etmesini istemiştir. Böylece insan, eğitimdeki değişim ve kaliteyi yakalayarak, taklitten uzak, araştıran, düşünen, akleden ve uygulayan biri olacaktır.¹⁴²

Kur'an ilk vahiyden itibaren, okuma yazma bilmeyen bir peygamber aracılığıyla topluma "Oku" emri vererek dikkatleri ilimde toplamıştır. Daha sonra " kaleme ve yazdıklarına and olsun"¹⁴³ yeminiyle vahye devam eden Allah, " Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"¹⁴⁴ ayetiyle de, toplumun bilgiye ve ilme dayalı bir değerle ölçüldüğünü ifade etmiştir.¹⁴⁵

---

¹³⁸ K.Kerim, Nisa, 4/ 159.

¹³⁹ Mevdudi, Kur'an'a göre Dört Terim, Çev. İsmail KAYA,, Osman CİLACI, Deniz Kuşları Matbaası, Konya, s. 32

¹⁴⁰ Nevzat AYASBEYOĞLU, İslamiyet'in Eğitimimize Getirdiği Değerler ve Kur'an'ı Kerimin Eğitim ile İlgili Ayetlerinin Tahlili, Milli Eğitim Bsv., İstanbul 1991, s. 17

¹⁴¹ K. Kerim, Haşr, 59/ 21.

¹⁴² Bayraktar BAYRAKLI, Kur'an da Değişim, Gelişim ve Kalite Kavramları, M.Ü.İ.F.A.V. Yay., İstanbul 1999 s. 247

¹⁴³ K.Kerim; Kalem, 68/ 1.

¹⁴⁴ K.Kerim; Zümer, 39/ 9.

¹⁴⁵ Şakir GÖZÜTOK, İslam ve İlim, Din Araştırmaları dergisi, c.8, Sy. 22 Öncü Matbaası, Ankara, 2005, s. 79

Ayrıca Kur'an sadece insanları düşünmeye değil, aynı zamanda da akletmeye çağırılmaktadır.¹⁴⁶ Çünkü aklın yasakladığı bir şeyi vahyin emretmesi; ya da vahyin yasakladığı bir şeyin akıl tarafından uygulanması mümkün değildir. Bu da dini teklifin sadece sağlam akıl sahiplerine yapıldığının en büyük göstergesidir.¹⁴⁷ Böylece düşünen insan, akıl vasıtasıyla bilgiler arasında bir bağıntı kurarak istenen hedefe ulaşacaktır. Buradan hareketle Kur'an'ın öncelikle "akıl" eğitimini hedeflediğini söylemek mümkündür. Çünkü akıl insan olmanın ve mükellef olmanın şartıdır. Akıl sayesinde insan yaratıcının buyruklarını kavrar, onları düşünür ve uygular.¹⁴⁸

Kur'an, her zaman insanların dünya ve ahiret mutluluğunu isteyen, insanları iyiye ve doğruya yöneltmeyi amaçlayan bir kitaptır. Bunu yaparken insanları eğiterek doğruyu bulmalarını amaçlamıştır. 23 yıllık zaman diliminde tedrici olarak insanların ihtiyaçlarına cevap vermiş, insanları psikolojik olarak eğitime hazırlamıştır. Bu Kuran'ın eğitim metotlarından birisidir. İnsanın uzun zaman devam eden davranışlarından bir anda kurtulması mümkün değildir. Bunun için çok güçlü bir irade gerekmektedir. Bazı psikologlar, yapmış oldukları araştırmalarda, herhangi bir hayvandan korkan bir çocuğun bu hayvana karşı sevgiyle yaklaştırılması sonucu bu korkudan kurtulduğunu ifade ederek. Korku gibi bir duygudan kurtulmanın yolunun, mutluluk ve sevgi gibi korkuya zıt olan bir reaksiyondan geçtiğini söylemektedir.¹⁴⁹ İslam öncesi Araplarda da yaygın olan bir takım yanlış davranışları Kur'an yine bu metotla kaldırmıştır.

Örneğin içkinin haram kılınmasının üç aşamada gerçekleştiğini görmekteyiz. Tedrici olarak haram kılınan içki, Müslümanların sadece hüküm olarak ondan uzak kalmasını değil, içkiye olan sevgilerini de ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Yine Kur'an'ın faizi kaldırmasındaki yöntem de böyledir.¹⁵⁰ Böylece Kur'an, insanların yanlış davranışlarından kurtulması için öncelikle psikolojik olarak onları hazırlayarak doğruyu bulmalarına yardımcı olmuştur. Ayrıca tedrici metodun toplum hayatındaki

---

¹⁴⁶ K.Kerim; Bakara, 2/ 164; Maide, 5/ 58, Enfâl, 8/ 22, Yunus, 10/ 42, Ra'd, 13/ 4, Nahl, 16/ 12, Hacc, 22/ 46, Furkan, 25/ 44.

¹⁴⁷ Macid FAHRİ, İslam Ahlak Teorileri, Litera Yay., İstanbul 2004, s.222

¹⁴⁸ Abdullah ÖZBEK, İslam Eğitiminin Özelliklerine Genel Bir Bakış, S.Ü.İ.F.D. , Sy.3, 1990, s. 258

¹⁴⁹ Osman NECATİ, Kur'an ve Psikoloji, Çev: Hayati AYDIN, Fecr Yay., Ankara, 1998, s. 156

¹⁵⁰ Osman NECATİ, a.g.e., s 159

düzenlemelerin yanı sıra, ilk dönemlerde İslam'ı kabul etmeyenlerin zamanla gerçekleri görüp islama ısınmalarında da büyük bir etkisi olmuştur.¹⁵¹

Bütün bunlar, toplumda yerleşen bir takım alışkanlıklardan hemen vazgeçilmeyeceğini, bazı âdet ve geleneklerin bir anda sökülüp atılmasının mümkün olmayacağını, bunun zamana yayılması gerektiğini göstermektedir. Eğer bir anda değişiklik istenseydi elbette fitrata aykırı bir durum olacaktı ve Kur'an'ın eğitimde amaçladığı hedefe ulaşması mümkün olmayacaktı.¹⁵²

Kur'anın eğitim anlayışı tamamen insanın fitratına yöneliktir. Fıtrat, bir şeyi açmak, ortaya çıkarmak, ilk defa yapmak anlamlarına gelir. İnsanın yaratılışı anlamında kullanıldığında ise; tüm özellikleriyle insanın yaratılış şekli ve onu diğer varlıklardan ayıran yönleriyle orijinalliği anlamına gelmektedir.¹⁵³ İnsan fitratına aykırı hiçbir hüküm içermemektedir.

Kur'an'ın uygulayıcısı olan Hz. Peygamberin hayatına baktığımızda, hiçbir uygulamada fitrata aykırı hareket ettiğini göremeyiz. Bunun içindir ki İslam'a fıtrat dini denmiştir. Dinin emir ve yasakları bir kurallar bütünü olmaktan çok, fıtrat eğitilerek insanın doğasında zaten var olan nitelikleri ön plana çıkarmak suretiyle hayatlarını bu niteliklere uygun hareket ederek yaşamaları gerektiğini vurgulamıştır.¹⁵⁴

Sonuç olarak diyebiliriz ki Kur'an, insanı konu edinir. İnsanın dünya ve ahiret mutluluğunu yaşamasını ister. İnsanların yapmasını istediği davranışları önce onlara anlatır ve insanların bunları kavrayarak ikna olmalarını ister. Bu sayede insan kendi iç dünyasındaki çatışmalardan kurtularak gerçek huzura kavuşur.

1. Kur'an Eğitiminin Amacı

Her alanda yapılan çalışmalar belli bir amaç taşımaktadır. Bu çalışmalar, hedefledikleri amaçlara yaklaştığı sürece başarılı kabul edilirler.

Eğitim faaliyetlerinin de taşıdığı belli amaçlar vardır. Ancak bu faaliyetlerin amaçları toplumdaki topluma, hatta aynı toplum içerisinde bile zaman, mekân ve şartlara göre farklılık gösterebilmektedir. Çünkü toplum içerisinde meydana gelen dinî, ahlâki, siyasi, ilmî, sosyal, iktisadî, askerî alanlardaki, hatta örf, âdet ve geleneklerdeki

---

¹⁵¹ Abdülhamit BİRİŞİK, İslama Giriş, Gençliğin İslam Bilgisi, DİB. Yay., 2. Bsk., Ankara 2007, s. 107

¹⁵² Abdullah ÖZBEK, Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed, Esra Yay., 2. Bsk., Konya 1991, s. 188

¹⁵³ Muhiddin OKUMUŞLAR, Fıtrattan Dine, Yediveren Yay., Konya, 2002, s. 29.

¹⁵⁴ Muhiddin OKUMUŞLAR, a.g.e. s. 72

değişimler ve yeni ortaya çıkan gelişmeler, eğitim faaliyetlerini, onun hedeflerini ve metodlarını etkileyerek ona yeni yön ve eğilimler verebilmektedir.¹⁵⁵

İslam dininin temel amacı, insanların dünya ve ahiret hayatlarının mutluluk içinde geçmesini sağlamaktır.¹⁵⁶ Bu anlamda kaynağını Kur’andan alan din eğitiminin temel amacı da, insanların bu amaca ulaşmasına yardımcı olmaktır. Bu anlamda din eğitiminin amacı, “iyi insan”¹⁵⁷ yetiştirmektir.¹⁵⁸ Başka bir ifade ile, insanı mutlak hakikate, mutlak adalete, mutlak iyiliğe ve mutluluğa erdirmek ve Allah’a döndürmektir.¹⁵⁹ Şeklinde tarif etmemiz mümkündür.

“İyilik” ya da “iyi insan” kavramı izafidir.¹⁶⁰ Ancak burada kastedilen anlam en geniş anlamıyla iyi insan, yani evrensel ahlak değerlerine sahip, toplumla uyumlu olan insandır. Çünkü burada insanı değerlendirirken, hangi ülke vatandaşı olduğu ya da maddi- manevi konumunun ne olduğu dikkate alınmamaktadır. İnsan, sadece insandır. Onun sorumluluğu, iyilik ve insanlık anlayışı, ülkelerin, coğrafi veya siyasi sınırlarından ya da kültürel çevresinden dolayı değildir. Her zaman, her yerde ve toplumda iyi insan olma niteliklerini kendinde bulunduran insandır.

Din eğitiminde insanlara, belli şekiller ve kalıplara sokmak için yönlendirmeler ve şartlandırmalar yapılmaz. İnsan bir bütün olarak değerlendirilerek beden, ruh, akıl gibi bütün yetenekleri geliştirilerek, neyi, ne zaman, nerede, nasıl ve niçin yapacağını bilen insan olarak yetiştirmek ve beceri kazandırmak istenir.¹⁶¹

Din eğitiminin metod ve usulleri amaçlanan hedeflere ulaşmak için uygulanır. Eğitimin tamamlanmasıyla da bu hedeflere ulaşılır. Eğer eğitim sonunda istenen hedeflere ulaşılmışsa, din eğitimi, amacı doğrultusunda tamamlanmış demektir. Ancak, eğitime konu olan insan devamlı gelişme halinde olduğu için, eğitimde bir süreklilik ve devamlılık arz eder.

---

¹⁵⁵ Mustafa ÖCAL, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, T.D.V. Yay. , Ankara, 1991, s.26

¹⁵⁶ K.Kerim, Bakara, 2/201.

¹⁵⁷ Muhammed KUTUB, İslam Terbiye Metodu ve Ahlak Sistemi, Çev: Ali Özek, Hisar Yay., İstanbul, 1977 s. 19

¹⁵⁸ Saffet BİLHAN, “ Din Eğitiminin Amacı”, Türkiye I. Din Eğitimi Semineri, Ankara, 1981, s. 96

¹⁵⁹ Nevzat AYASBEYOĞLU, a.g.e. , s. 17.

¹⁶⁰ Hacı Ali DEMİRLEK, Kur’an’ı Kerimde Teşvik ve Sakındırma Metodu, Bslm. Y.Lisans Tezi, Konya, 1997, s. 10

¹⁶¹ Saffet BİLHAN, a.g.e. , s. 96.

Kur'an eğitiminin önemli amacı, insana kulluk formasyonunu kazandırmak, bütün insanların kafa ve gönüllerine “Yalnız Allah’a kulluk” bilincini yerleştirmektir. Kur'an'ın ihtiva ettiği konuların ve manaların hepsi, insanların kendi iradeleriyle Allah'a kul olmalarıdır.¹⁶²

Kur'an'a baktığımızda, peygamberlerin, ilahi öğretileri insanlara aktarmak için çok büyük gayretler sarf ettiğini ve çileler çektiğini görürüz. Bütün bu çekilen sıkıntı ve zorluklar, bir hedefe ulaşmak içindir. Buradan da anlaşılmalıdır ki, bütün eğitim faaliyetlerinde istenilen hedeflere ulaşmak belli çaba ve sıkıntıları gerektirir. Onun için eğitimciler bu çaba ve sıkıntıları göz önünde bulundurarak bu zor yolu başarıyla bitirebilme mücadelesine girmelidirler.

Din eğitimi kısa ve uzun vadeli amaçlar olarak iki kısma ayrılmaktadır. Kısa vadeli amaçlar, uzun vadeli amaçlara ulaşmak için bir basamaktır. Kısa vadeli amaçlar, insanın ölümüyle son bulmaktadır. Uzun vadeli amaçlar ise, insanı dünyada ahirete hazırlayan uzun bir çizgidir. Buradan da anlaşılmalıdır ki, kısa vadeli amaçlar bu dünya için; uzun vadeli amaçlarda insanın ahirete hazırlanması ve ahiret hayatı için büyük önem arz eder.¹⁶³

Bu anlamda Kur'an'ın eğitim anlayışında bütün yatırım insan için, insanın iyiliği ve mutluluğu içindir. İnsanın amelleri bu dünyada onun ölümüyle son bulmamaktadır. Bunun için insanı eğitirken ahiret hayatı olduğu, bu dünyanın sonu, ahiretin başlangıcı olduğu bilinciyle hareket edilmesi gerekmektedir. Bu bilinç göz önüne alınmadığı takdirde, eğitim işi tek taraflı olmuş ve noksan kalmış demektir.¹⁶⁴

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kur'an, bütün eğitim sistemlerinde mevcut olan “iyi vatandaş, yetiştirme ilkesini” “iyi insan” olarak evrenselleştirmiştir. “iyi İnsanı” inşa edebilmek için, birçok emir ve nehiyeler ile eğitimcilerle ışık tutmuştur. İnsanı içinde bulunduğu durumdan kurtulup, yeni bir hayata alıştırmak için, bazen tedric, bazen teşvik, bazen sakındırma, bazen kıssa ya da soru-cevap gibi bir takım metodlar kullanmıştır. Bu metodların tayin ve tespiti, insanı her yönüyle tanıyan rabbi tarafından, insanın, maddi ve manevi yönü ya da psikolojik yapısı göz önünde bulundurulmuştur.

---

¹⁶² Suat YILDIRIM, Kur'an'ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş, İstanbul, 1985 s.147

¹⁶³ Bayraktar BAYRAKLI, İslam'da Eğitim, MÜ.İ.F. Yay, İstanbul,1989, s.269

¹⁶⁴ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e. , s. 270.

2. Kur'an Eğitiminin Özellikleri

Kur'an eğitimi ilahi vahye dayanmaktadır. İlahi vahiy, yalnız insanların Allah hakkındaki inançlarının mahiyetini değiştirmez, bütün düşünce sistemlerini değiştirir. Bu sistem, merkezinde insan hareketlerinin, bütün varlık ve oluş şekillerinin kaynağı olan tek ve mutlak Allah olan bir sistemdir.¹⁶⁵ Bu değişimle birlikte insanların, kâinata, diğer insanlara ve çevreye bakış açısı da değişmiştir.

Bilindiği gibi peygamberler toplumları Allah'tan aldıkları emirlerle eğitmişlerdir. Bu eğitim sisteminde eğitici olan peygamberlerin temel kaynakları Allah'tır. Görevlerinde başarıya ulaşmalarının sebeplerinden biri de, kaynaklarının sağlam ve kesin olmasıdır. Bu eğitim silsilesinin son temsilcisi olan Hz. Muhammed'in yetiştirilmesi¹⁶⁶ ve onun sözleri ile hareketlerindeki bütünlüğün vahye dayanması¹⁶⁷ onun eğitim anlayışının vahiy merkezli olduğunun en büyük göstergesidir.

Kur'an ayetleri insanları ilahi boyuta çekme özelliğine sahiptir. O'na sarılmalarını,¹⁶⁸ onun üstünde düşünmelerini,¹⁶⁹ O'na tabi olmalarını,¹⁷⁰ istemesi ve insanları doğruya götürme özelliğinin olması,¹⁷¹ insanları bu yöne yönlendirmek istediğinin göstergesidir.

İlahi boyut insanın yapısıyla örtüşür ve insanı motive eder. Yeryüzü ve gökyüzündeki güzellikler, geçmiş ümmetlerin akıbetleri ve özellikle gelecekle ilgili bilgilerin ortaya çıkması, peygamberlerin mucizeleri insanları büyük ölçüde etkilemekte ve onları teslim olmaya itmektedir.¹⁷²

İlahi boyut, insanların moral değerlerini daima yüksek tutar. Her türlü sıkıntı ve zorluk karşısında destekleyici bir unsur özelliğine sahiptir. Allah'ın her zaman kendini gördüğünü bilen ve şahdamarından kendisine daha yakın olduğuna inanan insan, her zaman bu bilinçle hareket edecek ve otokontrol sistemini her zaman canlı tutacaktır.

---

¹⁶⁵ Toshihiko IZUTSU, Kur'an'da Allah ve İnsan, Çev: Süleyman ATEŞ, Yeni ufuklar Neşriyat, İstanbul, Trs. S. 18

¹⁶⁶ K. Kerim, Duha, 93/ 6–8.

¹⁶⁷ K. Kerim, Ahzab, 33/ 1–3; Necm, 53/3–5.

¹⁶⁸ K. Kerim, Zuhruf, 43/ 43- 44.

¹⁶⁹ K.Kerim, Sad, 38/29.

¹⁷⁰ K. Kerim, Enfal, 8/ 20- 22.

¹⁷¹ K. Kerim, İsrâ,17/9.

¹⁷² K.Kerim, Fetih, 48/27.

İdeal bir eğitim, kişiye, sorgulayıcı, bildiklerini uygulayabilen vasıflar kazandıran, kişiliğinin gelişmesine yardımcı olan bir eğitimidir.¹⁷³ Kur'an eğitimi, insanı merkez alarak hareket noktasını seçer. İnsanın yapısı, psikolojik özellikleri, duygu ve düşünce gelişimi daima göz önünde bulundurulur. Çünkü duygu ve heyecanlar, insana, tebliğ, telkin ve kamuoyu oluşturmada önemli faydalar sağlar.¹⁷⁴ Kur'an, insanın ruhî ya da bedenî bütün özelliklerini dikkate alarak hareket eder. Bir engelliden, engelli olmayan bir insandan beklediğini asla beklemez.¹⁷⁵ Kur'an'ın 23 yıllık eğitimini tedrici olarak tamamlaması, merkezine insanı oturtmasından ve onun ihtiyaçları doğrultusunda hareket etmesinden kaynaklanmaktadır.

Kur'an'ın bu anlayışını, günümüz eğitim ilkelerine uygulamamız mümkündür. Eğitimde insan unsuru merkeze konmalı ve okullarda her şey öğrenciye göre hazırlanmalıdır. Sınıf düzeni, kitapta seçilen hikâyeler vb. hepsi öğrencinin durumuna göre ayarlanmalıdır. Öğrenci merkezli eğitim yapılırken, öğrencinin sosyal çevresine, yaşayışına, ailesine ve zekâsına dikkat edilmelidir.¹⁷⁶

Eğitim her yönüyle bir bütündür. Bedensel, zihinsel, duyuşsal, toplumsal, ahlaki, cinsel kısaca bütün yönleriyle eğitim birbiriyle ilgili ve hepsinin bir bütün halinde ele alınması gerekmektedir. İnsandaki bedeni, fikri, duygusal ve iradi bütün fonksiyonlar birbirine bağlıdır ve devamlı bir biri üzerinde etkilidirler.¹⁷⁷

Kur'an eğitimi de, hayatı, dünya-ahiret; insanı, ruh- beden şeklinde ele alarak insanın bütün yönlerini geliştirmeye çalışır. Çünkü hayatta bulunan her şeyin bir anlam ve vazifesi vardır. Hiçbir şey boş ve anlamsız yaratılmamıştır. Bunun içindir ki, insana sunulan eğitim insanla örtüşmelidir. Tabiat bilginleri nasıl tabiat kanunlarını tanımakla, onu araştırmakla hep yeniye ve daha farklı bilgiler elde etme yoluna gitmişlerse eğitimcide insanı tanıyarak aynı başarıyı yakalamak zorundadır.¹⁷⁸ Bu çalışma Kur'an eksenli olursa tüm insanlar için huzur ve mutluluk verici olacaktır.

Hz. Muhammed'de, “ *Hiç ölmeyeceğini zanneden kişinin yaptığı gibi dünyaya çalış, yarın öleceğinden korkan kimse gibi kötülükten sakın.* ” Uyarısıyla insan hayatını

---

¹⁷³ Selim AYDIN, Eğitime Farklı Bir Bakış, T.Ö.V. Yay., İzmir 1994, s. 202

¹⁷⁴ Yaşar FERSAHOĞLU, Duygu Eğitimi, Marifet Yay, İstanbul 1998, s. 20

¹⁷⁵ K. Kerim, Fetih 48/17.

¹⁷⁶ Hasan GÜLERYÜZ, Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme, Pagem+A Yay, Ankara 2000, s. 52

¹⁷⁷ Mehmet ŞANVER, a.g.e. , s. 148.

¹⁷⁸ H. Fikret KANAD, Kısaltılmış Pedagoji, M.E. B. Yay. 2.Bsk. , İstanbul, 1977, s. 31

dengelemiştir. Yine; ibadette aşırı giderek gecenin bütününde namaz kılmayı, devamlı oruç tutmayı, cinsel ilişkiden uzak durmayı düşünen kimselerin haberini aldığında: “*Allah’tan en çok korkanınız ve en müttakiniz olduğum halde ben, hem namaz kılarım, hem oruç tutarım, hem iftar ederim, kadınlardan da uzak durmam. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.*”¹⁷⁹ İfadesiyle, hayattaki dengeli bir yaşamın insan hayatındaki önemine vurgu yaparak, insanın ihtiyaçları giderilirken, onun biyolojik ve psikolojik yapısına dikkat çekmiştir.

3. Kur’an Işığında İnsan Eğitiminde Fıtratın Önemi

Arapça bir kelime olan Fıtrat kelimesi, Fe-Ta-Ra fiilinden türemiş, durum bildiren bir isimdir. Sözlükte ise, bir şeyi açmak ve ortaya çıkarmak, uzunlamasına yarmak, ilk defa yapmak, ilk defa benzersiz ve güzel biçimde yaratmak, ağacın yapraklarının çıkması, memeden sağarak süt çıkarmak, hamur mayalanmadan ekmek yapmak, oruç bozmak gibi anlamlara gelmektedir.¹⁸⁰ Ayrıca, bir varlıktan diğer bir varlığın, ya da bir tohumdan çimenin çıkması anlamlarına da gelmektedir.¹⁸¹

Terim olarak ise fıtrat, hakkı gerçeği kabul ve idrak etme yeteneği anlamlarına gelmektedir.¹⁸² Fıtrat, tek tek kişilerin yaratılış özelliklerindeki farklılık değil, bütün insanlardan, insan olmaktan dolayı, ortak olarak bulunan genel özelliklerdir.¹⁸³

Allah, herkesi aynı güç ve kabiliyette yaratmamıştır. Bazı insanlar duyma ve sezme açısından, bazıları, düşünme ve akıl yürütme açısından, bazıları da öğrenme ve ezberleme açısından daha yetenekli olabilir.

İnsanların birçok yönden farklılık göstermeleri, eğitim yöntemlerinin belli kurallar içinde uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Bu da aklımıza insana göre eğitim ilkesini getirmektedir. Çünkü ferdi farklılıklar, insanı çok iyi tanımayı gerekli kılar. İnsanların bilgi ve anlayış seviyeleri, ancak bu yolla kavranabilir. Aksi takdirde, herkese aynı metodu uygulamak, herkesten aynı şeyleri beklemek durumuna düşülür. Bu da eğitim açısından olumlu bir sonuç vermez.¹⁸⁴

---

¹⁷⁹ Müslim, Nikâh, 5.

¹⁸⁰ Muhiddin OKUMUŞLAR, a.g.e. , s. 29.

¹⁸¹ Muhammed Hamdi YAZIR, Hak Dini Kur’an Dili, C.3, İstanbul, 1971, s. 1889

¹⁸² Muhammed Hamdi YAZIR, a.g.e. , C.6, s. 3824.

¹⁸³ Beyza BİLGİN, İslam ve Çocuk, D.İ.B. Yay., Ankara, 1997, s. 43

¹⁸⁴ Abdullah ÖZBEK, a.g.m. s. 279.

Kur'an, " Herkes kendi yaratılış kabiliyetlerine göre hareket eder. O halde yolca en doğru olanın kim olduğunu ancak Rabbimiz bilir." ¹⁸⁵ Yine başka bir ayette: " ... Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Her ilim sahibinden üstün bir bilen bulunur." ¹⁸⁶ buyrulmaktadır. Ayetlerden de anlaşılacağı üzere ferdi farklılıkların bir realite olduğunu Kur'an kabul etmektedir. O, farklı insanlar gerçeğinden hareketle, farklı Metodlar, farklı ilkeler sistemini esas almıştır. ¹⁸⁷

Ayrıca İslam eğitim sisteminde insan kendi kudreti nispetinde dini tekliflerden sorumludur. Kur'an, insanları bilgilendirirken sadece belli bir kesimi değil, bütün insanları bilgilendirmeyi hedef alır. ¹⁸⁸ Bunu yaparken de muhataplarının özel durumlarını daima göz önünde bulundurur.

Kur'an, insanı tüm eğilimleri ve davranışlarıyla bir bütün olarak ele alır. Onu, olduğu gibi Allah'ın yarattığı fitratla kucaklar. Yaratılışında mevcut olmayan hiçbir şeyi ona yüklemeyiz. Fitratı üstün bir dikkatle inceler, yaratılıştan gelen her özelliğini ve o özellikten çıkan her sesi büyük bir itina ile dinleyerek onu doğru bir şekilde kontrol altına alır. ¹⁸⁹

Sonuç olarak diyebiliriz ki, İslam, fitrat dinidir. İnsan fitratını İslam gibi ele alan, bu ölçüde hareket eden bir sistem mevcut değildir. Bir başka deyişle onu, İslam gibi eğitip duygularını analiz ettikten sonra, fitrata gerekli ilgiyi gösteren bir düzen mevcut değildir.

Din eğitimi de, insan eğitiminin tamamında fitrata önem verir. Bütün metodlarını fitrat esasına göre düzenler. İnsanın bazı davranışları bir diğeriyle uyumlu olmayabilir. Bazen bir taraf diğeriyle galip gelebilir. Bütün bunlara rağmen din eğitimi fitrat dengesinde olaya yaklaşarak insan tabiatının gerektirdiği şekliyle hareket eder.

---

¹⁸⁵ K.Kerim, İsra, 17/84.

¹⁸⁶ K.Kerim, Yusuf, 12/76.

¹⁸⁷ Muhammed KUTUB, a.g.e., s. 190

¹⁸⁸ Suat YILDIRIM, a.g.e., s. 204

¹⁸⁹ Muhammed KUTUB, a.g.e., s. 26

B - KUR'AN EĞİTİMİNİN TEMEL METODLARI*

1. Yumuşak ve Dostça Tavrı

Din eğitiminin amacı, insanlara dini öğretmek ve onları dini açıdan eğitmektir. Bu yapılması gereken dini bir görevdir. Bu, dinin tebliğ edilmesi, doğru şekilde anlatılması demektir. Elbette ki bunu yapabilmek için sağlıklı bir diyalog ortamı gerekmektedir. İnsanlarla diyalog kurmadan tebliğ yapmak mümkün değildir. Sağlıklı bir diyalog, kişiler arasında bir güven duygusu kazandıracaktır.

İnsanlara sevgi ve saygı çerçevesinde yaklaşmak ve onlara hoşgörölü davranmak eğitim-öğretimde amaçlanan hedefe ulaşabilmek için aranan temel şartlardan birisidir. Yüce Allah, İlahi öğretilerini insanlara açıklamak için göndermiş olduğu peygamberlerden insanlara hoşgörölü davranmalarını özellikle istemiştir. Son din İslam'ı anlatmakla görevli Hz. Muhammed'in hayatına baktığımızda da bunu açıkça görmekteyiz. O kendisine gösterilen her türlü kaba davranışlara ve sert tepkilere rağmen, hoşgörü ve sevgisinden hiçbir şey kaybetmeden insanlarla diyalog kurmaya devam etmiştir. Taif'te kendisini taşıyanlara karşı tavrı, mescidin kenarına küçük su döken bedeviye karşı da tavrı yine kırmadan yumuşakça ve dostça yaklaşımla olmuştur.¹⁹⁰

Bir öğretmen olarak pedagojik eğitimini Allah'tan alan Hz. Muhammed'in başarısı, insanlara karşı sevgi ve merhamet duygularıyla yaklaşımından kaynaklanmaktadır.¹⁹¹

İnsanlar arasındaki ilişkide, Kur'anın getirdiği temel prensip, cedel, karşı çıkmak, kaba ve sert konuşmak, düşmanca tavrı takınmak asla değildir. Aksine yumuşak ve dostça bir tavrı takınmak, tatlı ve güler yüz göstererek insanların sempatisini kazanarak güven tazelemektir.¹⁹² Eğer bu ilişki eğitim ve öğretim ilişkisi ise bu prensiplere uyulması daha çok önem arz etmektedir.

---

* Methode, (Metod) dilimize Fransızcadan geöme bir kelimedir. Türköede; Usul, yol, yöntem, tarz gibi anlamlara gelmektedir. Eğitim Kavramı olarak: Herhangi bir işi görmek, bir teşebbüsü sonuçlandırmak için, bilinçli bir şekilde seçilen ve izlenen yol ve başvuru teknik, yöntem demektir. Bkz. ÖCAL, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, s. 227

¹⁹⁰ Cemal TOSUN, Öğretmen Olarak Hz. Muhammed ve Din eğitimi-Öğretiminde Hz. Muhammed'in Örneği Meselesi, Hz. Muhammed ve Gençlik, T.D.V. Yay., Ankara 1995 s. 11

¹⁹¹ K.Kerim, Âli İmran, 3/ 159.

¹⁹² K.Kerim; Taha, 20/ 44, Tevbe, 9/ 6, Nisa, 4/ 90, Enfal, 8/ 61-62, Fussilet, 41/ 34- 35.

İnsanları kaybetmeye değil kazanmaya çalışan Kuran, nefrete, kine, düşmanlığa ve kalplerin katılaştırılmasına yol açan kaba davranmayı ve kaba kuvvet kullanmayı yasaklamıştır. Bu anlamda, kızgınlığını yenenleri övmüş, Hz. Muhammed'e insanlara, en güzel şekilde davranmasını emretmiştir. Allah, Hz. Musa'yı ve kardeşi Hz. Harun'u Firavuna gerçekleri anlatmak ve onları doğru yola davet etmek için gönderirken onlara: “ *Fir'avn'a gidin, çünkü o azdı. Ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt alır ya da korkar.*¹⁹³” emrini vermektedir. Burada dikkat çeken husus ayette “ *kavlen leyyinen*” ifadesinin geçmesidir. Bu ifade “yumuşak söz” anlamındadır. Allah burada Hz. Musa ve Harun'a, muhatabına karşı takınacağı tavrı söylemektedir. Yine Hz. Muhammed'i, Allah'tan başkasına tapanların ilahlarına sövmeyi de yasaklamıştır.¹⁹⁴ Bir din eğitimcisi olan Hz. Peygamberi Allah bu davranışından dolayı da övmüştür.¹⁹⁵

İnsanlarla ilişkilerde temel kural, anlaşmazlık noktaları bulup onlarla tartışmak değil, anlaşma noktaları bularak diyalog kurmaktır. İnsanların ilk anda anlaşamadığı konular üzerinde tartışması ve bu konular etrafında anlaşmaya çalışması, karşılıklı ilişkiler açısından doğru bir durum değildir. Aksine ortak bir noktada birleşip o konu hakkında tartışmak ve uzlaşmaya çalışmak, eğitim için gerekli bir durumdur. Eğitimcinin görevi ise, insanlara iyiyi, güzeli doğruyu anlatmaktır. Bunun içinde onlara iyi davranmak, güvenlerini kazanmak, dostluk ve sevgi ortamı oluşturmaktır. İyi davranış kesinlikle karşılığını verecektir. Çünkü iyilikle kötülüğün eşit olması asla mümkün değildir.¹⁹⁶

Kur'an'da Allah, kendisine düşman olanlara bile iyilikle mukabelede bulunmayı emretmiştir.¹⁹⁷ Böyle bir hareketin dostluğa yol açacağını açıklayarak, bu davranışın büyük bir olgunluk işareti olduğuna vurgu yapmaktadır.¹⁹⁸

Hz. Muhammed'in hayatına baktığımızda da tavrının herkese karşı eşit muamele olduğunu görmekteyiz. Etrafındaki insanlar beğenmediği bir hareket bile yapsalar, yine de onları mahcup etmez, hatalarını yüzlerine vurarak onları utandırmazdı. Fıtrat olarak mahcup, utangaç birini görse onlara karşı daha nazik ve sevgi dolu davranırdı.¹⁹⁹

---

¹⁹³ K.Kerim; Taha, 20/ 43- 44.

¹⁹⁴ K.Kerim, En'am, 6/ 107, İsra, 17/ 53, Taha, 20/ 44.

¹⁹⁵ K.Kerim; Al-i İmran, 3/ 159.

¹⁹⁶ K. Kerim; Fussilet, 41/ 34.

¹⁹⁷ K.Kerim; Tevbe, 9/6.

¹⁹⁸ K.Kerim, Enfal, 8/ 61-62.

¹⁹⁹ M. Yaşar KANDEMİR, Örneklerle İslam Ahlakı, İstanbul, 1982, s. 380

İnanmadığı halde amcası Ebu Talibi ziyaret eder, ona karşı dostça tavır takınırdı. Yine kendisine saldırılmadıkça kimseye saldırmamıştır. İnsan ayırımı yapmamış, herkese gitmiş, herkesle konuşmuş ve herkese İslamı anlatmıştır. İnsanlar arasında Kur'anın öğretilerini anlatma konusunda hiçbir ayırım yapmamıştır. İnsan ayırımı yapılmasına asla müsaade edilmemiş, tebliğ ve eğitimde, azılı bir inanmayı diğerine tercih ettiği için uyarılmıştır.²⁰⁰ Bu uygulamalardan, İslamın din eğitimi uygulamasının, insanlara dostça ve güler yüzle yaklaşılması gerektiğini, bir diyalog ortamı hazırlayarak kavgalardan uzak, ortak uzlaşma noktalarının bulunması gerektiğini açıkça görmekteyiz.²⁰¹

Bir din eğitimcisi, dini iletişimi sağlayabilmesi için bu prensiplere dikkat etmek zorundadır. Kaynağını Kur'andan alan din eğitimi, yine Kur'an'ın göstermiş olduğu metotlarla yapılırsa ancak sonuca ulaşılabilir. Yanlış yapılan dini iletişimlere karşındaki insana aksi tesir edebilir ve dini tutum ve davranışların ters yönde gelişmesine neden olabilir.²⁰²

2- Güzel Konuşma

Kuranı, yalnız imandan, ibadetten, ahlaktan, hukuktan bahseden bir kitap değildir. Aynı zamanda insanların ve kâinattaki her şeyin iyiliğinden ve güzelliklerinden de bahseder. Kur'anın bütünlüğü güzelliği ifade eder ve bu kuranın muhtevasında olduğu kadar, üslup ve ifadesinde de kendini gösterir.

Hz. Muhammed'in hayatına baktığımız zamanda her zaman güzellikleri görmemiz mümkündür. “ *Herhangi bir iş yaptığınız zaman onu en güzel biçimde yapmanızdan Allah hoşnut olur*”²⁰³ sözü, bu gerçeği ifade etmektedir. Özellikle muhataplarını eğitirken, onlara karşı kırıcı davranışlarda bulunmadığını, kötü sözler söylemediğini ve çevresindekilere de bu tür davranışlardan uzak durmaları gerektiğini öğütlediğini görmekteyiz. Hz. Aişe'ye, kötü sözlerden uzak durmasını, çünkü kötü sözü de, kötü söz söyleyeni de Allah'ın sevmediğini söylemiştir.²⁰⁴

---

²⁰⁰ K.Kerim, Abese, 80/ 1-4.

²⁰¹ Celal KIRCA, Kur'an' Göre Din Eğitiminin Genel Prensipleri, Diyanet Dergisi, c. 23, Sy.3 Yıl 87, s. 13

²⁰² Mevlüt KAYA , Din Eğitiminde İletişim ve Dini tutum, Etüt Yay., Samsun, 1998 s. 75

²⁰³ Muhammed HAMİDULLAH , a.g.e., c.2. s. 751.

²⁰⁴ Seyfullah KARA, Hz. Peygamber Döneminde Gençliğin Eğitimine Tarihsel Bir Yaklaşım, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi II, Sy. 1, Yıl 2002, s. 68

Hz. Muhammed dini işlerde çalışacak kimselerin seçimi konusunda da çok titiz davranmıştır. Belagat sahibi, güler yüzlü, güzel konuşabilen kimseler O'nun seçiminde dikkat ettiği konular arasındaydı. Bu kişilere din eğitimi vermesi hususunda görevler verirdi.²⁰⁵ Ayrıca Hz. Muhammed, yüksek sesle bağırarak konuşmayı da asla sevmezdi. Muhatablarına karşı her zaman alçak ve yumuşak sesle konuşur, insanlara alaycı bir şekilde yaklaşım sergileyeni, havalı ve ağzının içinden konuşanları da kınayarak; “Allah, Teala geviş getiren sığırlar gibi dilini eğe büke güzel konuşmaya çalışan kişiye buğz eder” diyerek, bu tür davranışlara giren kimseleri sert bir dille uyarmıştır.²⁰⁶

Kur’anda “güzellik” kavramıyla birlikte anlatılan konular arasında “güzel konuşma” dan da bahsedilmektedir.²⁰⁷ Nitekim Kur’an’ı Kerimde, insanları tebliğ etmek için görevlendirdiği peygamberine “ *Kullarıma söyle en güzel sözü söylesinler...*”²⁰⁸Emriyle insanlara tebliğ metodunu göstermektedir. İnsanlar, kendilerine muhalif kişilere islamı tebliğ ederken, dini konulardaki delillerini ortaya sunarken, güzel sözlerle yapmak durumundadırlar. Ancak bu şekilde aralarında bulunan mevcut diyalog ortamı bozulmadan korunabilecektir. Ayetin devamında da bahsettiği gibi şeytan bu vesileyle, insanların arasına girerek bir ayrılık yapamayacaktır. İnsanlar arasındaki iyi münasebetler yerini çekişmelere, kavgalara bırakmayacaktır.

İbn Kesir, bu ayetin tefsirinde; “Müminler, birbirleriyle olan konuşmalarında hitaplarında ve sözlerinde en güzel söz ve ifadeleri kullanmak zorundadırlar. Aksi takdirde şeytan, onların arasını açar, sözü fiile döndürür ve aralarında düşmanlık ve çatışma meydana getirir. Bunun için hiçbir Müslüman kardeşine sert ve kaba söz söylememelidir.”²⁰⁹ demektedir.

Buradan da anlaşılmaktadır ki, bir din eğitimcisi, muhatabına karşı her zaman güzel söz söylemeli, onlara karşı düşmanca tavır takınmamalıdır. Kişilere değil, yanlışlara karşı tavrını koyabilmelidir.

Din eğitiminde güzel söz ve davranışların önemini hiç kimse inkâr edemez. Üslup ve muhtevası güzel bir konuşma ve yaklaşım tarzı her zaman karşıdakini yumuşatacaktır. Yukarıda bahsedilen ayetten hareketle hiçbir zaman kötü, kaba söz söylenmemeli ve asla argo kelimeler kullanılmamalıdır.

---

²⁰⁵ Celal KIRCA, a.g.m., s. 16.

²⁰⁶ Ali ÖZEK, Hadislerle Ahlaki Davranışlar, Hisar Yay., İstanbul, Trs., s. 194

²⁰⁷ K. Kerim, İsrâ, 17/ 53.

²⁰⁸ K.Kerim, İsrâ, 17/ 53.

²⁰⁹ İbn Kesir, Muhtasar Kur’an’ı Kerim Tefsiri, Çağrı yay.,C.3, İstanbul 1990, s. 1290

Hız. Peygamber “ *Beyanda sihir vardır*²¹⁰” sözüyle, güzel sözün gücüne vurgu yapmaktadır. İnsanları kınayıcı, yerici ve hicvedici sözleri kesinlikle yasaklamaktadır. Güzel söz ve konuşmayı sadakadan saymaktadır.²¹¹ Ayrıca atasözlerimiz arasında yer alan “*Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.*” sözü de bunu desteklemektedir. Güzel konuşma ve nazik tavır din eğitiminin temel metodları arasında yer almaktadır.

3- Düşündürme ve Akıl Yürütme

Kur’an’ı kerimin önemle üzerinde durduğu konulardan biri de, insanların düşünmesi, aklını kullanması ve bu iki vasıta aracılığıyla gerçeğe ulaşmasıdır. İnsanın akıl sahibi bir canlı olduğu ve öteki canlı türlerinden akıl gücüyle ayrıldığı fikri, Aristoteles’ten beri çeşitli düşünürler ve filozoflar tarafından vurgulanmıştır. İnsan düşünme ve bilme yeteneğinin yanı sıra, bilme ve ayırt etme özelliğine, seçme özelliğine de sahiptir. Biyolojik ve psikolojik varlığının bilme ve seçme gücüyle bütünlenmesi, onu ahlaki ve entelektüel bir varlık kılmaktadır.²¹²

“Tefekkür” mastarı, üç harfli olan “Fikir” kökünden türemiştir. “Fikir” ise, bir şey hakkında ham düşünce üretilmesi demektir.²¹³ Düşünme, beynin direk olarak yaptığı bir tepkidir. Beynin işleyişi, sadece dış uyaranlardan gelen bir varlığa tâbi değildir. Dış uyarıcı olmadan da beyin, düşünme faaliyetini yapmaktadır. Örneğin, yorgun bir insan düşüncecek bir hali olmasa da kafasında bir yığın sorular dolaşır; ya da uykusunda bir takım rüyalar görür. Bu da, beynin sadece dışardan maddi bir uyarıcıyla değil de, o uyarıcının bıraktığı manevi izler ya da sembollerle de hareket ettiğinin göstergesidir.²¹⁴

Konuya Kur’an açısından baktığımızda, Kur’an’ın “fikir” ve “tefekkür” kavramlarını, beynin bilinçli sürecine ait faaliyetler olarak kabul ettiğini hemen görmekteyiz. Çünkü Kuran’ın muhatabı, bilinçli insandır. Gerek inançla ilgili, gerekse ahlak ve hukuki kurallarla ilgili bütün konularda, daima insanın aklına hitap etmiştir. İnsanların her konuda çok yönlü ve kapsamlı bir şekilde düşünmelerini istemiştir.²¹⁵

---

²¹⁰ Buhari, Nikâh 47, Müslim, Cuma, 47.

²¹¹ Ahmed B. Hanbel, Müsned, 5/ 154.

²¹² Ana Britannica, c. 11, İstanbul 1985 s. 20

²¹³ Lisanül Arab, c. 7, s. 146

²¹⁴ Lütfi ÖZTABAĞ, Yeni Psikoloji, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973 s. 47-48

²¹⁵ Kemal IŞIK, Mutezilenin Doğuşu ve Kelami Görüşleri, Ankara, 1967, s. 12

Akıl ise, anlatmak, bilmek, çocuğun temyiz çağına ulaşması, devenin dizini büküp bağlamak manasına gelen²¹⁶ Arapça bir kelimedir. İnsandaki zihni fonksiyonları hareket ettiren akıl, maddi bir niteliği olmayan gözle görülmeyen, fakat insanın kontrolünü hareket etmesini sağlayan manevi bir güçtür. Kur'an da akıl, düşünmek, anlamak, birleştirmek, bağ kurmak, kendini kontrol etmek anlamlarına gelmektedir.²¹⁷ Dolayısıyla aklın Kur'anda'ki bu tanımları, onun nasıl bir işleve sahip olduğunu da göstermektedir. Ayrıca akıl, insanı manevi körlükten ve ölümden kurtaran bir vasıta,²¹⁸ insanları murdar olmaktan kurtaran en önemli bir değerdir.²¹⁹

İnsan olmanın en belirgin özelliği, duylara ve akla sahip olmasıdır. Ayetlerde, göz, kulak ve kalbin birlikte zikredilmesi duysal ve akli etkinliğin bütünlüğüne işaret etmektedir. İnsan akli sayesinde birçok keşiflerde bulunmuş, yeni şeyler icat etmiş ve bugünkü konumuna gelmiştir. Bunun içindir ki, en belirgin özelliği olan akli kullanmayı terk edeni Allah, hayvanlıkla²²⁰ nitelemiş, insanın önce Kur'an ayetleri hakkında, sonra da kendi ve çevresinde olan olaylar hakkında düşünüp, olayların gerçeğini araştırmasını ve inanmasını istemiştir.²²¹

Kur'an bir yandan insanları düşünmeye zorlayıp şartlanmayı, taklidi ve bir şeye körü körüne bağlanmayı yasaklarken, diğer yandan da vermiş olduğu örneklerle insanların akıl yürütme kabiliyetlerini geliştirmeyi ve olayları akıl süzgecinden geçirmeyi hedeflemiştir.²²²Düşüncesizce ve akledilmeden yapılan her olay taklitle sonuçlanacaktır.

Kur'an ise insanı taklitten kurtarmak için mücadele eder. Çünkü taklit, insan aklının yaratılış amacını yerine getirmesine engel olmaktadır. Bunun içindir ki Kur'an, atalarına uyduklarını, onları taklit ettiklerini söyleyen müşriklerin, söylediklerini kabul etmemiş ve taklidi kuvvetli bir şekilde yıkmıştır. Taklit eden insanı neyi niçin taklit

---

²¹⁶ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e., s., 46.

²¹⁷ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e., s. 47.

²¹⁸ K.Kerim, Fatır, 35/ 19- 22.

²¹⁹ K.Kerim, Yunus, 10/ 100.

²²⁰ K.Kerim, Araf, / 179; Furkan, 25/ 43- 44.

²²¹ Yusuf Şevki YAVUZ, Kur'an'ı Kerimde Tefekkür ve Tartışma Metodu, Gümüş Bsmv., Bursa 1983 s.

51

²²² İlhan KUTLUER , İslam'da Bilgi Kaynağı Olarak Akıl, İslama Giriş, D.İ.B. Yay., 2. Bsk, Ankara 2006 s. 46

ettiğini bilmez. Kur'an'ı kerim, körü körüne taklidin yanlış olabileceğini, onun için insanların akletmesi gerektiğini önemle vurgulamaktadır.²²³

Çünkü İnsanı inanmaya götüren yollardan biri de aklı ve düşüncesidir. Kuran, düşünme ve akıl yürütme ile ilgili olan “nazar”, “tedebbür”, “tefekür” gibi kavramlarla birlikte, “akıl” ve onunla ilgili kavramları çokça zikrederek, insanoğlunu adeta düşünmeye zorlamıştır.

O, insanları, tabiatın değişmez kanunlarını araştırmaya, bu kanunların nasıl seyrettiğini düşünmeye ve böylece düşünerek hayata geniş bir ufuktan bakmaya davet etmektedir. Bu olaya çok önem vererek, tabiat olaylarını kendi varlığının ve kudretinin bir delili olarak göstermektedir.²²⁴

Kur'an, ayetlerle, muhataplarını düşünmeye ve akletmeye davet ederken, aynı zamanda düşünme ve akletme metodunu da kendi içinde vermektedir. Akıl ve irade insana verilen en büyük iki kuvvettir. İnsan, bu iki olguyla yaradani tanıyacak ve ona kul olma vazifesini, bilinçli bir şekilde yerine getirecektir.

Akıl, insanı karanlıklardan kurtararak, aydınlığa geçiş için bir vasıtaadır. Böylece akıl, bilgiye bir anlam ve değer vererek ilahi nura ulaşacaktır. Maddi karanlık ve aydınlıkların kaynağını, meydana gelişini, öğrenerek gerçekler hakkında düşünecek ve doğru yolu bulacaktır. Nefsin arzu ve isteklerini denetleyecek, zulüm ve karanlıkları aydınlatan bir güç olarak, Kur'anî eğitim sürecinde ve din eğitiminde son derece önem arz etmektedir.

Bu sebeple din eğitimi, aklın fonksiyonlarını kullanmayı sağlayacak, eğitimsel muhteva ile insanları aydınlatmalı, insanlara doğru düşünmeyi öğretmeli, doğru düşüncenin neticesi olarak doğru davranışlar yapmayı hedeflemelidir.

4- Müjdeleme ve Kolaylaştırma

Kur'an'ın istediği ve öğrettiği hayatı yaşamayan, Allah'a hakiki manada kul olamayan, günah işleyen insanlar için ,Kur'anın genel bir tavrı da müjdeleme ve onları ilk anda korkutmamaktır. Eğitilmemiş bir insan, nefsinin etkisiyle bir suç işlerse bu onu muhakkak rahatsız eder ve bundan dolayı vicdan azabı çeker. Onun için yaptığı bir hatadan dolayı ya da işlediği bir suçtan dolayı onu kınamak ya da korkutmak, ona aksi tesir eden yanlış bir harekettir. . Böyle bir hareket ancak o insanı daha da içine

---

²²³ K.Kerim, Bakara, 2/ 170.

²²⁴ K.Kerim, Casiye, 45/ 3- 6; Rum, 30/ 24.

kapatacak ve suçluluk duygusuna kendisini iyice kaptırarak psikolojik bir bunalıma itecektir. Bu ise kur'anın asla tasvip etmeyeceği bir durumdur.²²⁵

Allah, kullarına en büyük müjdesini, “*merhametinin, gazabını geçmesi*”²²⁶ ’sözünü vermektedir. O, insanı işlediği suçtan dolayı hemen cezaya çarptırmayarak²²⁷ insanların, günahlarından dolayı Ümitlerini kesmemeleri gerektiğini²²⁸ çünkü rahmetinin her şeyi kuşattığını²²⁹ söyleyerek, insanlara bir yol çizmiş ve müjdeleme ve ümitsizliğe düşmeme metodunu eğitimcilerle öğretmiştir.

Hız. Muhammed’in hayatına baktığımızda müjdeleme ve kolaylaştırma prensibine her zaman riayet ettiğini görmekteyiz. O, doksan dokuz kişiyi öldürüp, vicdan azabı çeken birinin kurtulmak ümidiyle bir din adamına başvurduğunu, fakat o din adamının ona karşı umut verici konuşmayıp, hiç kurtulma şansının olmadığından bahsettiğini ve o adamında ümitsizliğe düşerek din adamını da öldürdüğünü, vicdanının yine rahatsız olduğunu başka bir din adamına gittiğini ve o din adamının ona ümit vererek, içinde bulunduğu ortamı terk etmesi gerektiğini böylece kurtuluşa ereceğini söylediğini anlatarak²³⁰ müjdeleme ve ümit verme metoduna dikkatleri çektiğini görmekteyiz.

Özellikle günümüzde artan korku, ümitsizlik, endişe ve çaresizlikler, insanı içinden çıkılmaz bir batağa sürüklemektedir. Burada, insanlara verilecek müjdenin önemi ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz ki korkutmak da ilahi bir metottur. Ancak, bunalan ve yaptıkları hatalardan dolayı vicdan azabı çeken insanlar için en etkili ilaç müjdeleyerek onları rahatlatmak, onlara umut vermek ve içinde bulunduğu bunalımdan kurtarmaktır. Kur'anın eğitim metodu budur. Hız. Peygamberin pratik hayattaki uygulamaları Korkutmadan, kolaylaştırıcı ve müjdeleyici bir tavırla muhatabına yaklaşmaktır.

Din eğitiminin amacı, öncelikle insanlardaki her türlü duygunun eğitimini sağlamak, sonra duygular arası bağları kurmaktır. Duyguları eğitilmemiş ve kontrol altına alınmamış, denge kurulmamış bir insanın hata yapması ve günah kazanması

---

²²⁵ Celal KIRCA, a.g.e., s. 26.

²²⁶ Buhari, K.Tevhid, 55.

²²⁷ K.Kerim, Fatır, 35/ 45.

²²⁸ K.Kerim, Zümer, 39/ 53.

²²⁹ K.Kerim, A2raf, 7/ 156.

²³⁰ Buhari, Enbiya, 54.

kaçınılmaz bir sondur. Bu tip insanları, tekrar hayata kazandırmak için, öncelikle içindeki vicdan azabından onu kurtarıp ona umut vermek ve daha sonra da, onu eğitmeye çalışmaktır.

İnsanları doğru yola ulaştırmak, onun getirdiği eğitim metotlarıyla mümkündür. İnsanı, iyiye, mutluluğa ve güzele götüren şeyleri insanlara haber vermek, korku ve nefretin aksine onları müjdelemek ve sevdirmek, din eğitimcilerinin en önemli metotlarından biri olmalıdır. Hz. Peygamber cahillikte ileri giden ve cehaletiyle örnek gösterilen o toplumu, kısa bir zamanda medeni, entelektüel bir toplum haline getirmiştir. Bu uygulamada müjdeleme ve kolaylaştırma ruhunun hâkim olduğunu çok açık bir şekilde görmekteyiz.

5- Mükâfat ve Ceza

Arapça bir kelime olan “mükâfat”, sözlükte, ödül, karşılık, hediye, armağan, iyiliğe iyilikle karşılık vermek anlamlarına gelmektedir.²³¹ Eğitim terimi olarak ise, genellikle, “iyi bir çalışma veya üstün bir beceri gösteren öğrenci, öğretmen veya yöneticilere verilen armağan” ifadesiyle tanımlanmaktadır.²³² Psikolojik açıdan mükâfat ise, çocukta ya da öğrencide, iyi hareketlerin tekrarını sağlamak amacıyla uyandırılan bir sevinç duygusudur.²³³ Bu açıdan baktığımızda her mükâfatın çocuk ya da öğrenci üzerinde çok önemli bir fonksiyonu vardır. Mükâfat, istenilen davranışların yapılmasını sağlayan bir özendirici ve davranışların yerleşmesini sağlayan bir pekiştiricidir.²³⁴

Eğitim faaliyetinin verimi ve başarısı için, insanlara bilgi, tutum ve davranış kazandırma geliştirme ve değiştirme amacıyla verilen maddi ve manevi nitelikteki ödüller, ilgi ve merakı artırmak, dikkat ve motivasyonu sağlamak üzere bir teşvik ve pekiştirme vazifesi görmektedir.

İnsanlara doğru bilgi, doğru düşünce ve doğru davranış kazandırma amacıyla mükâfat metodunu kullanan Allah, bu metodu, Rab sıfatı ile, insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için bir teşvik unsuru ve davranış kazandırma amacıyla kullanmakta ve eğitimcilere bir yol olarak göstermektedir. Başka bir deyişle mükâfat, insandaki

---

²³¹ Türkçe-Arapça Büyük Lügat, s. 374

²³² ALAYLIOĞLU Ruşen—Oğuzkan, Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü, İstanbul, 1976, s. 236

²³³ H.Fikret KANAD, Kısaltılmış Pedagoji, 2. Bsk., MEB. Yay., İstanbul 1976 s. 83

²³⁴ İ.Ethem BAŞARAN, Eğitim Psikolojisi, Ankara 1984, s. 235

olumlu ve güzel davranışları tebrik ve takdir etmek suretiyle, o davranışın her zaman yapılmasını ve güzel davranışların sürekli tekrarını amaçlamaktır.²³⁵

Kur'an'ın en büyük ideali, insanları doğru yola sevk etmek, iyiye ve güzele çağırmaktır. İnsanlar yaratanını iyi tanıyıp onun istediklerini bilmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğe sahip olan insan, öncelikle Kuran'ın bilgisiyle kendini donatmalı, daha sonra bütün insanlığa faydalı olmanın yolunu aramalıdır. Dünya ve ahiret dengesini amaçlayan Kur'an, insanların, iyi işler yapabilmesi için öncelikle kendilerini yetiştirmelerini, ilahi öğretiye kulak verip onu anlamalarını istemektedir. İnsan, ancak bu öğretiyi iyi öğrenip doğru anlamlandırdığı zaman Kur'an'ın istediği insan tipine kavuşacaktır. Kendini ilahi öğretilerle donatan insan, daha sonra iman ve bilginin ışığıyla insanlara faydalı olabilecektir. Temel öğreti iman etmek ve sonra da Salih amel işlemektir. Böylelikle, iman nuru ve güzel davranışlarla hem kendini, hem de insanlığı aydınlatan kişiye Kuran en büyük mükâfatı vermektedir.²³⁶

Kur'an, genel olarak "mükâfatın" yanında "ceza" metodunu da kullanmaktadır. Bu metodun amacı korkutma, sakındırma tehdit etme ve ikna etmektir. Genel olarak ceza, "Belli bir davranışın tekrarlanmasını önlemek veya işlenen bir suçun önünü almak amacıyla, bir kimseye veya bir takım insanlar hakkında alınan maddi veya manevi tedbir"²³⁷ olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, "suç işleyen kimseye, eğitime, ıslah etme veya başkalarına örnek olmak gibi amaçlarla, işlenmiş suçun derecesine göre çektirilen acı"²³⁸ şeklinde ifade edilmektedir. Psikolojik olarak ceza ise, "üzüntüyle sonuçlanan herhangi bir durum"²³⁹ şeklinde ifade edilebilir. Pedagojik açıdan ise ceza, "kişiyi istenmeyen davranıştan alıkoymak için önleyici tedbir ve istenmeyen davranış yapıldıktan sonra bu davranışın tekrar edilmemesi için konulan yasaklardır."²⁴⁰

Cezanın amacı yanlış davranışlardan uzak tutmak, bu davranışların tekrarına engel olmaktır. Yanlış bir davranışın işlenmesine karşılık verilecek bir ceza neticesinde, hem bu davranışın yanlış olduğu öğretilen, hem tekrarından sakındırılacak, hem de

---

²³⁵ M. Emin AY, Din Eğitiminde Mükâfat ve Ceza, Nil yay., İzmir 1994 s. 25

²³⁶ K.Kerim, Tin95/ 6.

²³⁷ Pars TUĞLACI, Okyanus Ansiklopedik Sözlük, İstanbul 1972, s. 401

²³⁸ Oğuzkan-Ruşen ALAYLIOĞLU, a.g.e., s 43.

²³⁹ Pars TUĞLACI, a.g.e., s 401.

²⁴⁰ İ. Ethem BAŞARAN, a.g.e. s. 235.

başkalarının böyle yanlış hareketlere yönelmesi engellenecektir. Bu yönden cezanın caydırıcı olduğunu söylememizde mümkündür.²⁴¹

Ceza gelişigüzel değil, son derece bilinçli bir şekilde verilmelidir. Cezanın etkisini önceden kestirmemiz mümkün olmadığı için, cezanın uygulanmasında değişik sakıncalar olabilmektedir. Onun için cezanın fonksiyonu, insana “ yaptığını bir daha yapma” mesajını vermek olmalıdır.²⁴²

Kur’an’da Allah, insanın fitratında olan korku, duygusunu harekete geçirmekte ve peygamberlerden de bunu uygulamalarını istemektedir. Korkutma, insanların fitratında bulunan korkma duygusunu harekete geçirmektedir. Bu duyguyu harekete geçiren etmenler ise din, hukuk ve ahlak kurallarıdır. Özellikle din eğitimindeki dini ve ahlaki kurallar daha ön plandadır. Hem bu dünyada hem de ahirette cezalandırılma korkusu, insanı kötülük yapmaktan, kanunlara karşı gelmekten büyük ölçüde korumaktadır. En büyük korku şüphesiz Allah korkusudur. Allah’tan korkan kişi suç işlemekten ve günaha girmekten her zaman uzak kalır. Allah korkusunun yanında, cehennem korkusu da insanları etkilemektedir. Yine ölüm korkusu da insanların hal ve hareketlerine çeki düzen vermesi açısından çok büyük tesir etmektedir. Ölüm ve ölüm sonrası ahiret hayatı insanların uyarılmasında en büyük etkenlerden birisidir. Kur’an bu etkeni en güzel biçimde sergilemektedir. İnsanları kıyamet alametleriyle, ölüm ve ölüm sonrası hayatla, cehennem azabı ve ateşiyle korkutur. Böylece insan fitratında mevcut olan korkuyu harekete geçirerek, insanlara uyarı ve ikazda bulunur.²⁴³

Kur’an cezayı en son çare olarak görmektedir.²⁴⁴ Buna rağmen, insanların inkâr karanlığına düşmemesi için bir korkutma ve caydırma aracı olarak, kalbin mühürlenmesi, gözlere perde çekilmesi, büyük azap²⁴⁵, cehennem,²⁴⁶ hidayete ulaşamama,²⁴⁷ kurtuluştan mahrum kalma,²⁴⁸ affedilmeme,²⁴⁹ Allah’ın sevgisinden yoksun kalma,²⁵⁰ lanetlenme,²⁵¹ dünya ve ahirette rezillik,²⁵² Allah’ın dostluk ve

---

²⁴¹ M. Emin AY, a.g.e. , s. 27.

²⁴² Doğan CÜCELOĞLU, İnsan ve Davranışı, Remzi kitabevi, İstanbul 1998, s. 159

²⁴³ Celal KIRCA, a.g.e. , s. 28

²⁴⁴ K.Kerim, Nisa4/ 34.

²⁴⁵ K.Kerim, Bakara, 2/ 7.

²⁴⁶ K.Kerim, Bakara, 2/ 39.

²⁴⁷ K.Kerim, Bakara,2 / 258.

²⁴⁸ K.Kerim, En’am, 6/ 2.

²⁴⁹ K.Kerim, Nisa4/ 168.

²⁵⁰ K.Kerim, Ali İmran, 3/ 32.

yardımını esirgemesi²⁵³ gibi ikna niteliği taşıyan cezaları ortaya koymak suretiyle eğitim sürecindeki amaç olan, insanları aydınlığa çıkarmayı, karanlıkları meydana getiren davranışlardan uzak tutmayı, Allah, bu metotla gerçekleştirmektedir.

Din eğitimi açısından olaya baktığımızda, insanlara güzel davranışları kazandırma, manevi açıdan aydınlığa götürecektir bilgi birikimini sağlama, doğru düşünme yetisini insana kazandırma ve doğruya teşvik etme, insanları iyi davranışlara özendiren, kötü davranışlardan sakındırma adına ceza ve mükâfat metodunu kullanmamız gerekmektedir. Burada önemli olan nokta ise, mükâfat ve cezanın doğru yerde, doğru zamanlamayla yapılması ve nefsi arzulardan uzak eğitim amacını taşımasıdır.

6 - Kişisel Farklılıklara Dikkat Etmek

Toplum, birbirinden farklı kişilerden meydana gelmiştir. Her insanın da kendine özgü farklı psikolojik ve biyolojik yapısı mevcuttur. Eğer herkes aynı yapıya sahip olsaydı, bir kişide bulunan bir biyolojik ya da psikolojik herhangi bir özellik diğer insanlarda da mevcut bulunurdu. Bu da ortaya çıkan sonuçların herkeste aynı olacağı genel-geçer bir hal alırdı.²⁵⁴

Kur'an'da, hâkimiyet, savaşıma, cimrilik, nankörlük, korku, sevgi, gibi olumlu ve olumsuz özellikler insanın fitratında her kişide farklı yoğunluklarda mevcut olduğu ifade edilmektedir.²⁵⁵

İnsanoğlu her zaman için günah işlemeye meyillidir. Fitratında bulunan “fücur” insanın, günah işlemeye yatkın ve açık olma özelliğini ve psikolojik açıdan karanlığı meydana getiren kötü fiilleri işleyebilecek özellikte yaratıldığı bir göstergesidir. Ancak insanoğlu bu olumsuz özelliklerinin yanında, manevi dengeyi kuracak olumlu özelliklere de sahiptir. Bu özelliğin en başta geleni ise takvadır. Takvanın bilgi ve akıl ile peygamberin örnek hayatı ve güzel davranışlarının örnek alınmasıyla, kişinin fitratında bulunan olumsuz özellikler kaybolacaktır. Takva, fücur'a

---

²⁵¹ K.Kerim, Bakara, 2/ 89.

²⁵² K.Kerim, Bakara, 2/ 114.

²⁵³ K.Kerim, Bakara,2/ 270.

²⁵⁴ Abdullah ÖZBEK, İslam Eğitiminin Özelliklerine Genel Bir Bakış, S.Ü.İ.F.Dergisi, Sy. 3 yıl, 1990, s. 279

²⁵⁵ K.Kerim, Şems, 91/ 7.8.9.

baskın gelip onu kontrolü altına alacaktır. İnsanın doğasında bir güç olan takva, eğitim sayesinde bir işlev kazanarak fiil haline gelmektedir.²⁵⁶

Eğitimde amaç, insanları bizzat ferdi farklılıkları göz önünde bulundurularak eğitmek ve hayata hazırlamaktır. Aynı kültür ve çevrede yaşayan insanlar, aynı çevresel faktörlerin etkisi altında buldukları halde farklı olaylardan etkilenebilmektedir. Bu durum onların kişisel özelliklerinden meydana gelmektedir. Bu açıdan baktığımızda, bir kimsenin temel kişilik özellikleri, bize onun dini tutumu ve davranışları hakkında da bilgi verebilir.²⁵⁷ Hiçbir zaman normal zekâdaki bir çocukla, dâhi çocuk eşit tutularak, ikisine de eşit, aynı derecede ve metotlar kullanılarak eğitim hizmeti verilemez. Böyle bir işlem yapıldığı takdirde her iki taraf içinde bir haksızlık söz konusu olur.

İnsanlara gerçekleri kabul ettirebilmek için, iyi tanınmalı ve iyi tahlil edilmelidir. Kişisel farklılıklar her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Hz. Muhammed'in eğitim anlayışında bu sisteme gereken şekilde dikkat edilmiştir. Kendisine yöneltilen sorulara anlaşılır şekilde cevap vermesi, insanların seviyelerine uygun anladığı dilden konuşması ve bazen de iyi anlaşılması için konuyu üçer sefer tekrar etmesi²⁵⁸ bu metod verdiği önemi ortaya koymaktadır. Bazen onlara dua ederek duygu ve hissiyatlarını okşuyor, kimi zamanda onları överek gururlarını okşayarak onlara verdiği değeri açıkça ortaya koyuyordu. İnsanların duygu dünyalarına girerek onları başka zamanlara götürmek de Hz. Peygamberin insanlara davranış metotlarından biriydi.²⁵⁹

Hz. Muhammed, gönderdiği eğitimcilerde, muhataplarını tanımalarını ve ona göre hareket etmesini öğütlemiştir. Bir defasında Yemen'e öğretmen olarak gönderdiği Muaz b. Cebel'e şöyle tavsiyede bulunmuştur. *“Sen ehli kitap olan bir topluma gidiyorsun. Onları önce, Allah'tan başka ilah olmadığına, benimde onun rasulü olduğuma şahadet getirmelerine davet et. Eğer bunu kabul ederlerse, kendilerine bildir ki, Allah onlara her gün ve gecede beş vakit namazı farz kılmıştır. Bunu da kabul ederlerse, onlara bildir ki, Allah, kendilerine zenginlerden alınıp fakirlerine verilecek bir zekât farz kılmıştır. Şayet bunu da kabul ederlerse, sakın mallarının en kıymetli olanından alma. Mazlumun bedduasından da korun. Çünkü mazlumla Allah arasında perde yoktur.”* Buradan da anlaşılıyor ki Hz. Muhammed, insanların itikat sistemini göz önünde

---

²⁵⁶ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e., C.1, s. 236- 238.

²⁵⁷ Mevlüt KAYA, a.g.e. , s. 52.

²⁵⁸ Mehmed SOFUOĞLU, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: 1/251.

²⁵⁹ Seyfullah KARA, a.g.m. , 66

bulundurarak, onların içinde bulunduğu duruma göre hareket etmesini, görevlisine emretmektedir. Bu da onun, insanların içinde bulunduğu duruma göre hareket ettiğinin göstergesidir.²⁶⁰

İnsanlara anlayabilecekleri dilde, seviyelerine uygun konuşmak eğitimcilerin dikkat etmesi gereken bir husustur. Hz. Muhammed, bıkkınlık vermemesi için, insanların psikolojik durumlarını da dikkate almaktadır.²⁶¹ Kimseyi üzmeden, kırmadan ve anlayacağı dilde, dinin öğretilerini insanlara anlatarak hedefine ulaşmıştır.

7- Terğib ve Terhib*

İnsan doğası gereği, kendisine fayda sağlayacak etki ve fiilleri yapmaya, kendisine zarar verecek etkilere de kaçınmaya yatkındır. Çağdaş psikologlar bu olayı doğrulayacak nitelikte birçok deneyler yapmışlardır.²⁶²

Kur'an, Allah'ın birliğine öğretmek için yaptığı çağrıda, cennet nimetlerinden inananların faydalanmasını sağlayacak olan sevap hususunda Terğib etmek, cehennem ateşinden kâfirlerin başına gelecek ceza ve azaptan terhib etmek suretiyle insanların motivasyonlarını uyarmaya özen göstermektedir.

Cennet nimetlerini anlatan Terğib ayetleri, inananlara, bu nimetleri elde etme idealini uyandırarak, onları doğru yola, takvaya itmektir. Böylece, ibadetler, iyilikler ve cennet ehlinden olma idealiyle Allah ve Rasülünün hoşuna gidecek davranışlar yapmak için birbirleriyle yarışacaklardır. Cehennem azabını anlatan terhib ayetleri de, kâfir, münafık ve Allah'ın öğretilerine karşı gelen, isyankâr kulları bekleyen azabı hatırlatarak, insanların iç dünyasında bir korku uyandıracaktır. Böylece bu azaba düşmemek için günah işlemek, isyan etmek ve Allah ve Rasülünün hoşuna gitmeyecek fiillerden uzak durmalarını sağlayacaktır.

Kur'an ve hadislere baktığımızda bu iki metoda sıkça rastlamamız mümkündür. Kur'an'da, iyi iş yapanlar, Allah'a davet edenler ve Müslüman olduğunu söyleyen kişiler övülmektedir. Kötülükleri güzel sözlerle savuşturanlar övülerek böyle bir durumda olanların düşmanlarının bile dost olacağından bahsedilmektedir.²⁶³ Ayrıca,

---

²⁶⁰ Abdullah ÖZBEK, Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed, Esra Yay., 2. Bsk, Konya 1991 s. 133

²⁶¹ Abdullah ÖZBEK, a.g.e. , s. 280

* Terğib-Terhib: iyiliklere teşvik ve kötülüklerden sakındırmaktır. Bkz. Ahmet Gelişgen, Dini kavramlar Sözlüğü, "Terğib- terhib" maddesi, Di.B. yay. 3. bsk. , , Ankara, 2007, s. 653

²⁶² Osman NECATİ, Kur'an ve Psikoloji, Çev: Hayati AYDIN, fecr Yay., Ankara 1998, s. 140

²⁶³ K.Kerim, Fussilet, 41/ 83.

Allah'a davet yapacak kişinin güzel öğütlerle, hikmetlerle çağırılması²⁶⁴ emredilerek böyle bir uygulamayla hem davetin amaç ve metodunu belirlemekte, hem de bu davetin güzel neticeler vereceği müjdesini vermektedir.²⁶⁵

Hız. Muhammed ise üç sınıf insandan bahsetmektedir. Bunlardan ilki "kibrinden elbisesini yerde sürüyen" ikincisi, "verdiğini başa kakan" üçüncüsü ise, "yalan yere yemin ederek ticarete fiyatı yükselten" diye ifade etmektedir. Kıyamet gününde Allah'ın onlarla konuşmayacağından ve onlar için elim bir azap olduğundan bahsederek, insanları bu kötü alışkanlıklardan vazgeçirme mücadelesine girmektedir.²⁶⁶

Kur'an ne İslam'ın kabulü için, insanları, cehennem azabından korkutmak için onları terhib etmek istemiş, ne de cennet nimetlerinden istifade etmeleri için için bir yola girmiştir. Tek başına Terğibi kullanmak ya da, tek başına Terhible hareket etmek bir davranış için istenilen yararı vermemektedir. Çünkü tek başına Terhible hareket edilirse, insan psikolojisi üzerinde aşırı bir korku meydana getirmek suretiyle Allah'ın rahmetinden ümidi kesme yoluna götürecektir. Tek başına Terğibi devreye sokmak ise ilgisizlik ve gafleti doğurarak insan üzerinde bir lakaytlık ve gereksiz bir rahatlığa insanı sevk edecektir. Buna bağlı olarak da kişi, Allah'tan olmadık şeyleri temenni edecek ve gereksiz hayal ve ümide kapılacaktır. Bunun için Kur'an insanları, iki güçlü motivin altına almaktadır. Allah'a karşı ümit insanları, ibadet, sorumluluk, güzel ameller işlemeye sevk ederken, Allah'ın azabından korkarak da, günah, isyan ve dinin yasakladığı şeylerden kaçınma hissini uyandıracaktır. Böylece Kur'an insana, bir yaşam düzeni, düşünce ve davranış biçimi ve bir hayat tarzı sunmaktadır. Bu yöntemle de insan, Allah ve Rasülünün emir ve nehiyelerine psikolojik olarak hazır hale gelmektedir.²⁶⁷

Kuran'daki ki Terğib ve terhib, ikna esasına dayanır. Dolaylı ya da doğrudan Allah'a ve ahirete imanı konu alır. Seslendiği kişiler ise müminlerdir. Buda Terğib ve Terhibin tebliğ vasıtası değil, eğitim vasıtası olduğunun göstergesidir. Bu iki metotta açık bir şekilde cennet nimetlerinin tasviri ve cehennem azabının tasviri vardır. Terğib

---

²⁶⁴ K.Kerim, Nahl, 16/ 125.

²⁶⁵ Terğib ve Terhible ilgili ayrıca Bkz. K.Kerim; Secde, 32/ 16; Bakara, 2/ 81- 82; Ali İmran, 3/ 196- 198 Maide,5 9/ 10, Ta-Ha, 20, 74/ 75, Hac, 22/ 50- 51; Rum, 30/ 14, 16; Hud, 11/ 52, Nuh,71/ 10- 12

²⁶⁶ Abdullah ÖZBEK, a.g.e. , s. 234.

²⁶⁷ Osman NECATİ, a.g.e. , s. 141.

ve Terhib, duyguları ve vicdanı etkilediği için islam eğitimindeki hedefler arasında yer almaktadır.²⁶⁸

8- Tartışma Metodu

Tartışma metodu, bir konu yada problem üzerinde birlikte konuşarak ya da fikir alışverişi yaparak sorunun giderilmesi için gerekli olan çözüm yolunu aramaktır.²⁶⁹Tartışmadaki temel amaç, bir konu üzerinde münazara ederek, değişik açılardan konuya bakabilme gücünün kazandırılmasıdır.

Kur'an'a baktığımızda, tartışmanın, cedelleşmenin yasak olduğuna dair ayetleri de görmekteyiz.²⁷⁰ İnsanların birbirleriyle çekişmelerinin kendilerine zarar verdiğini, güç ve kuvvetlerinde eksilme olduğunu belirten²⁷¹ayetler ve insanların Hz. Muhammed'e, gerçeği anlamak için değil de sırf mücadele edip ona zorluk çıkarmak için cedelleşme yaptığını belirten ayetler²⁷² mevcuttur. Ayrıca Hz. Peygamberin hadislerine baktığımız zaman da tartışmanın yasaklandığını görmekteyiz. Hz. Peygamber:“ Allah'ın en çok kızdığı kişi, mücadelede direnen kişidir ²⁷³” buyurarak tartışmanın kötü bir sonuca varacağını bizlere ifade etmektedir. Ayrıca; “Kim haklı olduğu halde tartışmayı bırakırsa, Allah adına, cennette bir köşkü kendisine garanti ederim.²⁷⁴” buyruğuyla da tartışmadan uzak duran kimsenin mükâfatına vurgu yapmaktadır. Yine tartışmanın, toplum için bir bozgunculuk ve tefrika ortaya çıkaracağını söyleyerek, tartışmadan şiddetle uzak durulması gerektiğinden bahseder.

Ancak her davet gibi İslam'ın daveti sırasında da birtakımı sorunlar ve islama itirazlarla karşılaştığı muhakkaktır. Bu açıdan baktığımızda, İslam'ında kendini savunmak için fikri tartışmalar yapması gerektiği görüşünü savunanlarda mevcuttur. Bu fikri savunanlara göre Kur'an, baştan sona kadar peygamberlerle kavimleri arasında bir fikri tartışmayla doludur. Bütün peygamberler, Hak dine saldıranlar ve onun fikirlerini çürütmek isteyen inkârcılarla mücadele etmişlerdir. Onların karşı çıktıkları savunma şekli, hakkı anlatırken batıl deliller göstererek batılı

---

²⁶⁸ Abdullah ÖZBEK, a.g.e. , s. 235.

²⁶⁹Abdullah ÖZBEK, a.g.e. , s. 175.

²⁷⁰ Yusuf Şevki YAVUZ, a.g.e. , s. 107.

²⁷¹ K.Kerim, Enfal, 8/ 46.

²⁷² K.Kerim, Zuhruf, 43/ 58.

²⁷³ Müslim, İlim, 2.

²⁷⁴ Ebu Davut, Sünen, Kitabul edep 7.

yıkma şeklinde olan tartışmalardır.²⁷⁵ Bunun dışındaki gerçekçi ve metoduna uygun yapılan tartışmalar Kur'an'da zikredilmektedir.²⁷⁶

Bu ayetleri genel olarak değerlendirdiğimizde, Hz. Peygamberin davet esnasında itirazlarla karşılaştığı zaman, en güzel şekilde mücadele etmesi gerektiğini, kendinden önceki peygamberlerin de ümmetleriyle tartışma yaptığını, hatta bu tartışmaların, karşı tarafı pes ettirecek dereceye vardığını ve tartışmanın güzel bir şekilde yapılması gerektiği sonucuna varmaktayız.

Ayrıca Kur'an, geçmiş peygamberlerin kavimleriyle yaptığı tartışmaları örnek göstererek, tartışmada bir metot belirlemiştir. Peygamber nezdinde bütün Müslümanlara, İslam'ı savunmak için tartışmanın yapılabileceğini öğretmiştir.

Kur'an'ın tartışma metodu belli şartlara göre yapılmıştır. Her şeyden önce tartışma da kesin delil ve gerçek bilgi olmalıdır. Hakkında kesin delil olmayan bir iddia gerçeklik bakımından bir değer taşımamaktadır. Onun için hakkında kesin delil olmadığı bir bilgi hakkında tartışmak anlamsız ve yersizdir. Ayrıca Kur'an, tartışırken peşin hükümlülükten sıyrılıp getirilen delilleri kabul etmeyi söyler. Kesin delil gösterildikten sonra hak kabul edilmezse bu inat, kibir ve dar düşünceden kaynaklanmaktadır. Tartışma yapılacak zemin uygun bir zemin olmalıdır. Eğer tartışma yapılırken, muhatap alaycı bir tavır takınıyorsa bu tartışmanın uygun zeminin olmayışı ve tartışmanın bir sonuca ulaşmayacağı kesindir.²⁷⁷ Çünkü yapılacak tartışma esnasında karşıt görüşlü kimselerin içtimai, kültürel durumları ve psikolojik durumu önem arz etmektedir.²⁷⁸

Özetle söylemek gerekirse Kur'an, gerekli olan yerlerde tartışmaya davet etmektedir. Kur'an'ın öğretmiş olduğu bu eğitim metodunu Hz. Muhammed bir beşer üslubuyla kullanmaktadır. Hz. Muhammed'in tartışmasında kaba söz, ayıplama, eğlenme, alay etme, karşısındakini küçük düşürme gibi davranışlar asla yoktur. Çünkü genel itibarıyla Kur'an'ın tartışma metodu bir "edep" dairesinde cereyan etmektedir.

Tartışma metodunun en önemli faydası, delilsiz, körü körüne bir fikrin kabul edilmemesi esasının öğretilmesidir. Aklın çalıştırılması, olaylar arasındaki bağlantıyı kurmak, düşünme ve münakaşa metodunun ortaya çıkarılması, karşıdaki insanı iyi dinleyerek istişare etmek, belirli bir konu üzerinde derinlemesine düşünmek

---

²⁷⁵ Yusuf Şevki YAVUZ, a.g.e. , s. 110.

²⁷⁶ K.Kerim, Nahl, 16/ 25, Hud, 11/ 32, Sebe, 34/ 24 Ankebut, 29/ 46.

²⁷⁷ K.Kerim, En'am, 6/ 68.

²⁷⁸ Hüseyin ATAY, Kur'an'da Münazara Metodu, A.Ü.İ.F.Der. Sy. 17, s. 259

ve zekâ derecesinin belirlenmesine yardımcı olmak, Kur'an'ın göstermiş olduğu ve Hz. Muhammedin, eğitim açısından uygulamış olduğu tartışma metodunun temel özellikleri arasında yer almaktadır.²⁷⁹

9- Model Alma Yoluyla Öğrenme

Başkalarını örnek alarak eğitilmek ve öğrenmek, önemli eğitim yollarından birisidir. Ana- Baba, öğretmen, dini şahsiyetler toplum içinde örnek alınacak kişiler olarak ilk sırada yer alırlar. Kültürümüzde yer alan “ Kız anadan görmeyince sofraya sermez”, “ üzüm üzüme baka baka kararır”, “körle yatan şaşkı kalkar” gibi atasözlerimiz de insanın hayatında birilerini örnek almanın etkinliğine dikkat çekmektedir. Genel anlamda eğitimin önemli bir bölümü örnek alarak öğrenmeye dayanır. İnsan, toplumun düşünce tarzını, örf, adet, gelenek ve göreneklerini, dil, din gibi değerleri ve daha pek çok kültürel unsurları bu yolla öğrenir.²⁸⁰

Davranışları örnek vererek insanları eğitmek, Kur'an'ın genel eğitim metodlarından biridir. Bunun için Allah, kimlerin nasıl örnek alınacağını açıklamıştır. Kur'an'ın özellikle üstünde durduğu ve isim yaparak vurguladığı örnek şahsiyetler peygamberlerdir. Bunlar arasında özellikle iki tanesi örnek gösterilmiştir ki, bunlarda Hz. Muhammed ve Hz. İbrahim'dir.²⁸¹ Hz. Muhammed, Kur'an tarafından insanlığa bir hayat tarzı, örnek bir insan, model bir şahsiyet olarak sunulmuştur²⁸². Ayrıca Hz. Muhammed, Kur'an'ın referans gösterdiği bir şahsiyet, tarihin yaşamına tanıklık ettiği ve Müslümanların asırlar boyu bir bilinçle tanıklık ettiği en büyük örnek kişidir.

Peygamberler bir beşerdir. Diğer insanlardan tek farkı, onlara vahiy gelmesidir. İnsanlık için her zaman örnek olmuşlardır. Peygamberlerin ahlak ve davranış düzeyleri yüksek olduğu için Kur'an, onları, insanlar için bir örnek ve uyulması gereken kişiler olarak göstermiş, hayat tarzları ve yaşantılarının, öğrenilmesi ve uyulmasını her zaman öğütlemiştir.²⁸³

---

²⁷⁹ Abdullah ÖZBEK, a.g.e. , s. 185.

²⁸⁰ Abdurrahman KASAPÖĞLU, Kur'an'da Üsve-i Hasene Kavramı- Model Alma Yoluyla Öğrenme, Diyanet İlmî Dergi, C. 42, sy. 3, D.İ.B. Yay., Ankara 2006, s. 34

²⁸¹ Abdurrahman KASAPÖĞLU, a.g.e. , s. 38.

²⁸² K.Kerim, Ahzab, 33/ 21.

²⁸³ Fazlur RAHMAN, Ana Konularıyla Kur'an, Çev, Alparslan AÇIKGENÇ, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 1996, s. 160

Hız. Muhammed, En büyük model Şahsiyet, rnek alınacak kimse olarak Kur'an tarafından övülmekte ve her zaman geçerliliği olan bir durum olarak söz edilmektedir. Çünkü O Allah'ın kendisine öğretmiş olduğu ilahi öğretileri, yalnızca insanlara aktarmakla kalmamıŐ, bizzat yaşayarak örnek olmuştur. Bir modelde bulunması gereken, söz-davranış uyumu kendisinde mevcuttur. Bu ğretileri dinleyen insanlar, insanlara söylediklerini bizzat kendisinin uyguladığını görünce Hız. Peygamberin yaŐantısından ve bilgilerin gerçekliğinden çabucak etkilenmiŐlerdir. Çünkü yapılması istenen davranışlar, yapılmasını öğütleyen kişi tarafından bizzat hayatında uygulanmaktadır. Bu da, insanların hem kolay öğrenmelerine hem de ikna olmalarına yardımcı olmaktadır. Bunun için Hız. Muhammed'in, inananlar tarafından örnek alınması bir tercih değil bir gerekliliktir.²⁸⁴

Hız. Muhammed, 23 yıl boyunca İlahi ğretileri insanlara, sözlü olarak anlatmıŐ ve gerektiğinde de pratik uygulamalarıyla insanlara göstermiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus Şudur ki; Kur'an, sadece Hız. Peygamber döneminde yaşamış, kişilere değil, evrensel niteliği bakımından, bütün insanlığa, Hız. Muhammed'e uyulmasını emretmiştir.²⁸⁵ çünkü Hız. Muhammed, kendi heva ve hevesinden söyleyen, kendi eğilimleri ve kendi nefsi istekleri doğrultusundan konuşan bir insan değildir.²⁸⁶ O vahiy gelmiŐ bir beşerdir.²⁸⁷ O bir beşer gibi evlenir, yeryüzü zevklerinden faydalanır, normal insanlar gibi sevinir ya da bir Şeye kızar, iyi bir arkadaş ve akraba, iyi bir ev reisi, ordulara komutan, aynı zamanda kendini tamamen ibadete vermiş biri gibi abid, davası uğruna her türlü faaliyeti yerinde ve zamanında hareket eden tüm zorluklara göğüs gerebilen bir Őahsiyettir. O Allah tarafından sürekli gözlenen biridir.²⁸⁸

Kendisini vahiy gelmesinin dışında, bir insan olarak vurgulayan Hız. Muhammed, ii hurma lifi dolu yastıkta yatan, peygamber olmasına rağmen vlmekten hoŐlanmayan, hayatında sadeliği seven, insanların dertleriyle dertleŐip, sevinçli zamanlarında onlarla glen, hastaları ziyaret eden, çocukları öpen, cahiliye toplumunda

---

²⁸⁴ Abdurrahman KASAPOĞLU, a.g.y. s. 40.

²⁸⁵ M. Sait ŞİMŞEK , Kur'an'ın Ana Konuları, Beyan Yay., İstanbul 1999, s. 108

²⁸⁶ K.Kerim, Necm 53/ 3.

²⁸⁷ Abdullah ÖZBEK, a.g.e., s 31.

²⁸⁸ Muhammed KUTUB, İslam Terbiye Metodu ve Ahlak Sistemi, Hisar Yay. 2. Bsk, İstanbul 1977, s.

değersiz varlık olarak görülen kadınlara selam vererek hak etmiş oldukları değeri veren Allahın eğittiği vahiyle hareket eden bir insandır.²⁸⁹

Aynı zamanda, dini tutum ve oluşumda, düşünce ve fikirlerin gelişiminde çevre faktörünün çok büyük etkisinin olduğu bilinen bir gerçektir. Bu anlamda çevre, resmi olmayan eğitim kurumu olarak adlandırılabilir. Çevrede her zaman etkin rol oynayan, ana-baba, okul, arkadaşlar, radyo, gazete, televizyon gibi çevresel faktörler her zaman için kişinin yetişme tarzına örnek teşkil etmektedir. Bu çevresel faktörlerin vermiş olduğu etkilerle kişiler iyi ya da kötü şekilde sunulan modeller olarak insanlara yansımada ve kişinin dinin tutum ve davranışlarında büyük etkileri olmaktadır.²⁹⁰

Özetle söylemek gerekirse, insanlar daima, çevresinde ahlâkı ve yaşantısıyla ün yapmış kişilere değer verir, onları örnek olarak gösterirler. İnsanlara dini değerleri öğretirken, görsel bir duyunun olması ve insanlara bunun sunulması önemlidir. Eğitim ve öğretimin her alanında olduğu gibi, dinî ve Ahlâki öğretimlerde de güçlü bir modele her zaman ihtiyaç vardır. Bu alanda model olabilecek insanlar, Allah'ın koyduğu ilkelere uyan, ilahi gerçekleri canlı bir şekilde gösteren kişiler olmalıdır. Bunların en önemlisi şüphesiz peygamberlerdir. Onlar, Kur'an'ın bütün öğretilerini yaşayan, ona uyan ve nasıl uyulması gerektiğini insanlara anlatan model şahsiyetlerdir.

Din eğitiminin ilk ve en önemli modeli Hz. Muhammed'dir. Kişilik eğitiminin merkezinde o vardır. Diğer insanlar, ilim ve fikir adamları, şehitler, gaziler, kahramanlar, ancak onun yaşam modeline ve hayat tarzına yaklaşabildiği ölçüde model olabilmektedirler.

Din ve ahlak eğitiminde örnek tutum ve davranış örnekleri çoğaltılmalı, bunların gözlenmesi imkânları sağlanmalıdır. Bu davranış modellerinin hayatlarını gözlemlemek fırsatı şüphesiz her zaman mümkün olmayabilir. Ama onları okumak, düşünmek dinlemek ya da hayallerini kurmak da örnek almada etkili olabilmektedir. Bu modeller tarihe mal olmuş kişilerdir. Hz. Peygamberin modeli, örnek hayatı, sadece kendi zamanını değil bütün çağları kapsamıştır. Kur'an, iyiye güzele ve gerçek imana insanları yönlendirmek için başta Hz. Peygamber olmak üzere Diğer peygamberleri de örnek alınacak bir model olarak insanlığa anlatmaktadır. Bu, Kur'an'ın eğitim yollarından biridir.²⁹¹

---

²⁸⁹ M. Ali KAPAR, Hz. Peygamber-Sahabe İlişkisi, S.Ü.İ.F.Dergisi, Sy. 12, Konya 2001 s. 8

²⁹⁰ Kerim YAVUZ, Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, D.İ.B. Yay, Ankara 1981 s. 50

²⁹¹ KUTUB Muhammed, Kur'an'ı Nasıl Okuyalım, Çev. Bekir KARLIĞA, Bir Yay. , 2. Bsk. , İstanbul 1983 s. 24

10. Soru-Cevapla Eğitim

İnsanlar bilmek istedikleri şeyleri sorarak öğrenirler. İnsan bilgisinin büyük çoğunluğu sorarak öğrendiği şeylerden oluşmaktadır.

Soru sorma, insan zihnini çalışmaya zorlaması, onu anlaşılabilir bilgilere götüren bir yol dolayısıyla sürekli kullanılmıştır.²⁹²

İnsanın en büyük özelliklerinden biri de meraklı olması, etrafında olup biten olayları devamlı öğrenme isteğinin olmasıdır. İnsan çocuk yaşlardan itibaren konuşmaya başladıktan sonra her şeyi sorarak öğrenme isteğini belirtir.

Soru-cevap metodunun bir diğer özelliği ise yaratıcı düşünme, ferdi teşebbüs kabiliyetini geliştirme, serbest konuşma ve kendine güveni insana kazandırmasıdır.²⁹³

Bu metod, Kur'an'ın en çok kullandığı metodlardan biridir. Ayrıca Kur'an, bilinmeyen bir konunun aydınlatılması hususunda her zaman soru sormaya teşvik etmiştir.²⁹⁴

Kur'an' baktığımızda belli kalıplar içinde sıkışmış, monoton soru kalıpları yoktur. Aksine çeşitli soru şekilleri vardır.²⁹⁵ Bazen soruyu başkaları sorar, cevabı Kur'an verir.²⁹⁶ Bazen, Kur'an sorar, başkaları cevap verir.²⁹⁷ Bazen de, sorularda cevapları da peygambere bırakılmaktadır.²⁹⁸

Bu anlamda baktığımızda soru-cevap metodu, kişilerin kendisini geliştirmesinde, yeni bilgilere ulaşmada, insanların özgürce düşüncelerini ifade edebilmelerinde ve kendilerine güven kazanmaları hususunda en önemli metodlardan biridir.

---

²⁹² Hacı Ali DEMİRLEK, a.g.e. , s. 88.

²⁹³ Abdullah ÖZBEK, a.g.e. , s. 172.

²⁹⁴ K. Kerim, Enbiya, 21/ 7; Nahl, 16/43.

²⁹⁵ Hüseyin ATAY, Kur'an'da iman Esasları, Ankara, Trs. S. 100

²⁹⁶ K. Kerim, Bakara,2/219.

²⁹⁷ K. Kerim, Enbiya,21/24; Neml, 27/63, Necm, 53/32.

²⁹⁸ K.Kerim, Karia, 101/ 1-5.

11 - Kıssalarla Anlatım

İnsan yaratılış itibarıyla kıssa dinlemeyi ve anlatmayı sever. O kıssayı kafasında canlandıran, hayalini kuran kimse adım adım, o kıssayı takip ederek kendini kıssanın içinde bulur. Ayrıca kıssalarda geçen olayları, tehlikelerden emin olarak izleyerek, aynı zamanda olayları bizzat kendi yaşar. Onun için Kıssada ruhları büyüleyen bir sihir vardır.²⁹⁹

Kur'an'da kıssa, diğer kıssalarda olduğu gibi bir edebi sanat amacı taşımamaktadır. Kıssa, Kur'an'ın asıl hedefini gerçekleştirme vesilelerinden biridir. Kur'an yapmak istediği daveti bazı metotlar dâhilinde yapmaktadır. Kıssada davet amacına hizmet eden, Kur'an'ı bir metottur.³⁰⁰

Kıssa, öğretim motivini uyardığı, dikkati çektiği için Kur'an'ın başvurduğu önemli metotlardan biridir. Kur'an, kıssalar arasında insanlara vermek istediği ilahi mesajları, peygamberlerin ve geçmiş elçilerin haberlerini, geçmiş ümmetlerdeki Allah'a karşı gelen, isyanda bulunan kavimlerin başlarına gelenleri ya da öğretmek istediği ilahi mesajları, dini akideleri ve öğreteceği hikmetleri içinde barındırır.

Kıssa içinde anlatılan olaylar, bu olayların aktörleri, yaşanan olayları anlatarak, dinleyicilere bir yol gösterir. Dinleyenlerin akıl ve duygularına etkide bulunarak onlara vermek istediği dersleri, ilahi mesajları, yüksek öğretileri akıl ve nefislerine aktararak, kişileri psikolojik olarak eğitime hazır hale getirir.³⁰¹

Birçok kişi, oyun izlerken ya da dinlerken, oyun kahramanıyla kendini bir tutmaktadır. Özellikle beğenilen ve sevilen bir kişiyi herkes kendine örnek olarak, kendini onun yerine koyar. Kıssada da durum böyledir. İnsan içinde bulunduğu ortamdan uzaklaşarak kıssanın anlatıldığı mekâna ve zaman doğru bir yolculuğa çıkar. Kıssada geçen olay kahramanları ile birlikte hayal dünyasında o anları canlı olarak yaşar. Böylece kıssa insan psikolojisinin doğru yönde ve olumlu biçimde kullanılmasına zemin hazırlar. Bu psikolojik ve eğitici yönünden dolayı kıssa, güçlü bir eğitim vasıtasıdır.³⁰²

---

²⁹⁹ Muhammed KUTUB, İslam Terbiye Metodu ve Ahlak Sistemi, Çev. Ali ÖZEK, Hisar Yay., 2:Bsk, İstanbul, Trs., s 271

³⁰⁰ Seyyid KUTUB, Kur'an'da Edebi Tasvir, Çev; Süleyman ATEŞ, 2.Bsk., Hilal Yay., Ankara, Trs. S. 221

³⁰¹ Osman NECATİ, a.g.e. , s. 144.

³⁰² Abdullah ÖZBEK, a.g.e. , s. 195.

Kur'an, kıssayı uygularken belli bir metot takip etmektedir. Bazı kıssalarda kıssanın sadece özetini verip daha sonra kıssayı tafsilatlı bir biçimde anlatmaktadır. Böylelikle, dinleyenlere kıssanın geri kalanını öğrenme hususunda bir istek uyandırarak onları teşvik etmektedir. Bu Ashab-ı Kehf kıssasında açık olarak görülmektedir. Diğer bir yöntem ise, kıssanın sonucunu önce verip daha sonra detaylı biçimde açıklamasıdır. Kasas suresinde Hz. Musa'yı anlatırken de bu yolu takip etmiştir.³⁰³

Kur'an'da kıssalar belli amaçlara hizmet etmektedir. Vahiy ve risaleti ıspat, dinin Allah'tan geldiğini, bütün ümmetin rabbinin Allah olduğunu açıklamak, Allah'ın dinini bir gün mutlaka kaim kılacağını ifade etmek, Allah'ın peygamberlerine vermiş olduğu nimetleri açıklamak, insanların şeytanın tuzağına karşı dikkatli olmalarını öğütlemek ve insanları doğru yola iletmek kıssanın genel olarak amaçlarıdır.³⁰⁴

---

³⁰³ Osman NECATİ, a.g.e. , s. 145.

³⁰⁴ Seyyid KUTUB, a.g.e., s.221- 234.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜCADELE SURESİNE GİRİŞ

A- MÜCADELE SURESİ'NİN TANITIMI VE EĞİTİM AÇISINDAN İNCELENMESİ

1- Surenin Nüzul Sebebi

Kur'an'ı Kerim'in 58. suresi olan Mücadele Suresi Medine döneminde nazil olmuştur. Adını birinci ayette geçen **نُجَادِلُ** fiilinden almaktadır.³⁰⁵ Sureye “Mücadele” denildiği gibi “mücadile” suresi de denilmektedir. Bu sureye ayrıca **قَدْ سَمِعَ** suresi adı da verilmektedir.³⁰⁶ Ubeyy b. Kaab'ın mushafında bu surenin adı “Zihar suresi” olarak da zikredilmektedir.³⁰⁷ Birinci ayette “ *Kocası hakkında sana müracaat (Mücadele) eden ve Allah'a şikâyet eden kadının sözünü Allah işitti. Allah sizin konuşmanızı işitiyordu. Çünkü Allah işitir görür.*³⁰⁸” ayeti surenin nüzul sebebi olarak görülmektedir.

Her nesilde eşler arasında olabilecek ilişki dile getirilmektedir.³⁰⁹ Mücadele (Tartışma) kelimesi, münakaşa etme ve karşısındakini yenmeye çalışma ve bir meseleyi çözmek, karara bağlamak için, karşılıklı görüşme anlamına gelir. Bu kelimenin aslı, ipi sıkı bir şekilde büktüm anlamına gelen **جَدَلْتُ أَلْ حَبْلُ** (Cedeltü el Hable) ifadesinden türemedir. Mücadele, yani tartışma kelimesinde de bu kök mananın izleri mevcuttur. Birbiri ile münakaşa eden kişilerden her biri diğerini fikirlerinden vazgeçirmek için, iplik bükerek gibi çevirmeye çalışmaktadır. Kelimenin buradaki manası ise, karşılıklı konuşma ve sözünü tekrarlama anlamındadır. Buna göre ayetin manası şöyle olmaktadır. “ Yüce Allah kocası hakkında fetva istemek üzere seninle konuşan, meşru bir sebebi olmadan kendisi hakkında yapılmış olan “Zihar³¹⁰” hususunda tekrar tekrar sana müracaat eden kadının duasını kabul etmiştir. Mücadele aynı zamanda Muhavere anlamındadır. “Muhavere”, Sıkıntıdan çıkış yolu bulmak için konunun tekrar tekrar konuşulmasıdır.³¹¹

³⁰⁵ Süleyman ATEŞ, Yüce Kur'anın Çağdaş Tefsiri, Yeni ufuklar Neşriyat, İstanbul 1990 c. 9 s., 305

³⁰⁶ Ali ARSLAN, Büyük Kur'an Tefsiri, (Hulasatüt- Tefasir) c. 15. Arslan yay., İstanbul Trhsz. S. 24

³⁰⁷ Elmalılı Hamdi YAZIR, Hak Dini Kur'an Dili, C.7Feza Gazetecilik A.Ş., İstanbul, s. 447.

³⁰⁸ K. Kerim, Mücadele, 58/1

³⁰⁹ Bayraktar BAYRAKLI, Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri, c. 19, Bayraklı Yay., İstanbul 2006, s. 82

³¹⁰ İsmail Hakkı BURSEVİ, Muhtasar Ruhul Beyan Tefsiri, c. 8., damla Yay., İstanbul, 1995, s.515

³¹¹ Vehbe ZUHAYLİ, Tefsirül Münir, c. 14, 2. Bsk. Çev.. Hamdi Arslan, Risale Yay. 2005, s.30

Burada Hz. Peygamber ile tartışan kadın, Hazrec kabilesinden Havle Binti Salebe dir. Kocasını da, Übade Samitin kardeşi olan Evs b. Samit'dir. Rivayete göre Havle, alımlı ve çekici bir kadındır. Namaz kıldığı bir sırada kocası Evs onu görür ve kendisiyle cinsel ilişkide bulunma isteği duyar. Havle namazı bitirip selam verince kocası onu davet eder. Havle bu daveti reddedince kocası ona kızar ve : “*Sen bana anamın sırtı gibisin*” der. Bu bir zıhardır. Zihar ise cahiliye döneminde yapılan boşamalardan biridir.³¹² Bunun üzerine Havle Hz. Peygambere gelir. O geldiğinde Hz. Aişe, Hz. Peygamberin başını yıkamaktadır. Havle durumu Hz. Peygambere şöyle anlatır: “Ey Allah'ın Rasülü; kocam benimle evlendiğinde zengin ve soylu bir genç kızdım. Malımdan istifade etti, gençliğimi aldı ve beni ailemden ayırdı. Yaşım ilerledi ve şimdide bana Zihar yaptı ve sonrada pişman oldu. Beni ve onu birleştirecek ve tekrar yaşama kavuşturacak bir şey var mı?”³¹³ Hz. Peygamber ona, bana göre sen ona haramsın dedi. Kadın ise; Ey Allah'ın Rasülü, Kitabı indiren Allah hakkı için boşamadan söz etmedi. O çocuğumun babasıdır ve en çok sevdiğim insandır. diye karşılık verdi. Hz. Peygamber yine: o günkü gelenek üzere bana göre sen ona haramsın. Bu konuda bana başka bir şey gelmedi cevabını verdi. Kadın ısrarla Allah'ın elçisine isteğini arz edip; “ sen ona haramsın” cevabını alınca; “ Ben fakirliğimi ve ihtiyacımı ve şu güç durumumu Allah'a arz ediyorum. Allah'ım, Rasülünün diline bir vahiy indir” diye dua etti.³¹⁴ Nihayet, Cebrail (a.s.) Burada zikri geçen ilk dört ayeti Havlenin duasının ve şikâyetinin kabulü mahiyetinde olmak üzere Hz. Peygambere getirdi. Bu vesileyle Havle; “Zihar” meselesinin aydınlanmasına vesile olmuştur.³¹⁵

Yine klasik müfessirlere göre kadının, evlilik haklarından yoksun bırakan ve aynı zamanda yeniden evlenmesini imkânsız kılan bu boşanmaya karşı Hz. Peygambere başvurduğunda bu müşrik âdetini yasaklayan bu surenin 2–4. ayetleri nazil oldu. Buradan da anlaşılmaktadır ki, Kur'an'ın öğretilerinde adalet ve eşitlik hâkimdir. Kur'an'ın insanlar hakkındaki genel metodu ve yaklaşım tarzı böyledir. Cahiliye döneminde değersiz sayılan, sözüne kulak verilmeyen bir kadına Kur'an,

---

³¹² İsmail Hakkı BURSEVİ, a.g.e. , s.516.

³¹³ M. İzzet DERVEZE, et Tefsir'ul Hadis, Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri, c Çev., Mustafa ALTINKAYA, c.6., 2.Bsk., ekin Yay., İstanbul, 1998, s. 392

³¹⁴ Süleyman ATEŞ, A.g.e., s.306.

³¹⁵ İsmail Hakkı BURSEVİ, a.g.e., s. 517.

hakkı yenen bir insan olarak yaklaşmaktadır. Bu olay, Kur'an'ın yaklaşımını bizlere göstermektedir. Kadın haksızlığa uğradığı için, kocasını şikâyet etmiştir.³¹⁶

Özellikle surenin Nüzul sebebi olan ilk ayette geçen olaya baktığımızda, Hz. Peygamber döneminde, Müslüman kadınının, kişiliğinin ne kadar güçlü olduğunu görmekteyiz. Öyle ki; bu kadın hakkını elde etmek için mücadele ediyor, kendisine yönelik haksızlığı gidermeye çalışıyor ve neticesinde; Allah onun hak arayışını kabul edip onu korumaya ve hakkını almaya yönelik ayet indiriyor. Bu da Müslüman kadının, kişilik sahibi ve vakur bir tavırla kötü muameleyle karşılaşınca, hakkını arayabileceğinin en büyük delilidir.³¹⁷

Mücadele Suresi, adından da anlaşılacağı üzere örnek Müslüman bir kadının hakkını elde edebilmek için gösterdiği çabaları anlatan bir suredir. Siyasî otoritenin itirazına rağmen kadın haklı davasında ısrar etmiş, uğradığı zulmü Allah'a şikâyet etmiştir. Bu kadının haklarını elde edebilmek için gösterdiği örnek gayret ve çaba Allah'ın takdirine mazhar olmuştur.³¹⁸ Bu kadın aklının gücü ile Allah'a giden yolu görmüş, kocasının kendisine yapmış olduğu haksızlığa boyun eğmemiş, hatta kavminin geleneklerinden kendini sıyrarak kavminin benimsemiş olduğu alışkanlığa önem vermemiştir.

Muhavere, Zihâr, Kad Semia, Mücadile, ya da Mücadele diye isimlendirilen surenin iniş sebebi, haksızlığa uğramış bir kadının hak arama mücadelesidir. Kadınlar ancak aradıkları ve çabaladıkları müddetçe örf ve âdetten sıyrılarak birtakım haklara sahip olabilmekte, aksi durumda toplumda oluşan örf ve âdetin getirdiği hak sınırlamalarına maruz kalabilmektedirler.³¹⁹ İşte bu surede toplumun örf ve adetlerine, horlanmalara ve itimlere rağmen bir kadının hak arama mücadelesini görmekteyiz.³²⁰

---

³¹⁶ Muhammed ESED., (Kur'an Mesajı Meal Tefsir) Çev.; Cahit KOYTAK, Ahmet ERTÜRK, c.3., İşaret Yay., İstanbul, 1999, s.1120

³¹⁷ M. İzzet DERVEZE, a.g.e., s.397

³¹⁸ Salih AKDEMİR, İslâm'da Kadın Hakları, "Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın", c.I, s.137

³¹⁹ Fatma KÖKSAL, Kadın, İlim ve İrade, Diyanet Aylık Dergi, Haziran- 2003, s. 41

³²⁰ Mücadele suresinin Nüzul sebebiyle ilgili olarak daha geniş bilgi için Bkz. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, hak dini Kur'an Dili, Feza Yay. C. 7. feza Yay. İstanbul, 1999, s. 447; Seyyid KUTUB, Fi Zılahl Kur'an, Çev: Bekir Karlığa; Hikmet yay. C.14., İstanbul Trhsz.; Mevdudi; Tefhim-ül Kur'an, Bsk. 2., c.6., Çev: Yusuf KARACA, İnsan Yay. İstanbul 1996, s 157 ; Hasan Basri ÇANTAY, Kur'an'ı Hakim ve Meal'i Kerim, Bsk.10, c.3., İstanbul, 1979, s.1015

İslam öncesinde uygulanan “Zihâr” geleneğine radikal bir düzenleme getirmiştir. Bununla birlikte boşanma hukukuna ait düzenlemeler, iki yüzlülük, söylem tutarsızlığı da denilen münafıklıktan bahsetmesi sebebiyle, Bakara, Nisa, Tevbe, Hadid, Münafikun sureleriyle benzerlik göstermektedir. Şeytanın her zamanki tuzaklarından bahsederek, insanlardaki davranış psikolojilerinin de kısa analizleri yapılmış, Allah’ın kime ne kadar değer verdiğini ve insanların bu bağlamda takınması gereken tavırları anlatmıştır.³²¹

2- Surenin Genel Bütünlük İçindeki Yeri

1- Adını birinci ayette geçen “Tücadilü” filinden alan sure, Medine de Münafikun suresinden sonra nazil olmuştur. Sıralamada 58’nci, iniş sırasına göre 104’ncü, suredir. 22 ayetten oluşmaktadır.³²²

2- Eski bir Arap geleneği olan, “Zihar’ın” yani, cahiliye döneminde erkeklerin eşlerine “Sen bana anamın sırtı gibisin” lafzını kullanarak onları boşamasının anlamsızlığını açıklar. “Zihâr” yemininden dönmenin yollarını açıklayarak, cahiliyede geçerli olan bu yanlış uygulamaya bir düzenleme getirir.³²³ Bu surenin önce kadın ve aile hukukunu düzenlemesine dair hükümlerle başlaması hem dinin kastettiği adaletin uygulanması için önce zayıfların şikâyetlerini dinleyip insaf ve merhamet dairesinde haklarının mümkün olduğu kadar yerine getirilmesinin önemine, hem de düşmanlarla çarpışmadan önce iç işlerinin düzenlenmesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir.³²⁴

3- Günah ve düşmanlıkla dolu gizli bir komplo peşinde olan topluluk yerilerek, kişilerin aralarında fısıltıyla konuşmaları eleştirilmiş, Müslümanlarda böyle ahlakların olmaması gerektiği ve böylesi yanlış davranışlardan uzak durmaları gerektiğini öğütleyerek, bu konudaki örnek davranışları göstermektedir.³²⁵

4- Ayrıca meclislerdeki davranış kuralları öğretilerek, ahlak, ilim ve bu iki özelliği bir arada bulunduranlara önem vermesi gerektiğini açıklanmış,

---

³²¹ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e. , s. 83.

³²² M. İzzet DERVEZE. a.g.e. s.304.

³²³ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e. s. 86.

³²⁴ Elmalılı Hamdi YAZIR., a.g.e., s.448.

³²⁵ Vehbe ZUHAYLİ, a.g.e. s. 30.

Müslümanların hayır için yaptıkları toplantılar övülerek, ilme ve ilim adamlarına verilen değer gösterilmiştir.³²⁶

4- Hz. Peygamberle bir araya gelip, onunla özel görüşme yapmak isteyenlere sadaka vermeleri öğütlenmiştir. Sadaka verme işinin Müslümanlara ağır gelmesi sonucunda da bu iş kaldırılmıştır.³²⁷

5 - Allah'a ve Peygamberine karşı gelenlerin ezilecekleri, müminlerin hiçbir yakınını bile Peygambere tercih edemeyecekleri anlatılmaktadır. Münafıkların durumlarından bahsedilerek, onların inananlar için bir tehdit olduğuna vurgu yapılmış, dostluk anlayışları eleştirilmiş ve onlarla dostluk kurmanın yanlışlığına değinilmiştir.

3-Mücadele Suresi'nden Çıkan İlkeler*

Kur'an Allah kelmamıdır. İnsanlığı dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştırmak için son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Arapça olarak Cebrail aracılığıyla vahyedilmiştir. İlahi kitapların sonuncusu olan Kur'an'ın mesajı evrensel ve çağlar üstüdür. Her zaman diliminde ve hangi konumda olursa olsun bütün insanlığı muhatap kabul ederek herkese hitap eder.³²⁸ İçerdiği temel hüküm ve ilkeler açısından zaman, mekân ve diğer şartlara bağlı kalmaksızın bir süreklilik ve her çağda, bütün Müslümanlar için bir bağlayıcılık arz eder.³²⁹

Kur'anın en büyük amacı, iyi insan yetiştirmektir.³³⁰ İnsanların dünya ve ahiret hayatlarında mutlu olmalarını sağlamaktır.³³¹ Bunu yaparken de belli metodlarla hareket etmektedir. Kur'an, en önemli eğitim metotlarını içinde barındırır. İnsanın yaşama amacını ve kâinat içindeki değer ve yerini bildirir.³³²

Kur'an'ın 58. suresi olan Mücadele Suresi de diğer surelerde olduğu gibi, insanı en güzele yönlendirme, doğruyu bulup doğru olanla yaşama amacını

---

³²⁶ M. İzzet DERVEZE, a.g.e. , s. 403.

³²⁷ M. İzzet DERVEZE. a.g.e., s.389.

* ilke: Temel Prensi, ilk sebep, mebde, umde, prensip, Bkz. Mehmet DOĞAN, Büyük Türkçe Sözlük,4. Bsk, İz Yay. , İstanbul, 1986, s. 537

³²⁸ Mustafa ÖCAL, a.g.e. , s. 28.

³²⁹ K.Kerim Meali, D.İ.B. yay., 12. Bsk., Ankara, 2006, s. 5-8.

³³⁰ Muhammed KUTUB, a.g.e. , s. 19.

³³¹ K. Kerim, Bakara,2/201.

³³² Abdullah ÖZBEK, İslam Eğitiminin Özelliklerine Genel Bir Bakış, S.Ü.İ.F. dergisi, Sy. 3, 1990, s.257

gütmektedir. Mücadele Suresinin temel ilkelerini kısaca şöyle özetlememiz mümkündür.

1. Ayette bir kadının, devleti idare eden birinin ya da bir peygamberin huzuruna çıkarak, derdini anlatmasından bahsetmektedir. Bu da bizlere göstermektedir ki İslam, yol göstermekte; devleti idare eden kişiler her zaman için halkın içinde onların derdini dinleyen, sorun üreten yerine sorun çözen kişiler olmak durumundadırlar. Halka tepeden bakan, onları küçümseyen bir zihniyete karşı çıkan bir sistem ve bir ahlak bu ayette anlaşılmaktadır. Demokratik unsurlarda, yönetilenlerle yönetenler her zaman iç içe olmak durumundadır. Bu ayet, demokrasi yolunun her zaman açık olduğunu, kim olursa olsun derdini, idareciye iletebileceğini göstermektedir. Geçmişin törelerini, adet ve geleneklerini sorgulayarak medeni hukuk alanında bir devrim yapmaktadır.

Haksızlığa uğrayan kadın, fikrini hiçbir baskı görmeden hür bir şekilde sunabilmektedir. Ortaçağ zihniyetinde kadının statüsü tartışılırken İslam, kadına düşünme ve düşündüğünü söyleme hakkı vermiş bu ayetle de onu desteklemiştir.³³³ Bu ilk ayet Kur'an eğitim sisteminin temelini teşkil etmekte ve Kur'an okulunun yöntemini bizlere göstermektedir.

3-4. ayetlerde, surede "Zihar" dan bahsedilmektedir. Zihar bir çeşit yemin sayılmaktadır. Ve Zihar yapan kişi ancak kefarete karşılığında eşine dönebilir. Müslüman olduktan sonra, cahiliyenin örf ve adetlerine bağlı kalmanın Allah'ın koymuş olduğu sınırları aşmak manasını taşıdığını, bunun yanlışlığını açıklamaktadır. Ayrıca Zihar kefaretinde Allah, insanın içinde bulunduğu duruma göre bazı kolaylıklar sunmuştur. Yüce Allah bazı cezalarla insanları terbiye yoluna gitmiştir. Bu sunulan cezalarda ibadetin birer parçasıdır. Bu cezaların eğitim bakımından bazı caydırıcı özellikleri vardır. Böylece insanın, kendi iradesi doğrultusunda, keyfince bir takım kurallar koymasını, insanı dünya ve ahiret hayatında hüsrana götürecektir. Özellikle İlk 6 ayette Müslümanların böyle yanlışlıklara düşmemeleri hususunda bir ikaz bulunmaktadır.³³⁴ Yine, Allah'ın dinine muhalefet eden ve düşmanlık yapanları ya da hadlerini bilmeden sınırları aşanları, Allah,

---

³³³ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e. , s. 81-84.

³³⁴ Mevdudi, Tefhimül Kur'an, C.6, 2. Bsk., İnsan Yay., İstanbul, 1996, s.152

dünyada rezil edecek, ahirette ise bu insanlar azap görecektir. Burada Allah, müminleri cennetle müjdelemekte, kâfirleri ise şiddetli azapla tehdit etmektedir.³³⁵

7. ayette ise, Allah'ın her şeyi bildiğinden, hiçbir şeyi ondan gizlemenin mümkün olmadığından bahseder. İnsan gizli konuşarak, çevresindeki insanlardan konuştuklarını, içinden geçirdiği bir takım düşüncelerini ya da yapmak istediği fikirleri gizleyebilir. Fakat bunu Allah'tan gizlemek mümkün değildir. Çünkü Allah, gizli ve açık olan her şeyi, zâhir ve bâtını, insanların içlerinden geçirdiği iyi ya da kötü her şeyi bilir.³³⁶ Böylelikle, Allah, ahlakın temelini atmıştır. Tüm yapılanları Allah'ın bildiğine inanan kimse kötü söz, fiil ve davranışlardan uzak durarak, Allah'ın he an yanında olduğunu hisseder.

8 ve 9 ve 10. ayetlerde, güzellik, iyilik hususlarında gizli konuşmada bir sakınca olmadığından bahsedilmektedir. Gizli konuşmak ya da fiskos yapmak, sadece karşıdaki insanların aklında bir şüphe bırakır. Allah'ın yasak ettiği gizli konuşma, bu tür bir davranıştır. Çünkü bu şeytandandır. Şeytan ise çeşitli yollarla insanlar arasına bir takım fitneler sokarak, insanların arasını açar ve onları birbirlerinden soğutur. Ayetlerden anlaşıldığına göre Yahudi ve Münafıkların bu tür davranışta bulunma sebebi, Müslümanlara psikolojik baskı yapmaktır. Böylece Müslümanları üzüntü ve kedere sevk ederek, savaşta yenildiği hissini vermek ya da düşmanın tuzağına düştüğü hissine kapılmalarına sebep olmaktadır. Bu ise şeytanın oyunlarından biridir.³³⁷ Günah, düşmanlık ve peygambere isyan için yapılan gizli toplantıların sosyal ahlakı kirlettiğini, toplantıların iyilik ve takva düzeyinde olmasını öğütleyerek, sosyal ahlak eğitimini insanlara anlatmaktadır.³³⁸

11 ve 13'ncü ayetlerde ise Müslümanlara bazı sosyal davranış kuralları öğretilmektedir. Müslümanların hayır ve sevap için toplandığı her mecliste, gerekli olduğu takdirde, bir başkasına yer açmak bir nezaket kuralıdır. İnsanların egoistçe davranmamaları, bencillikten ve katılıktan uzak, hoşgörü içinde olmaları, arzu edilen bir şeydir. Çünkü ayette açıkça meclislerde yer açanlar övülmektedir.³³⁹ Ayrıca gerekli gereksiz herkesin, her istediği zaman Hz. Peygamberle görüşme konusundaki ısrarlı talepleri, müminlerin bir zaafi olarak değerlendirilmektedir. Bunun için Allah,

---

³³⁵ Vehbe ZUHAYLİ, a.g.e. , s.314.

³³⁶ Süleyman ATEŞ, a.g.e., s.331.

³³⁷ Vehbe ZUHAYLİ, a.g.e., s. 320.

³³⁸ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e. s. 131.

³³⁹ M. İzzet DERVEZE,, a.g.e., s.403.

Hz. Peygamberle bu tarzda görüşmek isteyenlerin, görüşme yapmadan önce sadaka vermelerini emretmiştir. Buradaki temel amaç, kötü bir adet olarak nitelendirilen bu davranıştan insanları uzak tutmak ve yanlış olan davranışları bu yolla düzeltmeye gitmektir.³⁴⁰

14- 19. ayetlerde, müminlerin, münafıkların bulunduğu İslam toplumuna, ihlâs ve samimiyetin ölçüsünden bahsetmektedir. Gerçek dostun Allah ve Rasülü olduğu, şeytanı ve onun dostlarını dost edinenlerin dünya ve ahirette hüsrana uğrayacaklarını, ancak ihlâslı ve samimi kişilerin kurtuluşa ereceği anlatılmaktadır. Münafıkların inaniş, düşünce ve davranış şekillerini anlatarak, hem müminlerin münafık olmamaları için eğitilmelerini sağlamakta, Münafıklar hakkında onları bilinçlendirmekte ve münafıkların iyi tanınıp onların tuzaklarına düşülmemesi konusunda uyarılarda bulunmaktadır.

20. ayette, Allah ve Rasulüne düşmanlık edenler, onlara karşı durup, onların sınırlarını çiğnemeye kalkanların dünya ve ahiretteki rezilliklerinden bahsedilmektedir.

21. ayette ise, her ne olursa olsun, Allah ve Rasülüne karşı gelenlere rağmen, her zaman Allah ve Rasülünün galip geleceği hatırlatılarak, inananlara hangi saflarda olması gerektiği hususunda rehberlik edilmiştir.

22. ayette ise, Allah'a gerçek manada inanan insanların Allah ve Rasülüne karşı gelenleri asla sevmeyeceklerini ve baba, kardeş, akraba bile olsalar asla onları dost edinmeyeceklerini anlatarak, Allah ve Rasülünün tarafında olanların her zaman başaracağı, Allah'ın onlardan razı olduğunu ve Onlarında Allah'tan razı oldukları hususu dile getirilmiş ve felaha kavuşacak olanların bunlar olduğu ifade edilmiştir.

---

³⁴⁰ Mevdudi, a.g.e., s. 153.

4. Sure Bağlamında Kadın Olgusuna Genel Bir Bakış

Cahiliye devrinde genel olarak baktığımızda kadının hiçbir önemi ve rolünün olmadığını görmekteyiz. Bu durum doğumla birlikte başlıyordu. Eğer bir adamın erkek çocuğu olursa sevinir, kız çocuğu olursa bir suç işlemiş gibi utanır, yüzü kızarırdı.³⁴¹ Cahiliye devrinde erkek, karısı adetliken onunla oturmaz, birlikte yiyip içmezdi. Hatta âdet dönemi boyunca evden karısını çıkardığı bile olurdu. Herhangi bir sebeple kadınlar boşandığında, boşanma sonunda onlara eziyet olsun diye başkasıyla evlenmesine bir müddet mâni olunurdu. Bunun için karısını boşayan erkek, kadının iddet zamanı tamamlanacağı sırada onunla tekrar evlenir, tekrar boşanırdı. Cahiliye Döneminde 1 yıl kabul edilen iddet müddeti, yeniden başlayacağı için kadın başkasıyla evlenemezdi.³⁴²

Bütün bunların yanında çadıra çocuklara bakmak, develeri sağlamak, savaşlarda yaralılara bakmak da kadınların başlıca görevleri arasındaydı. Ayrıca bazı cariyelerin sahipleri, onları fuhuş yapmaya zorlar, kazandıkları paraları ellerinden alırlardı. Hatta kadın hakkındaki düşünceler o derece ileri gitmiştir ki, Ebu Cehil, Medineli Evs Kabilesinin başkanlarına şunları söylemiştir: “Kureyşlilerle ittifak yapmışsınız. Ben o toplantıda bulunmadığım için çok üzgünüm. Bende bulunsaydım, size katılır, söz verir, gerekli olduğu zaman yardımınıza gelirdim. Kabul ederseniz anlaşmayı yeniden gözden geçirelim. Kızlarımızı ve kadınlarımızı sizlerden esirgemeyelim. Cariyelerimizin çarşıda, pazarda gezip dolaşmalarına, erkeklerinizle oynaşmalarına müsaade edelim. Sizde kızlarınızla, kadınlarınızla bizim oynaşmamıza müsaade edin. Eğer bu şartlarımızı kabul ederseniz size yardım ederiz, yoksa etmeyiz.”³⁴³

Cahiliye devri kadınlarının durumunu Kuran’da görmek de mümkündür. Kadının sosyal, hukuki, ekonomik, evlilik ve boşanma hususlarında karşılaştığı zorlukları ve haksızlıkları, Kur’an ifade etmektedir. Kadın haklarının nasıl ihlal edildiğini, mallarının talan edildiğini, özgürlüklerinin kısıtlandığını, evlilik ve boşanma hususunda çektiği sıkıntıları Kuran’a baktığımızda görmek mümkündür.³⁴⁴Kuran’daki bu örneklerden hareketle cahiliye kadının sosyal hayattaki

³⁴¹ K.Kerim; Nahl, 16/ 57- 58.

³⁴² Neşet ÇAĞATAY , İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, A.Ü.İ.F. Yay., Ankara, 1982, s. 133

³⁴³ Neşet ÇAĞATAY, a.g.e., s., 134.

³⁴⁴ Bu konuda Bkz. Bakara,2/ 229–231- 232, Nisa; 4/ 19- 20- 127- 128, Ahzab, 33/ 49, Mücadele; 58/ 1- 2 Talak;65/ 1- 7.

yerini, cahiliye insanının kadına bakış açısını, kadının çektiği sıkıntıları ve uğradıkları haksızlıkları görmemiz mümkündür.³⁴⁵

Hiçbir şekilde miras hakkına sahip olmaması, boşanmanın erkeğin tek elinde bulunması, kadının hayatını iyice yaşanmaz hale getirmektedir. Çocuk doğurmayan kadın aileden sayılmamaktadır. İsterse üvey anne olsun eğer kocası ölmüşse elini çabuk tutan başka biriyle evlenmek zorunda kalıyordu.³⁴⁶

Cahiliye devrinde kadının durumunu incelerken dikkat ettiğimiz nokta şudur ki; Kadının itilmesi, horlanması sade cahiliye Araplarına özgü bir durum değildir. Cahiliye devri Arap toplumunda kadının durumu böyle iken, Yahudi ve Hıristiyan toplumlarında da, durum bundan pek farklı değildi. Zira kadınların bu iki toplum yanında da, hizmet için kullanılan bir farkları yoktu. Bu nedenle Yahudiler, her sabah dualarında: "Ezeli İlâhımız, kâinatın kralı, beni kadın yaratmadığın için hamdolsun" diye ilahlara övgüde bulunurlarken, Hıristiyanlar da: "Erkek kadın için değil, fakat kadın, erkek için yaratıldı." gibi yanlış bir anlayış içindedirdiler.³⁴⁷

Orta çağ'da kadının konumuna baktığımızda kadın, Allah'ın lanetine uğramış bir yaratık olarak tanımlanmaktadır. Yani Ortaçağ insanının gözünde kadın, Allah'ın lanetine uğramış ve insanlığın kaderine tesir etmiş kıymetsiz bir varlıktır. Bugün dahi bazı insanların dillerinden düşürmedikleri "Kadın şeytandır" sözünün temelini, tahrif edilen Tevrat'ta bulmak mümkündür.³⁴⁸ Bugün medeniyetlerin beşiği olarak görülen Avrupa dünyası ve ilk medeniyetlerden sayılan Yunan ve Roma'lılarda kadını değersiz bir varlık olarak görmüşlerdir. Yunanlılara göre kadınlar, şeytanın amelinden meydana gelen, evin bütün ihtiyaçlarını karşılayan, hayatının bütününde bir erkeğin idaresine verilen ve mal gibi alınıp satılan bir varlıktır. Roma'lular ise kadını, şeref ve haysiyetten yoksun, ahiret hayatı bakımından bir mükâfata sahip olmayan, pis, et yememesi ve gülmemesi gereken bir varlık olarak görmüşlerdir. Kadın hakkındaki bu talihsiz düşünceleri bugün Avrupa birliğinde büyük söz sahibi

---

³⁴⁵ M. İzzet DERVEZE, Asrun Nebi, Kur'an'a göre Hz. Muhammedin Hayatı, Çev. Mehmet YOLCU, c. 1, Yöneliş Yay., İstanbul, 1995, s. 128

³⁴⁶ Mustafa AYDIN , İlk Dönem İslam Toplumunun Şekillenmesi, Pınar Yay., İstanbul 1991, s. 60 ; H. İbrahim HASSAN, Siyasi- Dini- Kültürel- Sosyal İslam tarihi, Çev: İsmail YİĞİT, Sadrettin GÜMÜŞ, Kayıhan Yay., C.1, İstanbul, 1987, s.87

³⁴⁷ Abdullah ŞAHİN, İslam'da Kadın ve Erkeğin Yeri, Diyanet Aylık Dergi, Sy. 79, Ankara, 1997, s. 43

³⁴⁸ Melahat AKTAŞ, Tarih Boyunca Kadın, Diyanet Dergisi, Yıl,4, Sy. 43, Ankara, 1972

olan Fransa’da da o dönemlerde görmemiz mümkündür. Miladi 586 yılında yapılan bir toplantıda, kadının “insan olup olmadığı” tartışılmış ve kadının erkeğe hizmet etmek için yaratılmış biri olduğu sonucuna varılmıştır.³⁴⁹

Cahiliye döneminde Müşriklerin bu davranış şekillerini incelediğimizde, genel olarak atalarının yolundan gittiklerini görmekteyiz. Bu anlayış kimi zaman davranışlarını savunmak için bir kılıf olmuş, kimi zamanda bu yapılan şeylerin atalarının tecrübesi oldukları konusunda bir savunma olmuştur.³⁵⁰ Kur’an, müşriklerin bu davranışlarını kınamış ve atalarının yolunda bilinçsizce gitmenin yanlışlığına vurgu yapmıştır.³⁵¹

Sonuç olarak cahiliye kadınının sosyal statü bakımından bir hakkı olmadığından bahsetmek mümkündür. O dönemin toplumsal hayatı ve siyasi gücü, erkeğin üzerine kurulmuştur. Bu sadece toplum içindeki yaşam seviyesinde değil, toplumu oluşturan aile düzeyinde de böyledir. Kadının evlenip aile kurmasından, hayatını devam ettirmesine ve boşanmasına kadar her şey erkek egemenliğinde gerçekleşmektedir. Kadın hiçbir hakka sahip değilken, erkek dilediği kadar evlenip boşanma hakkına sahiptir. Erkeğin psikolojik baskısı kadını her şekilde baskı altında tutmaktadır. Böylece kadın, erkeklerin ihtiyaçlarını gideren bir nesne, sanki erkeğin emrine verilmiş ve erkeğin dilediği şekilde kullanabileceği bir köle olarak hayatını yaşamaktadır. Bu durumda kadını yaşayan bir ölü konumuna çevirmiştir.³⁵²

Konumuz olan Mücadele Suresi bağlamında kadını incelediğimizde ise, İslam’ın kadına vermiş olduğu değeri açıkça görmekteyiz. Nitekim Hz. Ömer "Vallahi cahiliye döneminde bizim yanımda kadınlar, hiçbir kıymet ifade etmezlerdi. Ne zaman ki, yüce Allah, kadınlar hakkında indireceğini indirdi ve Allah Rasûlü de bu konuda gerekli açıklamaları yaptı, işte o zaman kadınlar, gerekli hak ve paylaşımlara kavuşmuş oldular."³⁵³ demiştir.

---

³⁴⁹ Mustafa UYSAL , İslam’da Tesettür ve Haya, Uysal yay., 8. Bsk., Konya, 1970 s., 12- 15

³⁵⁰ Hidayet Şefkatli TUKSAL Kadın Karşıtı Söylemin İslam geleneğindeki İzdüşümleri, Avrasya yay., s. 31, Ankara, 2000

³⁵¹ K. Kerim, Nahl, 16/ 35, 37, 69, 70.

³⁵² Saffet KÖSE , “Cahiliye Arap Toplumunda Kocaların Hanımlarına Yaptıkları Bazı Haksızlıklar ve İslam’ın Getirdiği Hukuki Düzenlemeler”, Çağdaş İhtiyaçlar ve İslam Hukuku, Rağbet Yay., İstanbul, 2004 s. 385

³⁵³ Buhari, 7/46.

Bir kadının tüm baskılara ve devrin siyasi anlayışına göre ve geçmişten gelen kültür ve örf birikiminin aksine hareket ederek kocasının haksızlığını peygambere şikâyet etmesi, hakkını araması o devir için düşündüğümüzde akıl almaz bir olaydır. Allah'ın bu kadını dinleyip onun şikâyetine cevap vermesi elinden alınmış olan hakkını tekrar kadına teslim etmesi İslam'ın yapmış olduğu bir devrimdir. Kadının hangi konumda olursa olsun fikrini, düşüncelerini ifade edebilmesi ve bu fikirlerinin doğruluğunu kabul ettirebilmesi İslam'ın kadına ne derece önem verdiğini göstermektedir.³⁵⁴

İslam'ın kadına bakış açısında ise, cahiliye döneminde kocaların, nikâh bağını kullanmak suretiyle kadınlara reva gördükleri haksızlıkları ve insan fıtratına uymayan aykırı davranışları feshediyor, yerine, cinsellikten adalete kadar hanımına karşı sorumlu olan bir koca ve gerektiğinde kocasını boşama hakkına sahip olan bir kadın dengesini kurarak hak ve adalet ölçülerini belirtiyor.³⁵⁵ Böylece herkesin hakkını teslim eden hukuki düzenlemeler getirerek, sosyal hayatı tekrar yaşanılabilir bir duruma sokuyor.

Sadece Arap toplumuna ait olan “Zihar” olayını Allah, kınamış ve bu sözle Allah'a yalan isnat edildiğinden³⁵⁶ bahsederek bu sözün İslam'a yakışmayan çirkin bir söz olduğunu hatırlatmış, bunun günahı gerektiren bir davranış olduğunu bu durumdan uzak durulmasını vurgulamış, bu hadisenin kadını alçaltıcı bir olay olduğunu ve bu yanlıştan dönülmesi gerektiğini hatırlatmıştır.

Ayrıca, “Zihar” a başvurulması durumunda, bunu hükümsüz bırakmamış, kadını mağdur olmaktan kurtarmak için kocaya bir takım kefarete cezaları getirerek cezalandırmıştır. Böyle bir davranışla, kocanın kadın üzerindeki haksız egemenliğine son vermeyi amaçlamıştır.

Görüldüğü üzere, İslam'dan önce evli kadınlara yapılan haksızlıklar, İslam'la birlikte bir takım düzenlemelerle giderilmiş, kadının sosyal hayattaki statüsü netleştirilmiş ve eğer haklılarsa kendilerini savunabileceklerine vurgu yapılarak, cahiliye döneminde bir değeri olmayan kadınlara şahsiyet kazandırmıştır.³⁵⁷

Yine İslam, cahiliye döneminde hakkını kaybeden ve kabuğuna çekilen kadını aktifleştirmiştir. Kadınlar Rasûlüllah (S.A.V.) tarafından özel bir eğitime tâbi

---

³⁵⁴ M. İzzet DERVEZE, a.g.e. ,134.

³⁵⁵ Ahmet YAMAN , İslam Aile Hukuku, Yediveren Yay., 3. Bsk., Konya, 2002, s. 46, 81

³⁵⁶ K.Kerim, Mücadele 58/ 1-2.

³⁵⁷ Saffet KÖSE, a.g.e., s 387.

tutulmuşlardır. Haftanın bir gününü tamamen onlara tahsis etmiş, bu günde sadece onlara hitap etme ve onların sorularına cevap vermeye çalışmıştır. Hz Muhammed in eşleri de bu çalışmaların içinde aktif rol almışlardır. Hz. Aişe hukuk alanında yüksek bilgiye sahip olmuş ve daha sonraki devrelerde, hatta en âlim erkek hukukçular tarafından bile, hukuki bilgisinden istifade edilmek üzere devamlı ziyaret edilip istişare edilen biri konumuna gelmiştir. Yine Hz. Aişe"şiiir", "tıp", "Arap tarihi" ve Arabistan kabilelerinin "ensâb" şecereleri vs. üzerinde de üstünlük sağlamıştır." ³⁵⁸ Erkekler gibi toplumsal hayata katılma, mescit veya camilerde cemaatle namaza iştirak etme, cephe gerisinde dahi olsa savaflara katılma İslam'ın getirmiş olduğu yeniliklerdir. Bunlarla kadının sosyal hayatta iyileştirme yapılması yanında dini hürriyetlerinin de kendilerine teslim edildiğini görmekteyiz. ³⁵⁹ Ayrıca İslam kadına, mülkiyet hakkı³⁶⁰ yanında kocasından ayrı mal edinebilme hakkını da ³⁶¹ vermiştir.

Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki İslam, kadına, cahiliye devrinde verilmeyen haklarını vermiştir. Bu haklar, kadının doğuştan getirdiği, Allah'ın ona insan olarak vermiş olduğu haklardır. Ancak cahiliyenin köhnemiş zihniyeti ve kadın hakkındaki yanlış tutum ve davranışları, kadını olması gereken yerden daha aşağı konumlarda bırakmıştır. İslam, kadının sosyal statüsünü tekrar hatırlatmış ve onu sosyal hayattaki olması gereken konuma tekrar çıkarmıştır.

---

³⁵⁸ Muhammed HAMİDULLAH, İslâm Peygamberi Çev.: Salih TUĞ, , c.II, İmaj. Baskı- Ofset, Ankara 2003, s.772–773

³⁵⁹İbrahim H. KARSLI, Kur'an yorumlarında Kadın, Rağbet yay., İstanbul, 2003, s. 207

³⁶⁰ K.Kerim, Nisa; 4/ 32.

³⁶¹ K.Kerim, Talak; 65/ 6.

B- MÜCADELE SURESİ'NİN EĞİTİM AÇISINDAN İNCELENMESİ

Dünyadaki eğitim sahasındaki bütün yatırım ve gayretlerin hedefi, gerçekleştirmek istedikleri amacın doğrultusuna, eğitilenleri inandırmak ve sonrada bu amaç uğruna onları eğitmektir. İnsanlara etki etmek, onlara bir şeyler yaptırabilmek için önce onları inandırmak gerekmektedir. Kur'an'ı kerime bakıldığında bunun ilk prensip olarak ele alındığını görmek zor olmayacaktır. Çünkü Kur'an her şeyden önce insanların Allah'a inanmalarını istemekle buna dikkat çekmektedir. Aynı şeyi mücadele suresinde de görmek mümkündür. Biz burada mücadele suresini incelerken eğitim prensipleri ve eğitim metotları açısından incelemiş olacağız. Ancak eğitim bütün prensip ve metotlarını aynı surede bulmamız mümkün olmayabilir. Bunun için biz sure içinde tespit ettiğimiz ilke ve metotları günümüz eğitim, kurallarını göz önünde bulundurarak incelemiş olacağız.

1- İtaat ve Otorite

Kur'an'ın hedefi, insanı eğitmek suretiyle sadece Allah'a kul olan bir insan yetiştirmektir. Kur'an bunu yaparken öncelikle insanı belli disiplin altında tutar. Allah, önce inanmayı emreder, daha sonra ise ameli işleri kontrol altına alır. İnanç olmadan, iman kalplerde kökleşmeden itaat mümkün değildir.

Bir kimse Allah'a iman etmeden ve onun emirlerini kabul etmeden İslam'ın istediği manada eğitilmesi mümkün değildir. Eğitim adına Yapılan çalışmaların ve telkinlerin tesirini göstermesi, ancak itaatin sağlanmasıyla mümkündür. Bu yüzden çağdaş eğitimciler “Eğer telkinin doğrudan doğruya etkili olmasını istiyorsak, önce kişi, karşısındaki insanı kendinden soğutmak yerine, insanları kendine çekecek gücün ne olduğunu öğrenmelidir. Bu sırta vakıf olmalıdır.”³⁶² demektedir.

Bir kişinin, Kur'an'ın istediği biçimde insan olması, onun istediği hayat tarzını yaşaması Allah'a itaat ve onun otoritesi altına girmesiyle mümkündür. İslam'ın öğretilerini pratik hayata aktarıp, onu uygulamanın temel yolu budur.

İtaat ve otorite, günümüz eğitimcileri tarafından kabul edilen ve savunulan bir metoddur.³⁶³ Eğitimde otorite şarttır. Çünkü otorite de üstün bir kuvvete boyun eğmek vardır. Ancak körü körüne bir tutum ve yıkıcı davranışlardan kaçınılmalıdır.

---

³⁶² C. SAVARD, Çağdaş Pedagojiden Seçmeler, , Çev: Nejat YÜZBAŞIOĞULLARI, M.E.B. Yay., İstanbul, 1976, s. 3

³⁶³ H. Fikret KANAD, Pedagoji Tarihi, M.E.B. Yay. , İstanbul, 1948, s. 101

Eğitim ve ğretim faaliyetlerinde başarılı olmak için, itaat ve otorite prensibini uygulamak gerekmektedir. Bu sayede, eğitim ve öğretimde hedeflenen başarıya ulaşmak mümkündür.³⁶⁴

Bu anlamda konumuz olan Mücadele Suresinin muhtelif yerlerinde Cenab-ı Allah, itaat ve otorite prensibine değiniyor. “*Muhakkak Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allaha şikâyette bulunan kadının sözünü işitmiştir. Allah, sizin sürdürdüğünüz konuşmayı zaten işitmekteydi. şüphesiz Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.*³⁶⁵” burada Hz.Muhammed ve Havle’nin karşılıklı konuşmalarını Allah’ın duyduğundan bahsedilmektedir. Bunun anlamı, Allah, sorunun zmne dhil olmaktadır. Hüküm verme yetkisi Allah’a aittir. Allah, meseleyi duymuş ve sorunun üzümünü de ortaya koymuştur. Allah mutlak güç sahibidir ve tek hükümran ve otorite odur. Buradan da anlaşılmaktadır ki, herhangi bir meseleyi Kur’an’ın öngördüğü sistem içerisinde, Kur’an’a, yani Allah’a havale etmek gerekmektedir. Bu Allah’ın her konuda mutlak otorite sahibi olduğunun göstergesidir.³⁶⁶

2. ayette ise, “*içinizden kadınlarına zihar yapanlar bilsinler ki, o kadınlar onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. şüphesiz onlar Zihar yaparken hoş karşılanmayan ve yalan bir söz syliyorlar, şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır.*”³⁶⁷

Surenin devamında 3 ve 4. ayetlere baktığımızda, zihar hkmndeki yanlışlığı ortaya koymaktadır. Bu yanlışa devam edilmemesi gerektiği vurgulanarak yanlışlardan dönüş noktasını yine Allah kendi ifade etmektedir.³⁶⁸

Ayeti kerimelerden anlaşıldığına göre, iman ve davranış hususlarında tek hüküm koyucu Allah tır. Onun için insanlar kendi kendilerine kararlar alamaz, önce Allah’ın kitabı ve Peygamberin sünnetinde bu konularda ne gibi emirler buyrulduğunun araştırılması gerekir.³⁶⁹

---

³⁶⁴ C. SAVARD, a.g.e. , s. 50.

³⁶⁵ K.Kerim, Mücadele 58/ 1.

³⁶⁶ Bayraktar BAYRAKLI, a.g.e. , s 87.

³⁶⁷ K. Kerim, Mücadele, 58/ 2.

³⁶⁸ K.Kerim, Mücadele 58/ 3- 4.

³⁶⁹ Mevdudi, a.g.e. , c.5 s. 404.

2-Hayat Boyu Eğitim

İslam'a göre bilgili olmak demek, üstün olmak demektir. İnsan fitrat gereği, daima üstün olmaya meyillidir. Bu duygu da insanda hayat boyu bir şeyler öğrenme, yeni şeyler kazanma ihtiyacını hissettirir.³⁷⁰

Peygamberler tarihini incelediğimizde, hepsinin Allah tarafından çocukluktan itibaren eğitime başlandığını görmekteyiz. Günümüzde de çocukların eğitiminin daha ana rahminde başladığına dair tezlerin öne sürüldüğünü³⁷¹ göz önünde bulundurursak, hayat boyu eğitimin ve bu sürenin nerde başlayıp ne zaman kadar devam etmesi gerektiğinin önemini görebiliriz.

İslami eğitim prensipleri içerisinde her yerde eğitim, Kur'an eğitiminin temel özellikleri arasında yer almaktadır. Çünkü Kur'an eğitimi herhangi bir kuruma bağlı bir eğitim değildir. İslam tarihinde birçok uygulaması olan ve hayatın her anını kapsayan din eğitimi, genel eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır³⁷². O, örgün ve yaygın eğitim olarak okulda, camide, iş yerinde evde, çevre ve hayatın her sahasında eğitim, yaş, cins ve zaman gözetilmeksizin yapıla gelmiştir. Çünkü insanın olduğu yerde eğitim vardır. Eğitimin olduğu yerde ise din eğitimi söz konusu olmaktadır. Kısaca genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olan din eğitimi insan yaşamında ayrılmaz bir bütünlük arz eder.

Mücadele Suresi göz önüne alındığı zaman sahabelerin yaşantısının her anı bu eğitim prensiplerinde mevcuttur. Mescide, ya da Hz. Peygamberle konuşurken, onunla özel konuşmak istendiğinde³⁷³, onun meclisinde bulunulduğunda, münafıkların, Allah ve Resulünün düşmanlarının yaptıkları hareketler karşısında takındığı tavırlarda, her zaman için insanlara bir model olmuş ve hareketleriyle insanları eğitime yoluna gitmiştir. Bu eğitimin izlerini hayatın her sahasında görmemiz mümkündür.

---

³⁷⁰ Abdullah ÖZBEK, a.g.m , s. 272.

³⁷¹ İbrahim CANAN, Rasülullah'a Göre Ailede ve Okulda Çocuk Terbiyesi, Cihan Yay. , İstanbul, 1983, s. 41

³⁷² Ahmet ÇELEBİ, İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi, Çev, Ali YARDIM, Damla Yay., İstanbul, 1983 s. 34

³⁷³ K. Kerim, Mücadele 58/ 11.

3- Fert ve Toplum Eğitimi

İnsanlık tarihine bakacak olursak, Mahlûkatın en şerefli olarak yaratılan insan, bazen faziletin zirvesine çıkmış, bazen de en aşağı tabakaya kadar düşmüştür.³⁷⁴

Bu iki tip insanı birbiriyle karşılaştırıp, hangisinin daha huzurlu olduğunu araştırırsak maddeten ve manen huzur içinde bulunan insan, islam ahlakı üzerine olan insandır. İlahi huzura eremeyen ve daima büyük bir bunalım içinde olan insan da İslam Eğitiminden uzak olan insandır.

Ahlâk ve adaletin ortadan kalktığı bir toplum gelişme gösterebilseydi, İslam'dan önce hüküm süren, putperestlik, ateşperestlik, Allahlık iddiasında bulunan nemrutluk ve firavunluk bir gelişme gösterir, huzur bulur ve kıyamete kadar hüküm sürerdi. Ancak, inanç ve ahlâktan uzak olan bu kavimler hep son bulmuş ve karanlığa gömülmüştür. Ancak Hz. Aişe'nin ifadesiyle, Kur'an Ahlakını³⁷⁵ taşıyan Hz. Peygambere uyan nesiller tarih boyunca inanç, ahlâk gibi kavramlarla her zaman yükselmişlerdir.

Dünyada ve insanlık âleminde insani ölçülerle hareket eden Müslüman bir toplumun bulunması elbette islamın terbiye metodunda büyük bir öneme sahiptir. İslami bir toplumu inşa etmek hususunda işe fertle başlamak gerekir. Çünkü Hz. Peygamber böyle yapmıştır.

Mücadele suresi'nde de bu konu dikkati çekmektedir. Sure'de en önce dikkat edilmesi gereken husus yanlış bir âdet ve kadına yönelik haksız bir durum olan "Zihar" yerilmekte ve bunun yanlışlığına dikkat çekilerek kadının İslam'da yerini tam olarak belirtmektedir. Kadına hak ettiği değer verilirken cahiliye adeti olan "Zihar" kaldırılmıştır. Burada dikkat çeken bir husus da, kadının kocası hakkında şikâyette bulunabilmesidir.³⁷⁶

Mü'minler arasında sosyal davranış kurallarının eğitimine de önem verildiğini görmekteyiz. Aralarında gizli konuşmamak, meclislerde yer açmak, ilme ve ilim adamına verilmesi gereken saygı ve değer, müminlerin dost seçerken dikkat edeceği hususlar, kısaca topluma ait değerlerin eğitimi bu surede verilmektedir. Belli

---

³⁷⁴ K.Kerim, Tin, 95/ 5.

³⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 188.

³⁷⁶ Muhammed ESED, a.g.e., s 1121.

olaylara özgü olarak inene ayetler, evrensel nitelikli telkinler, eğitsel ilkeler, sosyal davranış kuralları ve derin etkili öğütler bu surede göze çarpmaktadır.³⁷⁷

Fert ve toplum eğitiminin ne kadar önemli olduğu, surede geçen ayetlerden anlaşılmaktadır. Bu eğitimle yetişen fertlerin oluşturduğu toplum, isyan, bozgunculuk, Allah ve Rasûlüne karşı gelmek ve insanlar arasında saygısızlık ve arabozculuk yapmaktan uzak kalarak toplumun huzur ve mutluluğu için en büyük adımı atmış olacaktıdır.

4- Fırsat ve İmkân Eşitliği

Toplum birbirinden farklı fertlerden meydana gelmiştir. Eğer insanlar birbirlerinden farklı özelliklere sahip olmasalardı eğitim- öğretim işi çok basit bir hal alırdı. Eğitimin istenilen düzeye ulaşabilmesi için kişilerin, ferdi farklılıklarının göz önünde bulundurulması gerekir. Eğer ferdi farklılıklar dikkate alınmazsa, insanlar arasında büyük bir adaletsizlik yapılmış olur. İnsanları yönetmek, problemlerini tanımak ve çözmek, kişiliklerine uygun düşen iş ve davranışa sevk etmek ferdi farklılıklar gözetilmediği takdirde mümkün olmayacaktır.³⁷⁸

Fırsat eşitliği, ferdi farklılıklar göz önünde bulundurularak fert ve toplumun ihtiyaç duyduğu değerler üzerinde eşit imkânlar ölçüsünde gerçekleştirilir.

Mücadele Suresinde fertler ve o fertleri oluşturan toplumlar vahiy kültürü ile Hz. Peygamberin rehberliği doğrultusunda fırsat ve imkân eşitliğinden faydalanabilme hakkını seviyesine göre elde etmişlerdir. Çünkü yeni oluşan İslam toplumu, İslam'ın öğretilerinin ahlaki olgunluğa erişmemiş ve bu konuda eğitmeye ihtiyacı olan bir toplumdur. Kadının hakkının açıkça gasbedilmesi, münafıkların aralarında gizli konuşarak Müslümanları korkutması, dolayısıyla, toplumda bozgunculuk çıkarmaları, Allah ve Rasûlüne karşı gelenlerin durumu, topluluk adabı gibi konularda Allah, peygamberi vasıtasıyla insanları eğitmiştir.³⁷⁹ Bu hükümler, evrensel nitelikte olup, herkes için geçerlidir.

---

³⁷⁷M. İzzet DERVEZE, a.g.e. , s. 402

³⁷⁸ Abdullah ÖZBEK, a.g.e. , s. 84.

³⁷⁹ Süleyman ATEŞ, a.g.e., s 317.

5- Yanlış Davranışların Düzeltilmesi

Kur'an, genel anlamda insanları iyiye doğruya ve güzele teşvik etmektedir. İnsanların hayatları boyu yanlış ya da hata yapmadan yaşamaları mümkün değildir. Kişiler tecrübeleri hayatlarında yaşamış olduğu olaylar neticesinde elde ederler. Bu yaşam süreci içerisinde her zaman doğru bir çizgide gitmek mümkün değildir. Yanlışlar ve hatalar insan yaşamıyla iç içedir.

Mücadele suresine baktığımızda da Allah'ın belli prensiplerle insanları içine girmiş olduğu yanlışlardan belli kurallar koyarak kurtarmaya çalıştığını görmekteyiz. "Zihar" geleneğiyle girilen yanlış davranışı Kur'an düzeltme yoluna gitmiştir. Kişilerin kızgınlık anında söylediği bazı sözlerin gerçek dışılığını hatırlatarak doğrusunu öğretmeyi amaç edinmiştir.

Burada Kur'an'ın, kimin anne olduğunu ve olması gerektiğinin bilincini insana verdiğini görmekteyiz. Böylelikle Arap geleneğinde yer alan gaddarca uygulamaya set çekerek, yanlış olan bir davranışı ıslah yoluna gitmektedir. Hanımın sırtını, kendi annesinin sırtına benzeterek boşamayı gerçekleştirmek isteyen kişinin değerlendirmesini yüce Allah değerlendirirken, "Onlar çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar"³⁸⁰ ifadesini kullanmaktadır. Bu çirkin söz, aklın mantığın ve sağduyunun kabul etmediği gerçek dışı bir sözdür. Âdetler gelenek ve görenekler akıl dışı, mantığın kabul etmeyeceği bir tarzda olmamalıdır.³⁸¹

Bundan sonraki ayette de yüce Allah, yapılan yanlıştan kurtulmanın yolunu bildirmektedir.³⁸² Zihar yanlışlığına giren insanın, yapmış olduğu bu hatayı telafi edebilmesi için kendisine üç yol gösterilmektedir. Köle azat etmek, olmazsa iki ay oruç tutmak, buna da imkânı yoksa altmış fakiri doyurmak. Bütün bunlardan da anlaşılmaktadır ki, Allah, cezayı verirken bile, kişinin içinde bulunduğu durumu her zaman gözetmektedir. Zihar'ın kötü bir hadise olduğundan hareketle, tevbe edenlerin bağışlanacağı, Allah'ın merhamet sahibi olduğu, onun emir ve yasaklarına dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.³⁸³

---

³⁸⁰ K.Kerim, Mücadele 58/ 2.

³⁸¹ Bayraktar BAYRAKLI., a.g.e. , s. 90

³⁸² K.Kerim, Mücadele, 58/ 3.

³⁸³ M. İzzet DERVEZE., a.g.e, s. 391.

6- Davranışların Disiplin Altına Alınması

Disiplin kelime olarak; “Adab- ı muaşeret, bilim dalı, cezalandırmak, eğitmek, yöntem, yol “ gibi anlamlara gelmektedir.³⁸⁴ Genel olarak, bireylerin içinde yaşadığı topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin tümü şeklinde tanımlanan disiplin kavramı, eğitim bilimi sözlüklerinde ise; bir toplulukta uyulması gereken kanun ve kuralların tamamı anlamlarına gelmektedir.³⁸⁵

Disiplin, öncelikle bir uyum ve ahenk biçimidir. Kesinlikle ceza ve baskı anlamalarında kullanılmamalıdır. Fertlerin veya grupların, eğitim amaçlarına ulaşmak için hareket ve davranışlarını kontrol altına almalarıdır.³⁸⁶ Disiplin, kişilere ceza vermek, onları rencide etmek, ya da dışlamak anlamlarında kullanılmamalıdır. Çünkü İslam eğitiminde bu tarz davranışlara ne Kur’an da ne de Hz. Peygamberin uygulamalarında yer yoktur.

Disiplinin amacı, insana bir takım özellikler kazandırmaktır. Yani, kişiye belli alışkanlıklar kazandırarak onu topluma ve çevresine uyumlu bir birey haline getirtmektir.³⁸⁷ Disiplin fert ve toplum ilişkilerinde bir denge kurar. Ferde, günlük hayatında bir takım özellikler kazandırmayı amaçladığı gibi, eğitimde de bu amaca paralel bir nitelik katar.

Kur’an, bu yönüyle, insan davranışlarının her zaman kontrol altında olduğunu söyleyerek, insanlara belli bir disiplin vermektedir. Hayat tarzı, yaşam, davranış şekilleri hep bir nizam içinde devam etmelidir. Hiçbir zaman insan, başıboş bırakılmamış aksine her zaman kontrol altına alınmıştır.³⁸⁸

Mücadele suresine baktığımızda da bu disiplini görmekteyiz. “ Göklerde ve yerde olup biten her şeyi Allah’ın bildiğinden haberin yok mu?³⁸⁹” ayeti, Allah’ın kendisinin gücünü ve mutlak otoritesini hatırlatarak başlamaktadır. Bu, kişinin her zaman gözlendiğini ve bir güce bağlı olduğunun göstergesidir. Böyle bir kişi her durumda, hareketlerini dikkatli yapmak durumundadır. Çünkü her zaman gözlenmektedir.

---

³⁸⁴ M. Emin AY, a.g.e, s. 21.

³⁸⁵ M. Emin AY, a.y.

³⁸⁶ Recep KIRIKÇI, Abderinin Eğitim Düşüncesi, Binbirdirek Yay., İstanbul 1992, s. 114

³⁸⁷ Ruşen-Oğuzkan ALAYLIOĞLU, A.FERHAN, Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü, İstanbul 1976, s. 83

³⁸⁸ K.Kerim, Ankebut, 29/ 2

³⁸⁹ K. Kerim, Mücadele, 58/ 7.

“Üç kişinin konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O dur.” Ayetin devamında güç iyice hissedilmektedir. Allah burada ezeli ve ebedi bilgisiyle her şeye hâkim olduğunu ve ne olursa olsun her zaman o yerde olduğunu ifade etmektedir. İnsan, tek başına da olsa, toplum içinde de olsa, gizli ya da aşikâr bir harekette de bulunsa, Allah her zaman onun yanındadır. Bu insanlarda disiplin ve kontrol mekanizmasını sağlamaktadır.

Mücadele suresinin 7. ayetini bütün olarak değerlendirdiğimizde, Allah’ın gizli yapılan her şeyi ahirette deşifre edeceğini anlamaktayız. Dünyada ki hâl ve hareketlerden insan sorumludur. İnsanın kontrollü olmasını sağlayıp, insana bir davranış psikolojisi sunmaktadır. Böylelikle insan, hem ferdi yaşantısında hem de kişiler arası ilişkilerde daha dikkatli davranarak yaptıklarının farkında olacaktır.

12. ayette ise *“Ey iman Edenler! Peygamberle özel konuşmak istediğinizde, özel konuşmanızdan önce sadaka veriniz. Bu sizin için daha iyidir ve daha temizdir. Eğer verecek sadaka bulamazsanız bilin ki Allah, affedicidir, merhamet sahibidir.”*³⁹⁰ Diğer ayette ise *“ Özel konuşmanızdan önce sadakaları vermekten çekindiniz mi? Çünkü sadaka vermeyi yerine getirmediğiniz. Allah da sizi affetti. Artık namazınızı kılın, zekatı verin, Allah’a ve Peygamberine itaat edin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”*³⁹¹ Burada da yüce Allah, müminlerin içinde buldukları şartları ve onların psikolojileri dikkate alınarak bazı uygulama yollarına başvurmuştur. Böylelikle, insanlara bir öğreti de bulunmuştur. Namaz, hayatı dengede tutan, iç ve dış dünyayı disiplin altına alan bir ibadettir. Zekât, meşru şekilde çalışan ve zengin olan Müslümanların mallarını fakirlerle paylaşmalarıdır ki, kişiye paylaşma ve yardımcı olma ruhunu kazandırır. Namaz ve zekât ikisi birleşince kişinin sosyal hayatına bir bütünlük ve renk katar. Allah ve Rasûlüne itaat ise, bir ömür insanların uyması gereken bir kuraldır ki, dünya ve ahiret dengesi bununla kurulmaktadır.

Bu iki ayeti değerlendirdiğimizde, kişilerin günlük hayatına bütünüyle denge, düzen ve seviye getirmektedir. Bu ilahi öğretileri öğrenen ve uygulayan kişilerin hayatı bir disiplin altında devam edecektir.³⁹²

---

³⁹⁰ K.Kerim, Mücadele 58/ 12.

³⁹¹ K.Kerim Mücadele, 58/ 13.

³⁹² Celal YILDIRIM, a.g.e. , s. 6066.

B- MÜCADELE SURESİ'NDE KULLANILAN EĞİTİM METODLARI

Eğitim ve öğretimde metot denilince çağımızın en son eğitim verilerini dikkate alarak ünite ve öğretim faaliyetlerimizi değerlendirmede yararlanabileceğimiz deney ve gözlemleri, araç- gereçleri, planlama, gezi- gözlem, inceleme ve çalışma teknikleri anlaşılmaktadır. Hiçbir faaliyette metod kullanılmadan bir başarı elde edilemez. Onun için metod, amaca ulaştıran en kısa yoldur.³⁹³

Kur'an, gerçek olan bir inancın ve hayat nizamının mesajını ihtiva ettiği için, insanları bu nizama uygun bir konum ve kıvama getirmek için onları eğitmeyi hedeflemektedir. Bu genel amaç Kur'an'ın, hemen hemen her yerinde görülmektedir. Kur'an bu eğitimi bir metod dâhilinde uygulamıştır. Kur'anın her yerinde gördüğümüz bu metodlardan, Mücadele Suresinde de tespit edebildiklerimiz şunlardır.

1- Dolaylı Anlatım

Dolaylı anlatım; yapılması istenen bir davranışın muhataba direk olarak değil, endirekt olarak anlatılmasıdır. Böylece herkes seviyesine göre dersini alır ve hareketini ona göre düzenler.³⁹⁴

H.z.Muhemmed'in hadislerinde bu mesajlar gayet açıktır. “ Mümin iyi geçinen kimsedir. İyi geçinmeyen ve kendisiyle iyi geçinilmeyen kimsede hayır yoktur”.³⁹⁵ yine H.z. Muhammed, suç işleyen bir kimseyi direk olarak değil de dolaylı olarak uyarır. Bu ve buna benzer örnekler, H.z. Peygamberin şahsı kırmadan ortaya konuşması neticesinde o yanlışı işleyenin ders almasını sağlamaya yarayan bir metodudur.

Mücadele suresinde de bu metodu görmekteyiz. “ *İçinizden kadınlarına Zihar yapanlar bilsinler ki, o kadınlar onların anaları değildir.*”³⁹⁶ Ayetiyle, aslında muhatap belli iken direk olarak muhataba seslenmeden genel bir seslenmeyle, dolaylı olarak bu işi yapanların hepsine işaret ediyor.

Yine “ *Allah'a ve Rasülüne düşmanlık edenler, kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır.*”³⁹⁷

---

³⁹³ Abdullah ÖZBEK, a.g.e, s. 120.

³⁹⁴ Hasan ÖZTÜRK, a.g.t. s 30.

³⁹⁵ Müslim, Fedail, 35.

³⁹⁶ K.Kerim Mücadele, 58/ 2.

³⁹⁷ K.Kerim, Mücadele, 58/ 5.

“Gizlice konuşmaktan menedilip de, menedildikleri şeyi işleyen ve günah, düşmanlık ve peygambere isyan edenleri görmedin mi?”³⁹⁸

“O, kötü fısıltılar iman edenleri üzme için ancak şeytandan kaynaklanmaktadır.”³⁹⁹”

Bu ayetlerde de görüldüğü gibi, Allah, muhataplarını kırmadan genel bir ifadeyle uyarıyor. Bu eğitim metodunu Hz. Peygamber de hayatında uygulamış ve İslam’ı anlatma metodu olarak kullanmıştır.

2- Telkin Metodu

Din eğitim ve öğretim metotlarından bir diğeri de telkin metodudur. Telkin, “Bir duygu ve inancı başkasına kabul ettirmektir.” İradeli ve şuurlu bir araçtır. Taklid metodundan ayrıldığı yerde burasıdır. Bir insan hem kendine hem de başkasına telkin yapabilir.⁴⁰⁰

Telkin yapan kimse maddi ve manevi bir otorite sahibi olmalıdır. Ayrıca samimi olup zamanını iyi ayarlamalı, fikirler ise açık ve net olmalıdır. Telkin yapacak kişinin hitabeti düzgün olmalı, edebi eserlerden ve manzumelerden de yararlanabilmelidir. Örneğin Mehmet Akif bir beytinde

Bu ezanlar ki Şahadetleri dinin temeli

Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli⁴⁰¹

demektedir. Direk olarak “ezan okunsun” dese pek kulak veren olmayacaktır; ama manzum bir şekilde seslendiği için dikkatleri toplamayı başarmıştır.

Mücadele suresinde “ *Göklerdeki ve yerlerdeki her şeyi Allah’ın bildiğini görmüyor musun üç kişi konuşursa, dördüncüsü odur?*”⁴⁰²” ayetiyle aralarında gizli konuşma yapanlara dikkat çekmektedir. Gizli konuşmanın doğru olmadığını muhataplara telkin etmektedir. Her şeyin açık ve seçik olması için, doğru ve güvenilir bir görüntü vermenin, açık ve seçiklikten geçtiğini, kimsenin kötü planının geçerli olamayacağını telkin etmektedir.

---

³⁹⁸ K.Kerim, Mücadele, 58/ 8.

³⁹⁹ K.Kerim, Mücadele, 58/ 10.

⁴⁰⁰ Osman PAZARLI , Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metodlar, İrfan Yay., İstanbul 1967 s. 21

⁴⁰¹ M.Akif ERSOY, Safahat, 6.Bsk k. İnkılâp Yay, İstanbul, 1963 s. 1

⁴⁰² K.Kerim Mücadele, 58/ 7.

Ayrıca “ *Ey iman Edenler! Gizlice toplanıp konuşursanız, günah, düşmanlık ve peygambere karşı gelme konusunda toplanmayın....* ”⁴⁰³ diyerek, yanlışlıklardan kaçınılmasını, eğer illâki toplanmanız gerekiyorsa bunu çizilen çerçeve içerisinde sınırları aşmadan yapılmasının gerekli olduğunu telkin ediyor.

Müslümanların, ancak kendi aralarında hayır ve güzellik için gizli konuşabileceklerini, bunun dışında yapılan konuşmaların, toplumu üzdüğünü ifade etmektedir.

3- Soru - Cevap Metodu

Soru-cevap, eski kullanım şekli ile “isticvap” ya da “ muhavere” öğretimde kullanılan başlıca metotlardan biridir. Bu metodun ilk defa yunan filozofu Sokrat tarafından kullanıldığı rivayet edilmektedir. Ancak sokrattan önce Çin’de Konfüçyüs tarafından kullanıldığına dair rivayetler de mevcuttur.⁴⁰⁴

Bu metot, İslam tarihinde de kullanılagelen bir metottur. Hz. Peygamber, soru- cevap metoduyla sahabeye bazı bilgiler öğretmiştir. Ayrıca o dönemde başlayan cami eğitimi ve öğretimiyle, daha sonra kurulan medrese eğitim sistemlerinde bu metot uygulanmıştır.⁴⁰⁵ Bu metot yaratıcı düşünmeyi geliştiren, insanların düşünmesine zemin hazırlayan, kişiliğin gelişmesinde faydası olan, kişinin rahatça kendisini ifade edebilmesini sağlayan serbest konuşma ve tartışmaya imkân veren bir metottur.⁴⁰⁶

Kur’an, insanları soru sormaya teşvik etmektedir.⁴⁰⁷ Kur’an’ın bazı hükümleri de sorulan sorular üzerine nazil olmuştur. Ashab bütün problemlerini Hz. Peygambere sorarak öğrenirlerdi. Aynı zamanda, müşrikler ve münafıklar da Hz. Peygambere sorular sormaktaydı. Bu sorularda kimisi, bilmediğini öğrenmek için soruyor, kimi, tartışma çıkarmak için, kimi de Hz. Peygamberi sınava tabi tutmak için soruyordu.⁴⁰⁸

Elbette ki bu metot, insanlara bilgi aktarımı yapmak, onlara bir şeyler öğretilmek için kullanılmalıdır. Kişilerin iç dünyasında beyin fırtınası

---

⁴⁰³ K. Kerim, Mücadele, 58/ 9.

⁴⁰⁴ Osman PAZARLI, a.g.e. s. 32.

⁴⁰⁵ Mustafa ÖCAL, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar, T.D.V. Yay., Ankara, 1990 s 249

⁴⁰⁶ Abdullah ÖZBEK, a.g.e. , s. 147.

⁴⁰⁷ K.Kerim, Nahl, 16/ 43; Enbiya, 21/17.

⁴⁰⁸ Abdullah ÖZBEK, a.g.e. , s. 150.

gerçekleştirilerek onları düşünmeye sevk etmek, yanlış davranışlarının ıslahına gitmek temel amaç olmalıdır.

Günümüzde soru- cevap metodunun öğretmenler ve öğrenciler tarafından çokça tercih edilen bir metod olduğu yapılan anketlerle ortaya konulmuştur.⁴⁰⁹

Soru-cevap metodunun eğitimde önemli bir araç olduğunu yukarıda söylemiştik. Kur'an, hem düşündürmek adına hem de insanlara kendini hatırlatma adına sık sık bu metoda başvurmuştur.⁴¹⁰

Baştan sona eğitim içerikli bir sure olan Mücadele suresinde de Allah “ *Göklerde ve yerde olan biten her şeyi Allah'ın bildiğinden haberin yok mu? ...*”⁴¹¹ Sorusunu yönelterek, Allah'ın mutlak güç sahibi olduğunu ve her şeyden haberi olduğunu bildiriyor. Ayetin devamında “ *üç kişinin konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka odur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka o dur. Bunlardan az ve ya çok olsunlar ve nerede bulunursa bulunsunlar mutlaka Allah, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah her şeyi bilendir.*” buyurmaktadır. bu ayet de yüce Allah soruyla başlayarak aynı zamanda insanoğluna hatırlatma yapmaktadır. Kendisinin, kâinatla olan ilişkisine dikkati çekmektedir. Onun kapsayıcı bilgisini, idrak etmekte zorluk çekenlere bunu öğretmek için sorulan bir sorudur.

Yine 8. ayette “ *Gizli konuşmaktan yasaklandıktan sonra o yasaklanana yapmaya kalkışarak günah, düşmanlık ve peygambere karşı gelmek hususunda gizlice toplananları görmedin mi? ...*” Sorusuyla Allah, önceden öğretmiş olduğu yasak fiillerin tekrar etmesi hususunda insanlara uyarıda bulunuyor. Bu uyarıya ayette soru sormak suretiyle dikkatleri çekmekle başlıyor. Ayetin devamında ise yine Allahın öğretilerinin aksine hareket edildiğinden bahsediliyor.

---

⁴⁰⁹ Mustafa TAVUKÇUOĞLU, Konya Merkez İlköğretim Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Program yönünden değerlendirilmesi, Basılmamış Y. Lisans tezi, Konya, 1987 s. 103

⁴¹⁰ K.Kerim, Bakara,2 / 44; Enbiya, 17/ 7.

⁴¹¹ K.Kerim, Mücadele 58/ 7.

4- Terğib ve Terhib Metodu

İnsan, fitrat olarak daima kendisine yapılan iyilikten, güzellikten ve kendisine yöneltilen taltiften her zaman hoşlanmaktadır. Eğitim ve öğretimde de bundan istifade edilmeye çalışılmıştır.

Okul hayatımızda ya da iş hayatımızda buna her zaman rastlamamız mümkündür. Sınavlarında üstün başarı gösteren bir öğrenciye takdirname ya da teşekkür belgesi vermek, ya da iş hayatındaki üstün hizmetlerinden dolayı kişiye maaş ikramiyesi vermek vs. gibi ödüller; yada başarısız olanların öğretmenlerince ya da amirlerince azarlanması gibi cezalar günlük hayatımızın içinde olan olgulardır.

Din eğitim ve öğretim faaliyetinde de şüphesiz bu metottan istifade edilmiştir. Ceza ve mükâfat kullanılmış, ancak ceza en son çare olarak görülmüştür. İnsanlar önce iyiye, güzele, hayra çağırılmış, bunların yolları öğretilmiş ancak uymadıkları takdirde ceza yoluna gidilmiştir.

Mücadele suresinde de Terğib ve Terhib metoduna rastlamak mümkündür. 8. ayette gizli konuşmaktan yasaklananlar, günah, düşmanlık ve peygambere karşı gelmek konusunda ısrarcı olanlar, çok sert bir dille eleştirilmiştir. Yine o grubun, Allah'ın yapmadığı bir davranış ve hareket tarzında bulunduğu bahsedilerek, Allah'a karşı meydan okumaları dile getirilmiştir. Bütün bunlarla onların yanlış bir yol üzerinde olduğu hatırlatılmış, bunlara uymadıkları için ise ceza olarak onlara cehennem layık görülmüştür.

Kanaatimizce Kur'an'da Allah cezayı sadece cehennemle sınırlı tutmamaktadır. Şüphesiz cehennem, uhrevi boyutun cezasıdır ama dünyada da insanlar yaptıkları yanlış davranışların bedelini ödemek durumundadırlar.

Mücadele suresinde yüce Allah Zıharın yanlışlığından bahsediyor ve bazı düzenlemeler getiriyor. Bu hareketi yanlış ve çirkin olarak değerlendirdikten sonra insanların sosyo-ekonomik durumları da göz önünde bulundurularak onlara ceza uygulamak yöntemiyle bu yanlışlıktan kurtarma yoluna gidilmektedir.⁴¹²

Kur'an da bu metot, ikna esasına dayanır. İnsanları ikna yoluyla doğruya iyiye ve güzele yönlentmeyi hedefler. Kur'an, insanların hayırlı bir insan olmasını ister. Toplumda sosyal bir varlık olarak konumlanan insanın huzur ve sükûnet kaynağı elbette ki ilahi öğretileri dikkate almaktır. Çünkü Kur'an insan fitratına

---

⁴¹² K.Kerim, Mücadele,58/ 3.

uygun metotlarla insana yaklaşır ve onu eğitmeyi ister. Bu anlamda Terğib ve Terhib tebliğ vasıtası değil eğitim vasıtası diyebiliriz.⁴¹³

5- Kıssa İle Eğitim Metodu

Eğitim alanında kıssaların ve tarihi konuların insan açısından büyüleyici etkileri vardır. Bir eğitim kitabı olan Kur'an'a baktığımızda birçok kıssanın bulunduğunu görmekteyiz. Kıssalar, İslami eğitim niteliğini taşımaktadırlar. Hz. Muhammed Kur'an kıssalarını Tevhid inancını anlatmada, muhalifleri ikna etmede psikolojik bir silah olarak kullanmıştır.⁴¹⁴

Kur'an kıssalarının en çekici yönü, kişileri o konuya bağlaması, bıkkınlık vermemesi ve okuyucuların dikkatlerini o konu üstünde toplamasıdır. Kıssalar çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Her bölümün kendine ait belirli sahneleri ve sahneler arasında boşluklar vardır. Bunun amacı, okur tarafından bu boşlukların kendi ve mukayese ve hayal gücüyle tamamlanacak olmasıdır. Böylelikle, metin üzerinde kişilerde dikkat gücü sağlanarak, herhangi bir kopukluğa yer verilmemektedir.⁴¹⁵

Mücadele suresinde “ *Allah'a ve Peygamberine muhalefet edenler, kendilerinden öncekilerin uğratıldıkları zillet gibi zillete uğratıldılar.*⁴¹⁶” diyerek Allah, geçmişte bu hareket tarzında bulunanların düştüğü durumdan haber vermektedir. Allah ve peygamberine düşmanca davranma ve Allah'ın dini olan İslam'a karşı tavır alanlar geçmişte rezil olmuşlardır. Hakaret ve lânete uğramışlardır. Kâfirler bu zilleti bedir ve hendekte bir kısmının öldürülmesi, bir kısmının da esir düşmesi şekliyle görmüşlerdir.⁴¹⁷

Bu ayet de, kâfirlere beddua ve ilerde olacak şeyler hakkında dili geçmiş zaman kipi kullanılarak haber verilmektedir.⁴¹⁸ Allah ve Rasülünün vermiş olduğu mesajları görmezden gelenlerin tarih içinde nasıl cezalandırıldığını belirten Allah, ayetin güncelliğini koruduğunu, geçmiş ümmetlerin yanlış davranışlarının

---

⁴¹³ Abdullah ÖZBEK., a.g.e. , s. 235.

⁴¹⁴ Abdullah ÖZBEK, a.g.e. , s. 196.

⁴¹⁵ Seyyid KUTUB, Fi Zilal-il Kur'an, Çev.: Kurul(Salih UÇKAN, Vahdettin ince, Mehmet YOLCU, Lütfullah BENDER) Dünya Yay., C.6, İstanbul,1991 s. 311

⁴¹⁶ K.Kerim, Mücadele, 58/ 5.

⁴¹⁷ Vehbe ZUHAYLİ, a.g.e. , s. 30.

⁴¹⁸ İ. Hakkı BURSEVİ, a.g.e. , s. 530.

cezalandırıldığını ve aynı şekilde davrananlara cezanın tekrar geleceğini bildirerek, özelden genele, ilahi vahye karşı gelen herkesin durumunu anlatmaktadır.⁴¹⁹

6. Alternatifle Eğitim

Eğitim ve öğretimde esas olan, kişiyi belli hedefler doğrultusunda yetiştirmektir. Ancak, kişilere her zaman aynı tür bilgileri vermek mümkün değildir. Bir gerçeği kabul ettirirken diğer gerçeklerden uzaklaşabilmek de söz konusu olabilir.

Eğitim ve öğretimde metod değil, metodlar vardır gerçeği, eğitimin hedeflediği amaca ulaşabilmesi için eğitimcilerin çeşitli prensiplerden faydalanabileceğini ortaya koymaktadır.⁴²⁰

Örneğin anne- babalar çocuklarını eğitirken, çocukların bazı davranışları karşısında örneğin; “yapma kırarsın”, “orda oynama kirlenirsin” vs gibi çeşitli yasaklamalar getirirler. Ancak, bu yasaklamalar çocukları her şeyden bıktırır ve beceriksiz duruma düşürür.⁴²¹ Bu durumdan kurtulmanın temel yolu ise, bir oyun yasaklanırsa, başka bir oyun yerine getirilmelidir. Ya da çocuğun bir arkadaş grubuna katılması istenmiyorsa alternatif bir arkadaş grubu sunulabilmelidir.

İşte insan hayatına yön veren bir kitap olan Kur’an, cahili toplumun kötü uygulamalarını yasaklarken yerine uygun ve doğru olanını getirmiştir. Örneğin, aklın ve bilincin korunması için içkiyi yasaklamış⁴²² yerine temiz ve iyisi olmak şartıyla diğer içecekler serbest bırakılmıştır.⁴²³

Kur’andaki alternatifler insanın ve toplumun menfaati içindir. Örneğin, aile yuvasının ve neslin sağlıklı bir şekilde devamının sağlanabilmesi için zina fiili yasaklanmış⁴²⁴ bekârların evlendirilmesi tavsiye edilmiştir.⁴²⁵ Günah işleyen bir kişinin, ümitsizliğe kapılıp nasılsa affedilmeyeceğim diyerek günah işleme fiilini bir

---

⁴¹⁹ Muhammed ESED, a.g.e. , s. 1121.

⁴²⁰ M. Faruk BAYRAKTAR, İslam Eğitiminde Öğretmen -Öğrenci Münasebetleri, M.Ü.İ.F.Yay., İstanbul 1987 s. 29

⁴²¹ Mustafa ÖCAL, a.g.e. s. 85.

⁴²² K. Kerim, Maide, 5/ 90.

⁴²³ K. Kerim, Bakara, 2 / 264.

⁴²⁴ K. Kerim, nur24/ 2-9.

⁴²⁵ K. Kerim, Nur, 24/32.

meleke haline getirmesi endişesiyle, günahlardan tövbeyle kurtulunabileceğini öğretmiştir.⁴²⁶

Bu ve buna benzer örnekleri çoğaltmamız mümkündür. Kur'an her zaman kolay olana insanı yönlendirmiştir. İnsanların tercihte zor durumlarda kaldıkları anda, onlara alternatif yolunu göstermiş ve azimet yerine kolay olanı tercih etmelerini öğütlemiştir.⁴²⁷

Mücadele suresinin ilk ayeti, yanlış bir uygulamaya karşı bir başkaldırı, bir hak aramadan bahsetmektedir. Bu yanlışlık kadının onurunu ve gururunu zedeleyici bir durumdur. Allah, bu yanlış uygulamaya kesin bir çözüm getirerek, yanlışlıkları gidermiştir.

Yapılan yanlışlıktan dönmek isteyenlere Allah yol göstermiştir. 3. ayetten başlayarak Allah yanlışlıktan dönmek isteyenlere yol göstermektedir. “Hanımlarından zihar ile ayrılmak isteyip sonra söylediklerinden dönenlerin hanımlarıyla cinsel ilişkide bulunmadan önce, bir köleyi özgürlüğüne kavuşturmaları gerekir...”⁴²⁸ Bu ayet, yapılan yanlış davranıştan pişman olanlar için bir yol göstermedir. Ancak, maddi anlamda herkesi eşit düşünmek mümkün değildir. Toplum zengin veya fakir insanlardan oluşmaktadır. Bunu göz önünde bulunduran Allah, 4. ayette bir alternatif sunmaktadır. “... Buna imkân bulamayan kesintisiz iki ay oruç tutsun...”⁴²⁹ sağlık durumu elverişli olmayan bir insan bu uygulamayı da yapamayabilir. Bunun için ayetin devamında “ Buna da gücü yetmezse altmış fakiri doyursun...”buyrulmaktadır.

Görüldüğü gibi yüce Allah, alternatifler sunarak insanları kolay olana yönlendirmektedir. Verilen cezalar bir ibadet maksadını taşıdığı gibi, insanların maddi-manevi güçleri göz önünde bulundurularak verilmektedir.

Kur'an'ın geneline baktığımızda insanların hayatlarını kolaylaştırmak, dini daha iyi anlayıp, ona daha iyi sarılmaları için Allah'ın, alternatif yolunu bir ışık olarak insanlara tuttuğunu, onları çeşitli şekillerde eğittiğini görürüz. Bu açıdan Kur'anda uygulanan bu metodların hepsi günümüz eğitim anlayışı içinde de yer almaktadır.

---

⁴²⁶ K. Kerim, Bakara, 2/ 37.

⁴²⁷ Hamdi DÖNDÜREN, Delilleriyle İslam ilmi hali, Erkam Yay., İstanbul 1991, s. 59

⁴²⁸ K. Kerim, Mücadele, 58/3.

⁴²⁹ K. Kerim Mücadele, 58/4.

7. Örnekle Eğitim

İnsan, dünyaya tamamen bilgisiz ve korunmaya muhtaç olarak gelir. Bu da onun, gelişimini tamamlaması ve bilgilenmesi için başka birine ihtiyaç duyduğunun göstergesidir.

Her insanın hayatında nereden geldiğini bilmese de mutlaka örnek olarak aldığı kişiler vardır. Örnek, insan hayatına onun doğumuyla girer ve insanın gelişmesiyle birlikte gelişme gösterir.⁴³⁰ Allah, Hz. Muhammed'i, insanları tanıyan, onlar gibi yaşayan, onların duygularına sahip olan biri olarak, insanların içinden seçmiş ve insanları eğitmesi için göndermiştir.⁴³¹ Hz. Muhammed, büyüklüklerin, yüceliklerin, merhamet, şefkat duygularının, sevgi ve güzelliklerin kendi şahsında toplandığı, Allah tarafından insanlara gönderilmiş büyük bir mucizedir.⁴³²

Güzel örnek olması sebebiyle Kur'an, O'na uyulmasını ister. Çünkü o Kur'an'ın ilk öğrencisi ve öğretmenidir. Söz ve davranış bütünlüğüyle Kur'an'ın hayata uygulanışı noktasında bir modeldir.

Kur'an, eğitimin istenilen hedefe ulaşmasında "örnek olmayı" önemli bir etken kabul eder. "*Ey İman Edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz. Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah katında buğz bakımından çok büyüktür.*⁴³³" , "*Siz kitabı (Tevrat'ı) okuyup durduğunuz halde, kendinizi unutup başkalarına iyiliği emrediyorsunuz. Yaptığınız çirkinliği anlamıyor musunuz?*⁴³⁴" bu ve buna benzer ayetlerden de anlaşılacağı üzere, Kur'an, insanlar üzerinde etkili olabilmenin yolunu söz- davranış bütünlüğünde görmektedir.

İnsanların etkili olabilmesinin yolu, kendi söyledikleriyle, yaptıklarının tutarlı olmasından geçmektedir. Ancak böyle bir insan, örnek alınabilecek insandır. Bunun eğitimdeki başarısı da göz ardı edilemeyecek derecede büyüktür. İşte bunun içindir ki, Din eğitiminin kaynağı Kur'an, örneklikte peygamberleri her zaman öne çıkarmıştır.⁴³⁵

---

⁴³⁰ ÖZBEK, a.g.e. , s. 210

⁴³¹ K.Kerim, Ahzab, 33/21

⁴³² KUTUB, a.g.e. , s. 255

⁴³³ K.Kerim, Saf, 61/2-3.

⁴³⁴ K.Kerim, Bakara, 2/44.

⁴³⁵ K. Kerim, Mümteherine, 60/4-6.

8. Öğütle Eğitim

Öğüt, nasihat, hayrı hatırlatmak ve doğruya yönelmektir.⁴³⁶ Yerinde ve zamanında yapılan öğütler, ahlaki olgunlaştırmak, davranışları değiştirmek ve iyi huylar kazandırmak için vicdanları olumlu yönde etkiler.

Etkili bir öğüt, insanın vicdanını etkileyerek, içindeki gizli duyguları harekete geçirir. Böylece insan ruhunun eğitilmesinde büyük bir itici kuvvet olur. Öğüt bu anlamda bir zarurilik arz eder. Çünkü insan ruhunda, devamlı yönelmeye ve eğitime muhtaç bir takım fitri itici güçler bulunmaktadır. Önemli olan ise insanın tabiatına uygun bir örneği ona sunarak, vicdanlarda şimşekler çaktırılmasına yardımcı olmaktır.⁴³⁷

Kur'an, kendisinin bir öğüt kitabı olduğunu bizlere haber vermektedir.⁴³⁸ Kur'an'da birçok öğüt vardır. Bu öğütlerin bir kısmı peygamberlerin⁴³⁹ bir kısmı anne ve babaların⁴⁴⁰ bir kısmı da âlimlerin⁴⁴¹ öğütleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bazen de bu öğütler, Hz. İbrahim'in babasına ettiği nasihat gibi küçükten büyüğe olmaktadır.⁴⁴²

Kur'an'da bu kadar çok öğüt bulunması, insanın nasihatten etkilenen bir psikolojiye sahip olduğunu göstermektedir. Çünkü insanlar farklı karakter ve seviyelerde yaratılmışlardır. İnsanların bazıları hafif bir uyarı, bazılarının kötülüklerden ve yanlış davranışlardan el çekmeleri için kızma ya da ceza etki eder.

Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki, öğüt, Kur'an'ın kullandığı eğitim metotlarından biridir. Öğüt, insan psikolojisinde büyük etkiler bırakarak, insanların ruh dünyasına hitap eder ve onlara doğru yolu göstermek için kullanılır.

---

⁴³⁶ Abdullah ÖZBEK, a.g.e., s. 235.

⁴³⁷ Muhammed KUTUB, a.g.e. , s. 261.

⁴³⁸ K. Kerim, Yunus, 10/57.

⁴³⁹ K. Kerim, Maide, 5/ 72; Mü'minun, 23/23; Nahl, 16/ 36.

⁴⁴⁰ K. Kerim, Hud, 11/42; Yusuf, 12/5; Lokman, 31/ 13.16.17.

⁴⁴¹ K. Kerim, Kehf, 18/72; Yasin, 36/ 16,20.

⁴⁴² K. Kerim, En'am, 6/74.

9. Örf ile Eğitim

Örf ve gelenek, insanlık hayatında önemli bir unsurdur. Çünkü örf ya da gelenek dediğimiz geçmişten gelen bilgilerin, insanda toplanması, önemli bir tecrübe birikimi olması sebebiyle onun gelecek hayatındaki iş, bilgi ve çalışma gücüne önemli bir etkisi olacaktır.

İslam, örf ve geleneği, eğitim vasıtalarından biri olarak kullanır. Geçmiş birikimlerin insanda toplanması, iyi olanların yapılmasında bir süreklilik arz eder. Bu güzel adet ve geleneklerin devamı için de teşviklerini sürdürür.⁴⁴³

İslam, ilk iş olarak Arap toplumunda geçerli olan cahiliye adetlerini kaldırmayla işe başlamıştır. Bu işlemi gerçekleştirirken; ya o gelenek ve adetlerin tamamen kökünü kazıyacak sert ve katı tedbirler alma yoluna gitmiş, ya da, yavaş yavaş kaldırma yolunu seçmiştir.

Örneğin, İslam, putlara tapma, onları ziyaret etme, etrafında merasimler düzenleme gibi tüm düşünce ve şekil olarak islamın ruhuna sinmeyen, putperestliği ve şirki içinde barındıran bir düşünce sistemini kökten yıkmıştır.

Kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi gibi göz yumulması ve onay verilmesi asla mümkün olmayan ve iman ve insanlıktan uzak olan kötü bir âdetin de kökünü kazımıştır. Çünkü Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimseye böyle kötü davranışların yakışması mümkün değildir. Nitekim Kur'an; "...toprağa diri olarak gömülen kıza, hangi günahla öldürüldüğü sorulduğu vakit..."⁴⁴⁴ diyerek beyinlerde bir fırtına kopararak, böylesi yanlış bir davranışın korkunç sonlara ulaşacağı hakkında bilgi vermektedir.

Yalancılık, gıybet, kovuculuk, fitnecilik, insanlarla alay etme, büyüklük taslama, yüz kızartıcı ahlaksızlık vb. gelenekler de ortadan kaldırılmıştır. Çünkü bu tür davranışlara İslam öğretisi içinde yer yoktur.

Kişinin tek başına kendi duygularına dayanmayıp, ancak sosyal, siyasal ve iktisadi hayatta yer alan toplum gelenekleri de öğüt, yöneltme, telkin ve kalplerin uyarılması yoluyla tedrici olarak tedavi yönüne gidilmiştir. Örneğin içki, zina, faiz, kölelik gibi kötülükler toplumda yaygın oldukları ölçüde ferdi ya da vicdani gelenekler

---

⁴⁴³Muhammed KUTUB, a.g.e. , s. 283.

⁴⁴⁴ K. Kerim, Tekvir, 81/8-9.

oluyordu. Aynı zamanda bunlardan bir anda kurtulmak kolay değildi. Bunun için tedrici olarak bu hastalıkların da tedavi yoluna gidilmiştir.⁴⁴⁵

Böylece Kur'an, iyi örf ve geleneklerin tohumunu gönüllere yavaş yavaş yerleştirerek insanlara bir takım iyi huylar kazandırmıştır. Toplumda, yardımlaşma ve güven duyguları, insanların sürekli hayra teşvik edilmeleri, zamanla etkisini göstermiştir. Bunlar genel anlamda Kur'an'ın örf ve geleneklerden yola çıkarak, yapmış olduğu eğitim uygulamalarıdır.

---

⁴⁴⁵ Muhammed KUTUB, a.g.e. , s. 284–285.

SONUÇ

İnsanın dünya ve ahiret rehberi olan Kur'an, ihtiyacı olan her şeyi ona sunmuştur. Bunların bir kısmına kendi ayetleri arasında yer vermiş, bir kısmının da açıklamasını Hz. Peygambere bırakmıştır. Dolayısıyla İslam Peygamberinin açıklamaları ya bir Kur'an ayetinin açıklaması ya da kendisinin koyduğu yeni bir hükmün ifadesidir.

Mücadele Suresi, Hz. Peygamberin hem ümmetiyle münasebetini hem de ümmetinin sosyal hayatını tesis etmede bize örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle çalışmamızda, bu ayetlerin ışığı altında ve Hz. Peygamberin tatbikatı doğrultusunda, Mücadele Suresi'ndeki temel eğitim prensiplerinin günümüz modern eğitime tatbiki noktasında bilgi vermeye çalıştık.

Mücadele Suresi, insanlarda bulunması gereken, edep, terbiye ve sosyal davranış kurallarının bir kısmından bahsetmektedir. Bazı terbiye ve sosyal davranış kurallarını anlatarak, insanların bunlara uyması gerektiğini vurgulamış ve bu konuda yol göstermiş, doğruları bulma konusunda insanlara rehberlik yapmıştır.

İlk ayette Allah, kocasıyla tartışan kadını işittiğinden bahsetmektedir. Bu ayetten de anlaşılmaktadır ki, Allah mutlak güç ve otorite sahibidir. Ayrıca ayetin devamında kadına yapılan haksızlık, cahiliye toplumunun kadını, Allah'ın ona vermiş olduğu hakkın dışında kendi keyfince nasıl heba ettiğini vurgulayarak bu uygulamaya ve kadına yapılan haksızlığa son vermiştir. Kadının, o günkü siyasal şartlara başkaldırısını ve hakkını nasıl aradığını anlatan ayetler, günümüz kadın haklarının gelişme ve ilerlemesinde büyük örnek teşkil etmektedir. Hataların insanlar için olduğunu düşünürsek, Allah kadına yapılan yanlıştan nasıl dönülmesi gerektiğini diğer ayetlerde açıklamış ve hatadan dönenlere yönelik bağışlayıcılığını burada ifade etmiştir. Geçmişin adet ve törelerini sorgulayarak, medeni hukuk alanında devrim yapmıştır.

Ziharla ilgili sorgulamayı kadının kendisi yapmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere, bir kadın devlet başkanına, idarecisine, eşine ya da içinde bulunduğu konum gereği üst makamında kim varsa ona giderek kendi derdini anlatabilmektedir. Burada Allah, savunma hakkı ve fikrini açıkça ifade edebilme hakkını, düşündüğünü söyleyebilme gerçeğini kadına vererek o günün toplumunun nezdinde evrensel açıdan devrim niteliğinde değişiklikler yapmıştır.

Zihar hadisesini kabul etmiş ancak cezalarında uygulama değişikliği yapmıştır. Bu suretle, suç için farklı cezalar uygulanabileceğini göstermiştir.

Sayısal çoğunluk ne olursa olsun, aralarında ne derece gizli konuşurlarsa konuşulsun, Allah, her yerde olduğunu bildirerek mutlak otoritesini bildirmiş ve ahlakın temelini atmıştır. Böylece, yanında Allah'ı her zaman hissededen insanlar, davranışlarını disiplin altında tutarak, kendilerinde otokontrol sistemi oluşturacaklardır.

Toplumda uyulması gereken bir takım davranış kuralları vardır. Toplum adabı ya da Adab-ı muaşeret kurallarını en güzel biçimde özetleyen Allah, insanlara sosyal ilişkilerinde dikkat etmeleri gereken temel ilkeleri öğretmiştir. Günah, düşmanlık ve peygambere isyan için yapılan gizli toplantıların, toplum ahlakında yaralar oluşturduğunu ifade eden Allah, bu tarz toplantıların sosyal ahlak kirliliğine neden olduğunu, toplantıların ancak, hayır ve güzellikler için yapılması gerektiğini öğütlemiştir. Bunun aksine yapılan bütün toplantılar, şeytanın tertiplemediği toplantılardır.

Ayrıca ilme ve ilim adamına değer vermenin gerekliliğinden bahsederek, âlimlerin konumuna da değinmiştir. Bir mecliste oturma adabını ve toplantı adabını da açıklamıştır. Bu tür davranışlarla edep kavramına açıklık getirmiştir.

Dost edinmenin çok hassas bir konu olduğunu ve dost edinirken dikkat edilmesi gereken hususları açıklayarak, gerçek dostun ancak Allah ve rasulü olduğunu, menfaate dayalı dostlukların her zaman insanlara zarar verebileceğini ifade etmiştir. Münafıkların, inanış ve düşünce tarzlarından, söz ve davranış uyumunun bozukluğundan bahsederek, Müslümanları, münafıklığa giden yoldan uzak tutmaya çalışmış, münafik olmamaları için eğitime yoluna gitmiştir. Böylece, hem münafıkları tanıtmış, hem de Müslümanlara onlara aldanmamaları gerektiğini öğütlemiştir.

İlahi emirlere karşı gelenlerin sonunun hüsrana olduğunu, münafıkların Müslümanları üzme için takındıkları tavırları, aralarında gizli konuşarak Müslümanları üzme girişimlerini, bu işin şeytandan olduğunu ve Müslümanların bundan zarar görmeyeceğini belirterek, eğitim açısından toplumu ve fertler arasındaki ilişkiyi bozan davranışları gözler önüne sererek bizlere yol göstermiştir.

Kişiler, en yakın akrabası bile olsalar, asla hak ve hukuktan vaz geçmemelidirler. Çünkü gerçek hak, hukuk, adalet kavramları vahiyle, insanoğluna bildirilmiştir. İnsan, vahiyden aldığı bu ilahi emirler doğrultusunda hayatını devam ettirmelidir.

Sonuç olarak, ilahi emirlere uyulduğu takdirde dünya ve ahiret mutluluğuna erişeceğine vurgu yapılarak, vahyin her zaman üstün olduğunu, peygamberin bu vahye bağlı kaldığını, onun dışına çıkmadığı hatırlatılarak vahye ve peygambere karşı gelenlerin her zaman hüsranda olduklarına vurgu yapılmıştır.

Bu anlamda Kur'an, sosyal bir varlık olan insan eğitiminde ilk ve temel kaynaktır. İnsanın, başıboş bırakılmadığını, her zaman ve zeminde kontrol altında tutulduğu gerçeğine vurgu yaparak, insan eğitiminin bir ömür sürekli olduğunu ve dünya ve ahiret mutluluğu için gerekli bütün bilgileri ihtiva ettiğini bizlere bildirmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- ARSLAN Ali**, Büyük Kur'an Tefsiri, c. 15, Arslan Yay. , İstanbul, Trs.
- AKDEMİR Salih**, İslâm'da Kadın Hakları, "Tarih Boyunca ve Kur'ân-ı Kerim'de Kadın" (tamamla)
- AKTAŞ Melahat**, "Tarih Boyunca Kadın" Diyanet Dergisi, y.4, Sy. 43, Ankara, 1972
- AKYÜZ Yahya**, Türk Eğitim Tarihi, (Başlangıçtan 1988'e) 3. Bsk. , A.Ü.E.B.F. Yay. , Ankara, 1989
- ALAYLIOĞLU Ruşen—Oğuzkan**, Ansiklopedik eğitim Sözlüğü, İstanbul, 1976
- ALTINTAŞ Ramazan**, Din-Dünyevileşme İlişkisi,, Diyanet Aylık Dergi, Sy. 180, Ankara, 2005
- Ana Britannica**, c. 11, İstanbul, 1985
- ATAY Hüseyin**, Kur'an'da Münazara Metodu, A.Ü.İ.F.Dergisi, Sy. 17, yıl 1969
- _____ ,Kur'an'da Bilgi Teorisi,Atay Yay., İstanbul, 1982
- _____ , Kur'an'da iman Esasları, Atay Yay., 5.Bsk., Ankara, 1998
- ATEŞ Süleyman**, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, c.9, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1990
- AY Mehmet Emin**, Din eğitiminde Mükâfat ve Ceza, Nil Yay. , İzmir, 1994
- AYASBEYOĞLU Nevzat**, İslamiyet'in Eğitimimize Getirdiği değerler ve Kur'an'ı Kerimin Eğitim ile İlgili Ayetlerinin Tahlili, Milli Eğitim Bsv., İstanbul 1991
- AYHAN Halis**, 21. yy. da Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, 1. Bsk. , Sedar Yay. , İstanbul, 2001
- _____ , Eğitime Giriş ve İslamiyetin Eğitime Getirdiği Değerler, 2. Bsk., Damla Yayınevi, İstanbul 1986
- _____ , Din Eğitimi ve Öğretimi 21. y.y da Beklentiler, 1. Bsk. Sedar Yay. , İstanbul, 2001
- AYDIN Mustafa**, İlk Dönem İslam Toplumunun Şekillenışı, Pınar Yay. , İstanbul, 1991
- AYDIN Selim**, Eğitime Farklı Bir Bakış, TÖV. Yay., İzmir, 1993
- BAŞARAN İ. Ethem**, Eğitim Psikolojisi,Nobel Yay., 6. Bsk., Ankara, 2005
- BAYRAKLI Bayraktar**, Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri, c. 19, Bayraklı Yay. , İstanbul, 2006
- _____ , Kur'anda değişim, Gelişim ve Kalite Kavramları, M.Ü. İ.F.A.V. Yay. , İstanbul, 1999

_____ , İslam'da Eğitim (Batı Eğitim Sistemleriyle Mukayeseli), İstanbul, 1980

BAYRAKTAR M. Faruk, İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri, M.Ü.İ.F. Yay., İstanbul 1987

BAYRAKTAR Süleyman, “Değişim ve Kur’an’a Yöneliş” Kalem Dergisi, Temmuz,, 1988

BAYMUR Feriha, Genel Psikoloji ,İnkılap Kitabevi 7. Bsk. İstanbul 1993

BALTACI Cahit , “Türkiye’de Genel Eğitim İçinde Din Eğitimi” Din Öğretimi Dergisi, MEB. Basımevi, Ankara, 1985

BİLGİN Beyza, Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri, A.Ü.İ.F. Yay. , c. XXIV, Ankara, 1981

BİLHAN Saffet, “ Din Eğitiminin Amacı”, Türkiye I. Din Eğitimi Semineri, Ankara, 1981

BİLMEN Ömer Nasuhi, Kur’an’ı Kerimden Dersler ve Öğütler, Bilmen Yay., İstanbul, Trs.

BİRİŞİK Abdülhamit, İslam’a Giriş, Gençliğin İslam Bilgisi, 2. Bsk. , DİB: Yay. , Ankara, 2007

BURSEVİ İsmail Hakkı, Muhtasar Ruhul Beyan Tefsiri, c.8, Damla Yay. , İstanbul, 1995

İbrahim CANAN, Rasülullah’a Göre Ailede ve Okulda Çocuk Terbiyesi, Cihan Yay. , İstanbul, 1983,

CANATAN Burhanettin, Eğitim Psikolojisi, Yıldız Bsv. , Konya, 1967

CERRAHOĞLU İsmail, “Kur’an’ı Kerim Nasıl Bir Kitaptır”, Diyanet İlmi Dergi, c. 43, DİB. Yay. , Ankara, 2007

ÇAĞATAY Neşet, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, A.Ü.İ.F. Yay., Ankara, 1982

DÜCELOĞLU Doğan, İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, 9. Bsk. , İstanbul, 1999

_____Yeniden İnsan İnsana, Remzi Kitabevi, 26. Bsk., İstanbul, 2001

ÇANTAY Hasan Basri, Kur’an’ı Hakim ve Meal-i Kerim, C.3, 10. Bsk., İstanbul, 1979

ÇELEBİ Ahmet, İslam’da Eğitim Öğretim Tarihi, Çev: Ali YARDIM, Damla Yay. , İstanbul, 1983

- DEMİRCAN Adnan**, Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar, Esra Yay., Konya, 1996
- DEMİRLEK Hacı Ali**, Kur'an'ı Kerimde Teşvik ve Sakındırma Metodu, Bslm .Y.Lisans Tezi, Konya 1997
- DERVEZE M. İzzet**, Et Tefsir'ul Hadis, Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri, c Çev., Mustafa ALTINKAYA, c.6., 2.Bsk., ekin Yay., İstanbul, 1998
- _____ , Asrun Nebi, Kur'an'a göre Hz. Muhammedin Hayatı, Çev: Mehmet YOLCU, C.1, Yöneliş Yay. , İstanbul, 1995
- Dini Kavramlar Sözlüğü**, D.İ.B. Yay, 3.Bsk., Ankara 2007
- DÖNDÜREN Hamdi**, Delilleriyle İslam ilmihali, Erkam Yay., İstanbul 1991
- DUMAN M. Zeki**, Kur'an'ı Kerimde Adab-ı Muaşeret Görgü Kuralları, ipek Yay. , İstanbul, 2002
- EGEMEN Bedii Ziya**, Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi, Ankara 1965
- ESED Muhammed**, Kur'an Mesajı, Meal Tefsiri, Çev: Cahit KOYTAK, Ahmet ERTÜRK, C.3, İşaret Yay. , İstanbul, 1999
- ERSOY M.Akif**, Safahat, 6.Bs k. İnkılâp Yay, İstanbul, 1963
- ERTEN Mevlüt**, "Kur'an'da Bilgi-Amel (Eylem) İlişkisi", Diyanet Aylık Dergi, C.43, Sy. , 2, Ankara, 2007
- FAHREDDİN Razi**, Mefatihul Gayb, Akçağ Yay. , C. 29, (tamamla)
- FAZLUR Rahman**, Ana Konularıyla Kur'an, Çev: Alparslan AÇIKGENÇ, Ankara okulu Yayınları, Ankara, 1996
- _____ İslam ve Çağdaşlık, fikri Bir Geleneğin Değişimi, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1996,
- Ferhan A. Oğuzhan, Alayhoğlu Ruşen**, Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü, İnkılab ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1976
- FERSAHOĞLU Yaşar**, Kur'an'da Zihin Eğitimi, Marifet Yay., İstanbul, 1996
- FİDAN Nurettin , ERDEN Münire** , Eğitime Giriş, Meteksan A.Ş., Dördüncü Bsk. Ankara, 1993
- GÖZÜTOK Şakir**, "İslam ve İlim", Din Araştırmaları Dergisi, C.8, Sy. 22, Öncü Matbaası, Ankara, 2005
- GÜLERYÜZ Hasan**, Eğitim Programlarının dili ve Yaratıcı Öğrenme, Pagem+A Yay, Ankara 2000, s. 52
- HAMİDULLAH Muhammed**, İslâm Peygamberi Çev.: Salih TUĞ, , c.II, İmaj. Baskı- Ofset, Ankara 2003

- HÖKELEKLİ Hayati**, “*İnsan Olmanın Anlamı*”, İslam’a Giriş, Gençliğin İslam Bilgisi, D.İ.B Yay. , 2.Bsk. , Ankara, 2006
- İŞİK Kemal**, Mutezilenin Doğuşu ve Kelami Görüşleri, Ankara, 1967
- IZUTSU, Toshihiko**, Kur’an’da Allah ve İnsan, Çev: Süleyman ATEŞ, Yeni ufuklar Neşriyat, İstanbul, Trs.
- İbn Kesir**, Muhtasar Kur’an’ı Kerim Tefsiri, Çev: Bekir KARLIĞA, Çağrı Yay, İstanbul, 1990
- İmam KURTUBİ**, El Cami-u Li Ahkam-il Kur’an, Çev:, M. Beşir ERYARSOY, c. 17, Buruc Yay., İstanbul 2003
- KASAPOĞLU Abdurrahman**, “*Kur’an’da üsve-i Hasene Kavramı Model Alma Yoluyla Öğrenme*” Diyanet ilmi Dergi, C.42, Sy. 3, D.İ.B. , Yay., Ankara, 2006
- KAPAR M. Ali**, “*Hz. Peygamber- sahabe İlişkisi*” S.Ü.İ.F. Dergisi, Sy. 12, Konya, 2001
- KARA Seyfullah**, “*Hz. Peygamber Döneminde Gençliğin Eğitime Tarihsel Bir Yaklaşım*”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 2, Sy. 1, 2002
- KARDAVİ Yusuf**, İslam’da Helal ve Haram, Çev: Ramazan NAZLI, İstanbul, Trs.
- KARAMAN Hayreddin**, “*Diyalog Üzerine*” Yeni Ümit Dergisi, Sy. 68, İstanbul, 2005
- KARAMAN Hayreddin, ÇAĞRICI Mustafa, DÖNMEZ İbrahim Kâfi, GÜMÜŞ Sadrettin**, Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, C.V. , D.İ.B. Yay. , Ankara, 2007
- KARSLI İbrahim H.** Kur’an yorumlarında Kadın, Rağbet yay., İstanbul, 2003,
- KANAD H. Fikret**, Kısaltılmış Pedagoji, 2. Bsk. , MEB. , Yay. , ANKARA, 1996
- KAYA Mevlüt** , Din Eğitiminde İletişim ve Dini tutum, etüt Yay., Samsun, 1998
- KELEŞ Ekrem**, Dostluk, Diyanet Aylık Dergi, Y. 2003
- KERİMOĞLU Yusuf**, Emanet ve Ehliyet(İslam İlmihali) Ölçü Yay., İstanbul, 1986
- KESKİOĞLU Osman**, Nüzulundan Günümüze Kur’an’ı Kerim Bilgileri, T.D.V. yay. , Ankara 1987
- KIRCA Celal**, “*Kur’an’ Göre Din Eğitiminin Genel Prensipleri*”, Diyanet Dergisi, c. 23, Sy.3 Ankara, 1987
- KILIÇ Recep**, Ayet ve Hadislerin Işığında İnsan ve Ahlak, T.D.V. Yay. Ankara 1995
- KIRIKÇI Recep**, Abderinin Eğitim Düşüncesi, Binbirdirek Yay., İstanbul 1992
- KOCABAŞ Şakir**, İslam’da Bilginin Temelleri, İstanbul 1997 (tamamlamalı)

KOCATEPE Mehmet , Hz. Muhammedin Mekke Döneminde Uyguladığı Yaygın Eğitim, Damla Ofset A.Ş., Konya, 1999

KÖKSAL Fatma, Kadın, İlim ve İrade, Diyanet Aylık Dergi, Haziran- 2003,

KÖSE Saffet, “*Cahiliye Arap Toplumunda Kocaların Hanımlarına Yaptıkları Bazı Haksızlıklar ve İslam’ın Getirdiği Hukuki Düzenlemeler*”, Çağdaş İhtiyaçlar ve İslam Hukuku, Rağbet Yay., İstanbul, 2004

KUTUB Seyyit, Fi Zılalil Kur’an, Çev: Bekir Karlığa; Hikmet yay. C.14., İstanbul Trhsz.

_____ Fi-Zilal-il Kur’an, Çev:Vahdettin İnce, Salih Uçan: Dünya Yay., C.9,

_____ Kur’an’da Edebi Tasvir, Çev; Süleyman ATEŞ, 2.Bsk., Hilal Yay., Ankara, Trs.

KUTUB Muhammed, Kur’an’ı Nasıl Okuyalım, Bir Yay. , 2. Bsk. , İstanbul 1983

_____ İslam’da terbiye Metodu, Çev: Ali Özek,2. Bsk. Hisar Yay. İstanbul 1977

Muhammed b. Ahmed el Kurtubi, Bidayet-ül Müctehid ve nihayet-ül Muktesid, Çev: Ahmed Meylani, Arslan Yay., İstanbul, 1976,

K. KERİM MEALİ, D.İ.B. yay., 12. Bsk., Ankara, 2006

Mevdudi, Kur’an’a göre Dört Terim, Çev. İsmail KAYA,, Osman CİLACI, Deniz Kuşları Matbaası, Konya

_____, Tefhim-ül Kur’an, Bsk. 2., c.6., Çev: Yusuf KARACA, İnsan Yay. İstanbul 1996

NECATİ Osman, Kur’an ve Psikoloji, Çev: Hayati AYDIN, fecr Yay., Ankara 1998

OKUMUŞLAR Muhiddin, Fıtrattan Dine, Din Fıtrat Eğitim İlişkisi, Yediveren Yay., Konya, 2002

ÖCAL Mustafa, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar, T.D.V. Yay., Ankara, 1990

ÖZBEK Abdullah , Bir Eğitimiçi Olarak Hz. Muhammed, Esra Yay., 2. Bsk., Konya 1991

_____ Din ve Dindar Üzerindeki Psikolojik Baskıların Din Eğitime etkisi,Değişim Yay., İstanbul, 2002

_____ İslam Eğitiminin Özelliklerine Genel Bir Bakış, S.Ü.İ.F.D. Sy.3, yıl 1990

ÖZBUĞDAY Şükrü, “*Din Eğitiminin Önemi*”, Diyanet Aylık Dergi, Ankara, 1995

ÖZTABAĞ Lütfi , Yeni Psikoloji, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973

- ÖZTÜRK Hasan**, Camilerimizin Çocuk eğitimindeki Yeri ve Yaz Kursları Üzerine Deneysel Bir Araştırma, Basılmamış yüksek Lisans tezi, Konya, 1996
- PAZARLI Osman** , Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metotlar, İrfan Yay., İstanbul, 1967
- SARUHAN Müfit Selim**, Kur'an'da Din Ahlakı, Dini Araştırmalar Dergisi, c.3, Sy.8 Seba Ofset, Ankara, 2000
- SABUNİ Muhammed Ali**, Saffet üt Tefasir, Çev. Sadrettin GÜMÜŞ, Ensar Neşriyat, C. 6, İstanbul 1993
- SEZİKLİ Ahmet**, Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri, T.D.V. yay., Ankara, 1994
- SOFUOĞLU Mehmed**, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Yayınları: C. 1 (Bak)
- ŞAHİN Abdullah**, İslamda Kadın ve Erkeğin Yeri, Diyanet Aylık Dergi, Sy. 79, Ankara, 1997
- Şamil İslam Ansiklopedisi**, c.6., Şamil yay., s. 465, İstanbul, 1994
- ŞANVER Mehmet** , Kur'an'da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi, Pınar yay., İstanbul, 2001
- ŞİMŞEK M. Sait** , Kur'an'ın Ana Konuları, Beyan Yay., İstanbul 1999
- TAVUKÇUOĞLU Mustafa**, İlköğretimde Din eğitimi ve Program geliştirme Üzerine Bazı Düşünceler, s.Ü.İ.F. Dergisi, Ayrı Bsk., Sy.3. Konya,1990
- _____ Konya Merkez İlköğretim Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Program yönünden değerlendirilmesi, Basılmamış Y. Lisans tezi, Konya, 1987
- TOSUN Cemal** , “Öğretmen Olarak Hz. Muhammed ve Din eğitimi-Öğretiminde Hz. Muhammed'in Örnekligi Meselesi”, Hz. Muhammed ve Gençlik, T.d.v. Yay., Ankara 1995
- TUKSAL Hidayet Şefkatli** , Kadın Karşıtı Söylemin İslam geleneğindeki İzdüşümleri, Avrasya yay., s. 31, Ankara, 2000
- TÜMER Günay**, “Dine İslam Ansiklopedisi, T.D.V yay, C. IX, İstanbul 1994
- UYSAL Enver**, “Eğitime felsefi Antropoloji Çerçevesinde Kavramsal Bir Yaklaşım”, C.Ü.İ.F.D. c.VIII, Sivas, 2004
- UYSAL Mustafa**, İslam'da Tesettür ve Haya, Uysal yay., 8. Bsk., Konya, 1970
- ÜLKEN Hilmi Ziya**, İslam düşüncesine Giriş, İstanbul 1953
- VARIŞ Fatma** , Eğitim Bilimine Giriş, A.Ü.E.B.F. Yay., Ankara, 1985

- YAĞIN Abdullah**, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat, TÜRDAV. A.Ş., İstanbul, 1990
- YAMAN Ahmet** , İslam Aile Hukuku, Yediveren Yay., 3. Bsk., Konya, 2002
- YAVUZ Kerim**, Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, D.İ.B. Yay, Ankara 1981
- YAVUZ Yusuf Şevki**, Kur'an'ı Kerimde Tefekkür ve Tartışma Metodu, Gümüş Bsv., Bursa 1983
- YAZIR Elmalı M. Hamdi**, Hak Dini Kur'an Dili, Feza Yay. C. 7. feza Yay. İstanbul, 1999
- _____ Hak Dini Kur'an Dili, Esra Kitabevi, İstanbul c.1. s.64
- YILDIRIM Celal** , İlimin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri,c. 12, Anadolu Yay., C.12, İstanbul, 1989
- YILDIRIM Suat**, Kur'an'ı Kerim ve Kur'an ilimlerine Giriş, İstanbul, 1985
- YILDIZ Fahrettin**, Kur'an Aydınlığında Hayatı Doğru Yaşamak, İşaret Yay., Trs.
- ZUHAYLİ Vehbe**, Tefsirül Münir, Çev: Hamdi Arslan, c. 14, 2. Bsk, Risale Yay. İstanbul, 2005

EKLER:

Ek 1. Mücadele Suresinin Arapça Metni

الجزء الثامن والعشرون

سورة المجادلة 58

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

2 الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ

3 وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا ذَلِكَمْ تَوْعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

4 فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَلِكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ

5 إِنَّ الَّذِينَ يُحَادِّثُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُذِّبُوا كَمَا كُذِّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ

6 يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

7 أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

8 أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِاللَّيْلِ وَالْعُدْوَانَ
وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَإِذَا جَاؤُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا
نَقُولُ حَسْبُنْهُمْ جَهَنَّمُ يَصَلُّونَهَا فَيَنْسَوْنَ الْمَصِيرَ

9 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِاللَّيْلِ وَالْعُدْوَانَ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبُرِّ
وَالنَّفْوَى وَأَتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

10 إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

11 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا
فَانشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

12 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ
فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

13 أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ
وَأْتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

14 أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِمَّا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ
وَهُمْ يَعْلَمُونَ

15 أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

16 اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهِمْ عَذَابٌ مُهِينٌ

17 لَنْ نُعْظِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

18 يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ أَلَا

إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ

19 اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ
الْخَاسِرُونَ

20 إِنَّ الَّذِينَ يُحَادِّثُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذْلَى

21 كَتَبَ اللَّهُ لَأَعْلَى أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

22 لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ
أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ
اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Ek 2. Mücadele Suresinin Türkçe Meali

1- Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyetinde bulunan kadının sözünü işitmiştir. Allah, sizin sürdürdüğünüz konuşmayı (zaten) işitmekteydi. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.

2- İçinizden kadınlarına zihar yapanlar bilsinler ki, o kadınlar onların anaları değildir. Onların anaları ancak, kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar (zihar yaparlarken) hoş karşılanmayan ve yalan bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah çok affedicidir. Çok bağışlayıcıdır.

3- Kadınlardan zihar yaparak ayrılıp sonra da söylediklerinden dönecek olanlar, eşleriyle birbirlerine dokunmadan önce, bir köle azad etmelidirler. İşte bu hüküm ile size öğüt veriliyor. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

4- Kim (köle azad etme) imkânı bulamazsa, eşine dokunmadan önce, ard arda iki ay oruç tutmalıdır. Kiminde buna gücü yetmezse altmış fakiri doyurmalıdır. Bunlar, Allah'a ve Rasûlüne hakkıyla iman edesiniz diyedir. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kâfirler için elem dolu bir azap vardır.

5- Allah'a ve Rasûlüne düşmanlık edenler, kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır. Oysa biz, apaçık ayetler indirdik. Kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır.

6- Allah'ın onları hep birden diriltip yaptıklarını kendilerine haber vereceği günü hatırla. Allah onları sayıp zapt etmiş, onlarsa bunu unutmuşlardır. Allah, her şeye şahittir.

7- Göklerdeki ve yerdeki her şeyi Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişi gizlice konuşmaz ki, dördüncüleri O olmasın. Beş kişi gizlice konuşmaz ki, altıncıları O olmasın. Bundan daha az, yahut daha çok da olsalar, nerede olurlarsa olsunlar, O mutlaka onlarla beraberdir. Sonra onlara yaptıklarını kıyamet günü haber verecektir. Allah, her şeyi hakkıyla bilir.

8- Gizlice konuşmaktan men edilip de, menedildikleri şeyi işleyen ve günah, düşmanlık ve peygambere isyanı konuşanları görmedin mi? Sana geldiklerinde Allah'ın seni selamlamadığı selamla selamlıyorlar. İçlerinden de, "söylediklerimizden dolayı Allah bize azap etse ya!" diyorlar. Cehennem onlara yeter! Oraya girecekler. Ne kötü varış yeridir orası.

9- Ey iman edenler! Siz baş başa gizlice konuştuğunuz zaman, günah, düşmanlık ve peygambere isyanı konuşmayın. İyilik ve takvayı konuşun ve huzuruna toplanacağınız Allah'a karşı gelmekten sakının.

10- O kötü fısıltılar iman edenleri üzme için ancak şeytandan kaynaklanmaktadır. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadıkça, mü'minlere hiçbir zarar verebilecek değildir. Öyleyse mü'minler ancak Allah'a tevekkül etsinler.

11- Ey iman edenler! Size, “meclislerde yer açın” denildiği zaman açın ki, Allah da size genişlik versin. Size “kalkın” denildiği zaman da kalkın ki, Allah içinizden inananların ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

12- Ey İman edenler! Peygamber ile baş başa konuşacağınız zaman, baş başa konuşmanızdan önce bir sadaka verin. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Şayet (sadaka verecek bir şey) bulamazsanız, bilin ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

13- Baş başa konuşmanızdan önce sadakalar vermekten çekindiniz mi? Bunu yapmadığınıza ve Allah da, sizi affettiğine göre artık namazı kılın, zekatı verin, Allah ve Rasülüne itaat edin. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

14- Allah’ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmez misin? Onlar ne sizdendirler, ne de onlardan. Onlar bile bile yalan yere yemin ederler.

15- Allah, onlara çetin bir azap hazırlamıştır. Gerçekten onların yaptıkları şey ne kötüdür.

16- Onlar yeminlerini kalkan yapıp (insanları) Allah’ın dininden alıkoydular. Bunun için onlara alçaltıcı bir azap vardır.

17- Onların malları da, evlatları da Allah’a karşı kendilerine bir yarar sağlamayacaktır. Onlar, cehennemlidir. Onlar orada ebedi kalacaklardır.

18- Allah’ın onları hep birden diriltileceği, onların da (kendilerini kurtaracak) bir iş üzerinde olduklarını sanarak size yemin ettikleri gibi Allah’a da yemin edecekleri günü düşün. İyi bilin ki, onlar yalancılardan ta kendileridir.

19- Şeytan onları hâkimiyeti altına alıp kendilerine Allah’ı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytanın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, şeytanın tarafında olanlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.

20- Allah’a ve peygamberine düşman olanlar var ya, işte onlar en aşağı kimselerin arasındadırlar.

21- Allah, “Şüphesiz ben ve Peygamberlerim galip geleceğiz” diye yazmıştır. Şüphe yok ki, Allah çok kuvvetlidir. Mutlak güç sahibidir.

22- Allah’a ve ahiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, babaları, oğulları, kardeşleri yahut kendi soy-sopları olsalar bile, Allah’a ve peygamberine düşman olan kimselere sevgi beslediğini göremezsin. İşte Allah onların kalplerine imanı yazmış ve onları kendi katından bir ruh ile desteklemiştir. Onları, içlerinden ırmaklar akan ve içlerinde ebedi kalacakları cennetlere sokacaktır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah’tan razı

olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, Allah'ın tarafında olanlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.